

«ЭЛ
АДАБИЯТЫ»
сериясы

БОЛОТ
АСАН, ЖАМАЛ

26

NATIONAL ACADEMY OF SCIENCES
OF KYRGHYZ REPUBLIC

NATIONAL CENTRE OF MANAS STUDIES
AND ARTISTIC CULTURE

THE «MEERIM» INTERNATIONAL
CHARITABLE FOUNDATION FOR
SUPPORT OF CHILDHOOD AND MATERNITY

BOLOT ASON, JAMAL

THE 26-TH VOLUME OF «EL ADABIATY»
(PEOPLE'S LITERATURE) SERIES

РЕДКОЛЛЕГИЯ:

АЙТМАТОВ Ч. Т. — башкы редактор
АКАЕВА М. Д.
АКМАТАЛИЕВ А. А. — башкы редактордун
орун басары.

БОЛЖУРОВА И. С.
ЖЕЕНБАЕВ Ж. Ж.
ЖАЙНАКОВА А. Ж.
ИШИМКАНОВ К. К.
КАКЕЕВ А. Ч.
КАРЫПКУЛОВ А. К.
КЕБЕКОВА Б. К.
КЫРБАШЕВ К. К.
МУСАЕВ С. М.
ШАРШЕНАЛИЕВ Ө. Д.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ИЛИМДЕР
УЛУТТУК АКАДЕМИЯСЫ

МАНАСТААНУУ ЖАНА КӨРКӨМ МАДАНИЯТТЫН
УЛУТТУК БОРБОРУ

ЭЛ АРАЛЫК «МЭЭРИМ» КАЙРЫМДУУЛУК
ФОНДУСУ

БОЛОТ АСАН, ЖАМАЛ

«ЭЛ АДАБИЯТЫ СЕРИЯСЫНЫН
26-ТОМУ

КР УИАсынын корреспондент-мүчөсү,
филология илимдеринин доктору, профессор
АБДЫЛДАЖАН АКМАТАЛИЕВДИН
жалпы редакциясы астында

Баш сөздөрүн жазган
филология илимдеринин кандидаты М. Мукасов

*Түзгөндөр: Ч. Турсунбеков
Г. Койчуманова
А. Мукасова*

ББК 82.3 (2 Ки)

Б—79

Б—79

Болот, Асан, Жамал. /А. Акматалиевдин жалпы редакциясы астында; Түз. Ч. Турсунбеков, Г. Койчуманова, А. Мукасова. Баш сөздөрүн жаз. ф. и. к. М. Мукасов; Кырг. Улут. И. А. ж. б. — Б.: «Шам», 2003.—336 б. («Эл адабияты»).

ISBN 9967-10-118-0

Окурмандар бул дастандардан кыргыз элинин башынан кечирген турмушту, ашыктык сезимине карата болгон мамилелерин, этнографиялык материалдар жана коомдук-социалдык абалдын өткөндөгү тарыхынан маалымат ала алышат.

*Басмага Манастаануу жана көркөм маданияттын улуттук борборунун
Окумуштуулар Кеңеши тарабынан сунуш кылынган.*

Р е ц е н з е н т : филология илимдеринин кандидаттары
К. Ибраимов, М. Садыров

Б $\frac{4702300500}{M 455(11)-2002}$ 2003Б $\frac{4702300500}{M 455(11)-2002}$ 2003Б $\frac{4702300500}{M 455(11)-2002}$ 2003
ББК 82.3 (2Ки)

ISBN 9967-10-118-0

© Манастаануу жана көркөм маданияттын улуттук борбору.
© Эл аралык «Мээрим» кайрымдуулук фонду.
© Кыргызполиграфкомбинаттын «Шам» басмасы, 2003.

АЙТЫЛЫП БҮТПӨГӨН АРЗУУ ЖОМОГУ

Кыргыз элдик оозеки чыгармаларынын басымдуу көпчүлүгү ыр түрүндө айтылат. Бир болгон маанилүү окуя эл эсинде терең сакталып, алгач аңыз сөз, легенда түрүндө айтылып жүрүп олтуруп акыры акындар тарабынан ырга эпоско, дастанга айланып тынган фактыларды кыргыз фольклорунун четинен тапса болот. Ал тема мейли элдик баатырларга арналсын, мейли жеке адам тагдырына же бүтүндөй бир элдин башынан өткөргөн тарыхый окуяга арналбасын, баардыгына мүнөздүү бирдей жалпылык – алардын алгач кара сөз түрүндө айтылып, бара-бара ыр формасына айланып кетиши. Ырас, кара сөз же ошол эле окуя ыр түрүндө параллел айтылып жүргөн учурлардын фактысы да кыргыз фольклорунан кезигет (м. «Эр Төштүк»). Мына ушундай элдик чыгармачылыктын табиятына мүнөздүү болгон кара сөздөн ырга айланган чыгарманын дагы бир мисалы катарына биз алдыда азын оолак сөз кылалы деп турган «Болот» жомогу да кошулат. Жыйноочу бул вариантты негедир «жомок» деп атаган экен. Буга караганда чыгарма алгач кара сөз түрүндө жашап келиши да толук ыктымал. Ал эми кара сөз түрүндөгү жомоктун үлгүлөрүнө Пушкин, Алыкул сыяктуу чоң акындардан өйдө кайрылып, алардын айрымдарын ырга айланып салышкан эмеспи. Албетте, бардык акындардан Пушкин менен Алыкулдун бийиктигин талап кылышы жөндүү болбос. «Аалыбек алына жараша» дегендей талант дараметтерине ылайык элдик сюжеттерди кайрадан иштеп чыккандарга да ыраазычылык билдирип, топук кылганыбыз оң. Болбогондо, канча чыгармалар профессионал адабият өнүккөндө, айтылбай да, жазылбай да калмак. Бул жагынан жазгыч акындардын, жаратуучулардын жалпы кыргыз адабиятында ала элек баасы, татыктуу орду бар. Сөзсүз, элдик мурасты бир жанрдан экинчи бир жанрдын тили менен сүйлөтүп коюу менен жазгыч акындар ал чыгарманы өз энчисине биротоло басып алышпайт, авторлук укуктуу эл менен бөлүшөт. Негизги окуяга улам бир талант өз доорунун шартына, талабына ылайык ар кандай ыкма менен кайрыла беришине эч ким тыюу сала албайт. «Жомок» демекчи бул жанрдагы чыгармалардын айрымдары ыр түрүндө деле айтылган. Алсак, «эпос», термин адабиятыбызга келе электе «Манасты» кыргыздар «жомок» деп аташкан.

Демек, «Болот» чыгармасын «жомок» деп аталышынан оркойгон ката издешке деле болбойт. Ошондой болсо да, чыгарманын мазмундук, формалык, көлөмдүк белгилери Чыгыш дастандарын эске салып, жанрдык түрү боюнча «дастан» деп атоого ой оодарат. Жогоруда белгиленгендей, чыгарманын сюжети мурда эл арасында айтылып жүрүп, кийинчерээк жазгыч акын тарабынан ырга айландырылып кагазга түшүрүлгөн. Муну чыгарманын өзүнөн — алыска сапар тартып бараткан жүргүнчүлөргө Курман аттуу ырчы «жол жомогу» катары айтып бергендигинен эле байкаса болот. Жолдо, Акбейит деген жерде Болоттун атасы, уста Нурбайдын сөөгү коюлган экен. Сөз учугу ошол Нурбай устанан уланып, анын уулу Болот баатырдын жеңиштүү иштери менен аяктайт. Демек, ушул текстти жазган адам Курман ырчыдан сюжеттин негизги өзөгүн илип калып, кийинчерээк кагазга ыр кылып жазып чыккан. Чыгарманын ыр түзүлүшү биздеги салттык 7—8 муундуу ыр формасында эмес, Чыгыш поэзиясынын таасиринде 10—11 муундуу ыр жолдору менен жазылган. Алты саптан турган туруктуу строфаларга бөлүштүрүлүп, ар бири бирдей рифмага баш ийдирилген. Мына ушул сапаттарды жазгыч акындар көбүрөөк пайдаланып жүргөндүктөн, бул чыгарма да андан чет калбай, «Эр Төштүк», «Жаныш, Байыш» сыяктуу чыгармалардан кескин айырмаланып турат. Ошондуктан, «Болот» дастанын жазгыч акын тарабынан кайрадан иштелип чыккан элдик чыгарманын бир үлгүсү деп кароого болот. Ушул жерден жазгыч акындар туурасында бир аз сөз кылып, чегинүү жасай кетсек. Жазгыч акындарды шарттуу түрдө казалчылар жана дастанчылар деп экиге бөлүп карашка болот. Акындардын бул эки түрү экөө тең төкмөчүлүк өнөрдөн

көрөңгөлөнүп, экөө тең чыгармаларын кагаз бетине түшүрүү жагынан окшоштукка ээ болушса да өзгөчөлүктөрү бар. Казалчылардын чыгармаларын толук бойдон анын өз төл чыгармасы катары (фольклордук салттуулуктун рамкасында) тартынбай айтууга болсо, дастанчылардыкы бир кыйла татаалыраак. Алардын чыгармаларынын сюжеттик өзөгүн негизинен эл ичинде мурдатадан айтылып келе жаткан кара сөз түрүндө же кээде ыр аралаштырылып айтылган тарыхый аңыз сөздөр, санжыралар, легенда-уламыштар, толук калыптанып бүтө элек эпостор же элдик тарыхый поэмалар Экинчиден көпчүлүк учурда андай чыгармалар көркөм каражат катары элдик эпикалык оозеки чыгармалардын арсеналын (сюжет куруу, мотив, туруктуу формула каармандардын портрети, троптун түрлөрү) кеңири пайдаланылат. Мына ушундай көрүнүш жөнүндө В. Ц. Проп минтип жазат: «Сказка имеет свою специфику свою особую поэтику и прелесть, ... распевание и сказки в форме былины есть нарушение художественных норм героической эпической поэзии, вырабатывающихся народом в течение столетий» (Русский героический эпос. М. 1958, с. 544). Мына ушундан улам, ырда чыгарманын формасы менен мазмундун органикалык биримдиги бузулгандыгы, тышкы форма мазмундан абстракциялангандыгын байкоого болот Бирок, муну менен дастанчы акындардын чыгармачылыгын жокко чыгарууга болбойт. Алар белгилүү бир доордун туундусу катары өз алдынча уникалдуу. Элдик эпикалык чыгармалардын стадиялык өнүгүш этаптарын, пайда болуу доору, андан аркы эволюциялык өнүгүшү, акырында өчүү абалына туш болушун белгилөөдө кызыктуу материалдарды бере алат.

Мына ушул өңүттөн алганда да «Болот» дастанынын илим үчүн пайда келтирүүчү жактары бар. Чыгарманын сюжетинде Чыгыш поэзиясынын таасири өз изин калтыргандыгын эскерген элек. Хан, бектердин элге карата болгон чексиз бийлиги, кожо, эшен, молдолордун коомдогу позициясы, алык-салык, отурукташкан эл турмушу сыяктуу көрүнүштөрдөн улам, ошондой ойду айтууга мүмкүндүк берет. Дастандын тексттеринде «Кандай эрди кор кылбады махабат» — делип, андан соң Фархат Мажнун, Жусуп, Таризэл, Автандилдердин аттарынын эскерилиши да биздин жогорудагы оюбузду дагы бир жолу бекемдей алат. Деги эле элдик чыгармалар — жомок, эпос, дастандарда коңшулаш элдердин фольклордук чыгармаларындагы сюжеттерди, мотивдерди эске түшүргөн учурлар арбын эле кездешет. Себеби, андай чыгармалар бир эле учурда, бир эле акын тарабынан жарала койбойт. Поэма дастан эпостордун жаралышы, өнүгүшү өтө татаал процесс болуп, узак эволюциялык жолду басып өтөт. Бирок кыйла өзгөрүүлөргө учурайт, кээде жанаша жашаган элдердин экономикалык, маданий байланыштарынын таасири аркасында, элдик оозеки чыгармачылыктары бири-экинчисине түздөн-түз таасир этишип, мазмундук жана тематикалык жактан бирин-бири байытып турушу законченемдүү көрүнүш. «Болот» дастаны менен Чыгыш элдеринин көркөм мурастарынын үндөштүк көрүнүштөрү мына ушундай себептер менен түшүндүрүлмөкчү. Дастандын негизги каармандары — Болот менен Нурайым. Буларды коштогон тагдырлаш, максатташ достору — Калдар, Нурилла, Бекчеке, Акседеп. Ушул үч тагдыр, үч махабат, үч баатыр, үч сулуу туурасында сөз болот, чыгармада. Жубайлар баш кошконго чейинки тоскоолдуктар, алардын көргөн азап-тозоктору «баатырлык үйлөнүү салтынын алкагында кызыктуу баяндар аркылуу айтылат. Адаттагыдай эле залым, ачкөз, хандар — Добулбай, Дөөлөтбек анын уулу балбан — баатыр Бөкчөлөр алиги сулуу кыздарды тартып алуу аракеттерин жасашат. Драмалуу окуялардан түзүлгөн курч сюжеттик линия улам өнүгүп, дастандын кызыктуулугун арттырат. Окуянын финалы жомоктук ыкма менен б. а. ашык жарлар тилеген тилегине, максаттарына жетишип, жыргап-куунап жатып калышат.

Дастандын тексттин жазгыч акын Токтоболот Ошбаев элүүнчү жылдарда жазып, кол жазмалар фондусуна тапшырган. Андыктан, тексттеги кездешкен «машина», «мотор», «пакет», «порум», «магнит» сыяктуу сөздөрдүн колдонулушу законченемдүү көрүнүш. Ал эми негизги сюжет алда канча илгерки экендиги талаш туудурбайт. Чыгарманын көркөм сапаты мактаарлык деңгээлде эмес. Жалпы окурмандарга көндүм болуп калган Калыктын, Алымкулдун айткан эпос,

дастандарына окшошпойт. Акындыкты атайы адистик кылбаган, бир аз «кой жоргосу» бар, «бир айылдын ырчысы» тарабынан ишке ашырылгандыгы көрүнүп турат. Логикалык жактан чаташуулар, кожогой уйкаштыктар кескин бүтүм чыгара салуу сыяктуу мүчүлүштүктөр кездешет. Ошондой болсо да, эл башынан өткөргөн турмушту, ашыктык сезим мамилелерин, этнографиялык материалдарды жана коомдук-социалдык абалдын өткөндөгү тарыхынан кабар берүүчү, таанытуучулук мааниси бар чыгарма катары баалоого болот. Мындан сырткары бул чыгармадан тилчи илимпоздорго — диалектология, фонетика, лексикология илими үчүн кызыктуу фактылык материалдар табылат. Мына ушул жагдайлар эске алынып түзүүчүлөр тарабынан азыркы орфографиянын таламдарына баш ийдирилбей, түп нусканын оригиналдуулугун сактоо аракетин жасалды.

М. Мукасов,
филология илимдеринин кандидаты

БОЛОТ (Т. ОШБАЕВДИН АЙТУУСУНДА)

I

Таш-Көмүр, Кетмен-Төбө капчыгайы,
Сурданып жатчуле кышы жайы.
Авыла, Домбуранын зоолорунан,
Канаттуу куш өталбай кеткен жайы.
Ак зоодон салт ат, эшек араң өтүп,
Далай жан сууга кеткен чыкпай дайны.

***

Өйүзү келин тырмак — кемпир тырмак
Зоосуна жол салынган шаты улап.
Өткөөл жок капчыгайда мындан башка,
Жүрчүлө жолоочулар бирден чубап.
Бул жолдон соо-саламат барып келсе,
Өпкө чаап, садага деп түлөө кылмак.

***

Өлүмдөн тирилгендей болуучуле,
Капчыгай канды аябай соруучуле.
Шатынын дал түбүнө келишкенде,
Сыйынып аксарбашыл соючуле.
Ташынан бут тайгылып кулап түшүп
Далайлар балыкка жем болчуле.

***

Жайында бир чөп өнбөй капчыгайда
Кышында кар-борошо уруп сайга,
Өтүптүр бизге чейин далай кылым,
Табалбай жол салууга эч бир айла,
Падыша, хандар кылбай камкордукту.
Кузгундар тарп талашып тойгон майга.

***

Жол татаал элге жетпей кийим-кечек
Кийгени чанач чокой, тери-терсек.
Байлардын сый кийими тепме чепкен,
Соору өтүк, таар көйнөк, сурп элечек,
Шаарга бул жол менен эл жөнөсө,
Кайгылуу узатчыле келин-кесек.

***

Келишип тилек менен күтүүчүле
Саргарып санаа менен бүтүүчүле.

Дайынсыз кеткен бойдон дарек чыкпай,
Далайын шам чырагы өчүүчүлө.
Зоо көчүп, көп учурда мөңгү басып
Көзү ачык бул дүйнөдөн көтүүчүлө.

***

Капчыгай муң кайгынын күүсүн чалып
Бабырган отурчулө үнүн салып.
Зоолорун эчки, теке эркин ээлеп
Кадуулап картаң жору канат кагып.
Куу түлкү суусар жойлой жылгаларын
Башында кар жатуучу учуп чаңып.

***

Арманын айта берсем капчыгайдын,
Таштары уясыле чакчыгайдын.
Дит багып мерген чыкпай зоолоруна
Мекени болуп келген кайгы зардын.
Кара жол капталың эл машиндеде
Капчыгай эли жоктур эч, арманың.

***

Кезинде өталбаптыр качкын Болот
Ал кезде эл болгон бейм тегиз конок.
Береги аска зоонун арасына
Жечүкен келген жанды чөөлөр тороп.
Сопойтуп жалгыз жарым өткөнчө
Буумачтар алуучукен атын тоноп.

***

Нурайым Болот экөө жол табалбай
Куш белди ашкан экен зарлай-зарлай.
Артынан куугунчулар тинтип издеп
Калыптыр эки жашты кармай албай.
Ал кезде Кетмен-Төбө, Үч-Теректи,
Жатчүкен жалгыз ээлеп хан Добулбай.

***

Изи жок бүгүн балдар ал замандын
Каары жок кан соруучу залымдардын.
Жыгачы топон болуп учуп кеткен
Асылган Нурбай зергер кандуу дардын.
Ал үчүн бул капчыгай бүгүн шаңдуу
Ырына кулак салып мендей чалдын.

***

Мен дагы далай жолу эшек мингем
Эшегим зоодо калып жөө да жүргөм.

Ал күндөр артта калды унутулду
Куттуктайм ук капчыгай машинеден.
Сенин да каткан чериң жазылгандыр
Ырдаса кубанычтуу мендейлерден.

***

Бооруңа алтын кемер курчагандай
Кара жол капталыңа нур чалгандай.
Төбөсү көк тиреген аскаларың
Күү кошуп машинеге үн салгандай.
Алдында мелтиреген терең Нарын
Кубанып туйлап агат сайга сыйбай.

***

Капчыгай кубана бер көрккө шаңга
Өсөсүң дагы гүлдөп алга-алга.
Большевик жеңбей турган чеп жок деген
Атабыз улуу Сталин партияга.
Паровоз чимирилер зоолорундан
Камсыз бол күжүрмөндүү калкың барда.

***

Бооруңду шыбап салат сыймум менен
Бөөндөй тар өзөнүң болду кенен.
Сайларың бекет-бекет базар болот,
Келечек өсүшүңө болбойт ченем.
Эл үчүн таалай келет сени өрдөп
Техника өсүп өөрчүп өтө терең.

***

Козголгус ширелишти эмгекчи элиң
Ан үчүн бактысы мол келечегиң.
Бүт жерди гүлдөтүүнүн осуятын
Калтырып кеткен элге улуу Ленин.
Ильичтин шамы күйүп тоолорунда
Шаңданып төбөң көккө тийди сенин.

***

Эсиңдеби калбай калды өткөн чагың
Курулган жаңылыктын көрүп баарын.
Жомоктой кары тарых мурункуңду
Сүйлөсө ишеналбайт жаш балдарың.
Сен гүлдө өлкөм өссүн карт капчыгай,
Мактасын ырга кошуп мендей чалың.

***

Болотбек таалайыңды көрбөй кетти.
Добулбай жетектеген соң азап чекти.
Аттиңай Нурайым кыз азыр болсо,
Муңканып кечет беле жалын өрттү.
Бир шактан тең ачылган эгиз гүлдөй
Жаркырап турбас беле бозой-селки.

***

Деп кана машинеде Курман ырчы
Койнуна сыйбай келет кубанычы.
Нөшөрдөй куюлушкан ырлар менен
Карыя келечекке болду сынчы.
Толкундап жүргүнчүлөр дүрүлдөшүп
Курманды кубатташты дешип «чынчы».

***

Ошентип басылганда Курман ырдап
Ыр менен өткөн чактын бетин тырмап.
Бир жигит карыяны тиктеп калды
Болотбек, Нурайымдар ким? — деп сурап.
Жоопту жүргүнчүлөр күткөн сындуу
Дабышсыз боло калды салып кулак.

***

Карсылдап күлдү дагы Курман авам
Бул суроо дурус суроо, — деди, — балам.
Бүгүн бул жолду көрүп элестетет
Тозоктой элди өрттөгөн өткөн заман.
Айтайын жообун күтсөң жомоктотуп
Эл үчүн эмне кылган падыша, хан.

***

Айт, ава, кандай жомок, угалы деп
Биз дагы кулак салып отурдук тек.
Карыя бир терең сыр ойлогонсуп
Кол сермеп бизге карап баштады кеп.
«Уккула кызыксаңар Болотбекти
Булардын окуясы кыска эмес көп.

***

Деди да алыс-алыс өтө алыс
Өткөнгө көңүл буруп абайлайбыз.
Эч ким жок ошол чакты анык билген
Ичинде бирге жашап болгон тааныш.
Билбейбиз жалган чынын силер да биз
Асман жер ачык билсе болсун калыс.

***

Тетиги катар дөбө сандык колдо
Таалайын элдин байлап малган шорго.
Тетиги Акбейитке дарды куруп
Каардап күнөөсүздү салган орго.
Колунан уу куюлуп ырайымсыз
Далайды кескилеген байлап торго.

***

Биринде кылымдардын болуп өткөн
Добулбай деген текир хан бар экен.
Кумсарып ажыдаарча элди арбап
Зордуктап канды аябай соргон экен.
Айыпсыз өлгөн элдин мүрзөлөрүн
Ошондо Акбейит деп койгон экен.

***

Ал залим элге аёосуз салык салат
Казынага эл байлыгын тартып алат.
Өзүңө жетишээрлик оокат артпай
Жыл сайын эл жылаңач малсыз калат.
Добулбай элди кыйнап жата берет
Эл үчүн эки чака каржы кылбайт.

***

Жардылар жайлоо көрбөй чөлдө калат
Жай ичи эмгек кылып эгин багат.
Бирок да карды тоё нан жебестен
Эмгеги күздө кетет бүт талаалап.
Калп эле чыгымыңды төлөгөм деп,
Залимдер эл бийлери талап алат.

***

Хан жумшайт дагы келет беш-төрт адам,
Эл үчүн ырайымсыз өңчөй наадан.
Келет де кеңеш кылат бийлер менен
Чыгымды чогултууга бер деп жардам.
Кимдерге канча чыгым келгендигин
Билишпейт Букарадан бир да адам.

***

Көбөйөт беш эсеге келген чыгым,
Тапкан соң залим бийлер мунун ыгын
Дагы бар өткөн жылкы карызың деп
Күбүшөт баштан аяк элдин сырын.
Өзгөчө жардыларга салмактуураак
Ат болот ачууланса жалгыз тыйын.

***

Кош жүздүү кошоматчы бирге барат
Ушактап далайларга жалаа жабат.
Сөзүнө сөз кайырса ачынгандар
Жонунан кайыш тилип ханга апарат.
Добулбай акыйкатын текшербестен
Дарга асат же бутуна чидээр салат.

***

Жигиттер тез төлө деп жарат башты
Жыйнашат элден алтын каухар ташты.
Мүлкү жок жардыларды «алтын тап» деп
Жонунда ойной берет уулуу камчы.
Көрсөткөн убагында табалбаса
Мык кагып таманына жулат чачты.

***

Аргасыз бий сөзүнө баары макул
Төлөшөт хан чыгымын өңчөй жакыр.
Бийлери насивелеш ханы менен
Байларга чыгым түшпөй калат такыр.
Жардылар бир пул үчүн башын сатып
Кууларга кул болушат келип акыр.

***

Түнөрөт элдин ичи чоң тополоң
Бардыгын тинтип сууруп алат колдон.
Кампада эгин калбай, жайытта мал
Бокчодон өтүп кетет чыгымга тон.
Ошентип элдин мүлкүн тартып алып,
Бийлердин башы адашат олжолордон.

***

Добулбай шунтип сорду элдин канын
Шордуу эл көтөрүштү хан салмагын.
Шорголоп күнөөсү жок кыпкызыл кан
Айталбай ага берет армандарын.
Эл кетет оокат үчүн сандалышып,
Канкорлор кайдан берсин жардамдарын.

***

Ал кезде арасында бир хан элдин
Болуптур жалгыз уста Нурбай деген.
Ал уста кетмен, күрөк, орок жасайт,
Кенинен казып келип Темиркендин¹
Көрүгүн өзү басып, өзү ширеп
Кыздар да комуз алып ушул жерден.

***

---

¹ Темиркен – жердин аты.

Ал зергер дагы жасап бычак, өгөө
Турчу экен тынбай иштеп терге, чөмө,
Дүкөнү тиги жайык Улукенде¹
Устанын турган жери Кочкор-Дөбө².
Эл дайым бул дөбөдөн кетмен алып,
Ошондо аталыптыр Кетмен-Төбө.

***

Бир күнү бул дүкөнгө бийлер келип,
Зергердин кылып жаткан ишин көрүп.
Темирден калам, кагаз жасап бергин.
Чыгымды эсептейли чийип, терип,
Кагазы катуу болбой жумшак болсун,
Колумдан эл таң калсын көңүл бөлүп.

***

Дегенде эл шылдыңдап буга күлүп,
Бийлер да ызаланып калды туруп.
Дейт Нурбай, «Кетмен болот, орок болот
Темирден кагаз кылсаң калат сынып.
Ошондо каардуу бий тура калат
Тилимди кайтардың деп намыс кылып.

***

Бергин деп хан чыгымын азыр төгүп,
Кутулгун ат башындай дилде берип.
Жок десең жонуң тилип, кайыш алам,
Сөөгүңдү сактап жатсын тиги Акбейит.
Темирчи көө колуңду барбайтпастан,
Тез төлө башың бурсаң кылам шейит.

***

Нурбайга сөз угулду уудан ачуу
Кер-муру сөз айтышты болду кычы.
Бийлердин желдеттери түшө калып,
Тытылды Нурбай дырдай калбай бүчү.
Чидерлеп колу-бутун айдап кетти,
Кайгылуу кала берди улуу-кичүү.

***

Желдеттер алып келди Добулбайга
Бөлөнүп тура берди Нурбай канга.
Бий айтат бул темирчи мойнун буру
Чыгымды төлөбөймүн залим ханга.
Деген соң сизге алып келдик
Колдонуң өзүң билип жаза чалга.

---

¹ Улукен – жердин аты.

² Кочкор-Дөбө – жердин аты.

***

Муну угуп устага хан ызырынып
Койчудай өнөрчүнүн баарын кырып.
Нурбайды жеп ийчүдөй жектей басып
Добулбай жакын келди кылыч сууруп,
Күнөөсүн кечириңиз таксыр хан деп
Жүгүндү отурган эл кол куушуруп.

***

Устадан айып өтсө кечириңиз,
Ачылсын дагы гүлдөп бүчүрүңүз.
Чыгымга өз кубаты жеталбаса
Төлөйлү жок дебейли эч бирибиз.
Дыйкандар куралы жок калбасакен,
Эл үчүн бул устаны сиз бериңиз.

***

Дешкенде бий күшүлдөп ханга карап
Каркадил турган окшоп элди марап.
— О, таксыр бул устанын айыбы чоң
Аёосуз кылыш керек буга санат.
Кетменин элге сатып алтын алып
Көрсөтпөй жыйып коюп жок деп танат.

***

Кечирсең мындайлардын күнөөлөрүн
Кылчактап тилин алсаң жүдөөлөрдүн.
Калбастан бийлериңдин кадыр-пары
Келтеги эртең тийип бирөөлөрдүн.
Жакшылар калышпайбы сизди аразда
Ойлосоң бул устага бергин өлүм.

***

Дегенде хан желдетке кашын керди
Желдеттер күтүлбөгөн өлүм берди.
Кескилеп корго малып отко кактап
Көлкүлдөп акты каны карап жерди.
Нурбайда Акбейитте калган экен
Кубанып желдет бийлер жазып черди.

***

Болотбек жетим калды, кемпир жесир,
Эл коркуп сүйлөй албай бийге кесир.
Устасыз кетмен, күрөк чулду болду,
Табылбайт чөп орууга ийри темир.
Ал кезде катташпайт шаар менен
Жол бербей айланада катар сеңир.

***

Кош айдайт тишсиз жыгач амач менен
Амачта болгон эмес элге кенен.
Дыйкандар жарым теше жер багалбай
Азап бар, рахат жок кайгы терең.
Залимдер салык үчүн элди кыйнап
Ал заман бир калыпта өтө берген.

***

Каптаган жөө тумандай элди кайгы
Сур булут жашыргансып аппак айды.
Саңдалган жардыларды зекип матап,
Бийлери жактачуле сасык байды.
Жашынан Болот өстү кайгы тартып
Жек көрүп райымсыз бийди ханды.

***

Ал кезде эл ууктай маталыптыр
Жаш эмес эки көздөн кан агыптыр.
Нурбайды туткун кылган тетиги түз
Ошондо «Кансалык» деп аталыптыр.
Өчүрбөй ал замандан бул заманга
Бул элдин жүрөгүнө катталыптыр.

***

— Ошентип, элди азаптап хандар күлөт
Качырап кыш аязы өкүм сүрөт.
Асманга кар учуруп борошолоп,
Күүлдөп бет бактырбай бороон жүрөт.
Жатышат далай шордуу тоңуп өлүп
Кырсыктуу, каардуу кыш ажал күрөп.

***

Мөлтүрөп бубак чырмап терек талды,
Бардык жер келгин куштан болгон жарды.
Айлана кар мелтирейт кара жер жок
Ой тоого көрк кылгансып аппак зарды.
Жер бетин кыйгач тиктеп таарынгансып
Нуру жок жерди ысытчу күндүн жайкы.

***

Жүдөгөн оокат таппай элдин баары
Каргашат ач көз бийди Добулбайды.
Журт үчүн тыным болбой күндө чыгым,
Элде жок отун, суу, чөп кыштын камы.
Элестейт басса-турса өлүм сүрдүү
Көрүнбөйт элге таалай күткөн багы.

***

Дейт Болот эл наамынан бир адамды

Сынайлы элчи кылып залим ханды.
Ал көнсө элдин күткөн талабына
Биз бекер жектебейли бийди-байды.
Кайрылса карыптарга кийим-кечек
Жана да ачкаларга ак буудайды.

***

Эгинин көккө берсе кийимин чөпкө
Хандыктын касиети тийсе көпкө.
Ойлосо элди кырып ачкалыктан
Кеталбас жалгыз өзү чыгып төшкө.
Эл камын каны жесе таалай берип,
Андай хан оролмокчу алкыш көрккө.

***

Деди да кагаз жазып Добулбайга
Болор деп ачкалыкка хандан арга.
Жиберди көптү көргөн бир карыны,
Берсин деп элге карыз данын данга.
Оокатсыз элдин көбү солуп жатат
Жеталбай бир сындырым арпа нанга.

***

Чал келип ал кагазды ханга берип
Тизелей кол куушуруп турду чөгүп.
Добулбай окуп чыгып күлүп койду
Чиренип капшытына бутун керип.
Эликтеп элчи чалды шылдың кылып,
Эл мага кайтарганбы эгин берип.

***

Дегенде чал кейиштүү тиктеп жерди
О, таксыр сизге мени эл жиберди.
Чекесин үч чекеге көккө берип
Сактап кал ач өлүмдөн ханым элди.
Арпага буудай алгын, машка күрүч
Элиңди ансыз таксыр ажал жеди.

***

Дегенде хан увазир ха-ха-ха-ха,
Каткырып чалды тилдеп кылды капа.
Калк үчүн казына жыйып койгонум жок,
Өзүмкү кампадагы эгин мата.
Мен барып жан алгычтан доолаймынбы,
Карызга дан алгандар өлүп калса.

***

Ошондо чал жөнөдү жолго түшүп
Шум ажал элди тооруп басты шишик.

Далай жан мүдүрүлөт, жаны чыгат
Байлардан кайыр сурап жүрүп илкип.
Акыры байдан, бийден, молдо, эшенден
Эл дагы түңүлүштү жадап бүтүп.

***

Биринде көп күндөрдүн кайгы муңдуу
Үйүнө Болотбектин эл чогулду.
Күбүрөп күндүз эмес түн ичинде
Сүйлөшөт сөзү бар бейм өтө сырдуу.
Ажалдан ханды кантип сактайбыз деп
Келгендер Болотбекке айтып турду.

***

Болотбек жооп берди мына мындай
Эл болду ач-жылаңач баары дырдай.
Эл үчүн мүмкүнчүлүк элден өнбөйт
Эл байкуш тегиз баары турат журдай.
Бийлердин, хандын эгин казыналары
Эл үчүн болуп калды пайдасыздай.

***

Добулбай элден алды далай алтын,
Жана да жакут, жавар, каухар ташын.
Акыры эл кырылып өлүп жатса
Ханыбыз өзү жыргап бакты башын.
Калк үчүн камкордукту эч ойлобойт
Мазактайт элдин аккан кандуу жашын.

***

Калың эл бир ооз болсо таалай качпайт
Бирдиктүү элге эч качан душман батпайт.
Акыры иш жүзүнө ашпай койбойт
Жалпы эл күчтүү болсо жалгыз максат.
Эл үчүн эрлер күчүн аябаса
Ал эрди атактантып кылым мактайт.

***

Биз неге ат тизгинин чоёалбайбыз
Биз неге бийлерге тең болалбайбыз.
Көрсөтүп элдин күчүн ханга-бийге,
Биз неге салык бербей коёалбайбыз.
Таалайга колду курап талпынбасак
Ачкадан кырылабыз, тоёалбайбыз.

***

Бул ишти аткарбадык алып колго
Тумчугуп жата бердик тикен торго.
Бул заман ырыскыны элге бербейт,

Залимдер таштап койбойт даңгыр жолго.
Кудай бир падыша хан баары бир деп
Калп эле алдап жүрөт эшен молдо.

***

Алардын ырас болсо айткан сөзү
Жараткан чын бар болсо кудай өзү.
Ырыскы, бак-таалайды өзү берсе
Кырылган элди неге көрбөйт көзү.
Же кудай курдашыбы залимдердин
Эл үчүн ырайымсыз уу мүнөзү.

***

Бийлерди ханды кудай сүйө берсе
Азапты муңду элге үйө берсе.
Молдонун үгүтүнө моюн сунуп
Айыпсыз эл жалынга күйө берсе.
Хандардан адилеттик көрөлбаса
Мүмкүн жок ошол кудай деген нерсе.

***

Бийлерге көнө берүү туура эмес,
Биз деле туулганбыз буга теңдеш.
Хандарга кыя салып жүргөн менен
Залимдер таалайды арнап элге бербейт.
Бийлерге ханга каршы күчтү чыңап,
Биз барсак эшенчил хан элди жеңбейт.

***

Уккандар таба алышпай бөлөк акыл
Бийлерди чаап алууга болду макул.
Баш кошуп биригишти жүздөй жигит,
Башчысы ушулардын Болот баатыр.
Калың эл ханга карап ызырынып,
Найза алып тулпар тандап минип жатыр.

***

Колу жок Добулбайдын куруп койгон,
Мас болгон дүнүйөгө ал бир ойрон.
Ойлобойт кокусунан келчү жоону,
Болгону ор каздырат салган коргон.
Пикирсиз күнү-түнү ичет да жейт,
Эриксе дарга барып адам сойгон.

***

Бир күнү күлүңдөйт асман ачык
Жашынган мөлтүр жылдыз кыбыңдашып,
Куралдуу жүз жигитти Болот баштап
Келишти Добулбайды орой басып.

Залимдер шарап ичип, шапар кылып
Ордодо олтурушкан ыр-ырдашып.

***

Болоттор сандык — колго салып айгай
Киргенде хандар чыкты зарлай-зарлай.
Беттешип келген эрлер булар менен
Жарылды келтек тийип далай маңдай.
Болотбек ханды көрүп качырганда
Бекинди морго кирип ал Добулбай.

***

Кан кусуп сегиз киши өлүп жаткан
Ичинде баш увазир аты Шатман.
Көө болгон Добулбайды мордон көрүп,
Табалап күлүп турду жашыл асман.
Болотбек казынаны талатам деп
Каардуу тура берди түшпөй атчан.

***

Ошондо хан жиберди арачысын
Чатакты тындырууга жарачусун.
Урушпай не тилесе менден алып
Болотбек берсин мага бир ачуусун.
Беттешип өткөн-кеткен малы, мүлкү
Бар болсо алсын деди бүт акысын.

***

Болотбек муну эшитип арачыдан
Ага айтты элдин муңун болбой чыдам.
Элдеги кут береке кайда кетти,
Добулбай жооп берсин анан тынам.
Бүт элдин бак-таалайын бир коргонго
Бу залим камап койсо кантип тынам.

***

Ханыңда сыпат барбы элди бакчу,
Тең чечип, тегиз карап элге жакчу.
Жок залим жалгыз өзү жыргоо үчүн
Айыпсыз далай жанды дарга асты.
Жойлотуп желдеттерге элдин ичин
Акыры ач калтырып самтыратты.

***

Добулбай бүт адамга бирдей болбой
Тилине ушакчынын кирбей койбой.
Ары жок бийлерине азгырылып
Ай сайын салык салып көзү тойбой.
Хан эмес элге жеткен ажал болду

Жабышкан букарага ачуу шордой.

***

Ханыңыз бизге таттуу болом дептир
Айтып бар биз дагмес дөдөй текир.
Эшекче элди кажап кыйнабастан
Казынадан оокат берсин кенен кесир.
Жок десе элден артык данын сүйсө
Эл дагы өзү билет басат тетир.

***

Салыкты төлөбөйт деп уста Нурбай
Балкасын эл багына нуска кылбай.
Ток адам ач кадырын билбегендей
Же залим дыйкан үчүн курал курбай.
Эл сүйгөн зергер үчүн жооп берсин
Таажы так бийлигине мыктысынбай.

***

Дегенде келген элчи кайра салды
Болоттун сөзүн айтып ханга барды.
Ал ач көз аргасыздан макул болуп
Эгин көп алсын келип жакыр-жарды.
Болотбек чыр-чатаксыз келүүң экен
Түшүнтүп эл тараптан айтып жайды.

***

Хан коркуп Болотбекке ат мингизип,
Түшүрүп кол куушуруп, тон кийгизип.
Атаңдын кунун кечкин, башым тартуу
Жүрбөгүн мени жектеп, ич күйгүзүп.
Деди да кунга төлөп элүү жылкы
Жаркытты келгендерди бүт күлгүзүп.

***

Ошентип анткор хан кабак ачып
Болотту сыйлап жатты өтө шашып.
Эл үчүн эсепсиз көп эгин берди
Ажалга кысылган эл кетти ташып.
Кымбаттуу маталарын аршин менен
Бөлүшүп эл кийинди көңүл ачып.

***

Олжону хандан алып элге келди
Айрыкча карыптарга артык берди.
Жетиштүү оокат, кийим, мүлк алышып,
Эл куунап алкап жатты Болот шерди.
Жетерлик кек алгансып Добулбайдан
Кубанып көңүл өсүп жазды черди.

***

Карыптар оокаттанды кийим кийип,
Пайдасы Болотбектин элге тийип.
Мал күттү, үй жасашты, казан кайнап
Эрлерди элдик таалай күндөй сүйүп.
Добулбай аргасыздан мүлкүн берип,
Буулугуп, туталанды ичи күйүп.

***

Ушинтип хандан кетти эсепсиз мүлк
Бийлер да салалбады элге бүлүк.
Сүйөнүп Болотбекке эл чыңалып
Бийлерге каяша айтып көтөрбөй жүк.
Ушактап жем тапчулар шагы сынып
Бардыгы эл алдында болушту түнт.

***

Аңгыча кыш өзгөрүп жазга айланды
Толкуду мөңгү суусу сайлардагы.
Кыш менен сенек болуп ченде жаткан
Гүлдөргө булбул конуп сайрандады.
Тоюнуп ачтык ичип, ойноо балдар
Көпөлөк кубалашып тайрандады.

***

Калың гүл барган сайын безеп жерди
Чолоосуз кызыл жашыл түргө келди.
Башаттар шылдыр назик добушуна
Күү кылын ышкырыгын кошот желди.
Болотбек элди сактап залымдерден
Калкалап карыптарды бага берди.

***

Ан үчүн атактанды Болотбек деп
Ар жерде аны мактап, эл кылат кеп.
Эл эмес хан увазир бийлер айтат
Олжодон Болот чыгып калдык четтеп.
Бул сөздү хандын кызы күндө угуп
Болотбек кандай эр деп ойлонот көп.

***

Көрүүгө кыз ашыгат Болотбекти
Жалындуу жаш жүрөгү чартып көктү.
Кайда деп айдан барып тиктегенсийт
Бардыгы бүт көрүнүп жердин бети.
Элеси кансалыкта куш кондуруп
Ак кууга шилтегенсийт Болот көркү.

***

Чоң зергер атасынын мүрзөсүндө
Тургансыйт шерден күчтүү сур көзүндө.
Атамдын кегин хандан аламын деп
Айбаттуу келаткансыйт эр кезеңде.
Нурайым алдын тосуп токтотконсуйт
Жүрөгүн тартуу кылып ал мезгилде.

***

Аңгыча үйдө олтурат Болотбек жок
Салгансып кур махабат жүрөккө от.
Тыбырап өтүп жаткан элден карайт
Барбы? — деп ичи болуп жалынсыз чок.
Толгонуп уктай албайт төшөгүндө
Аралап өпкө-боорун тийгенсип ок.

***

Өткөрөт жүргүнчүнүн баарын санап
Сыртынан Болотбекти жүрөк самап.
Өргөдө туруп тыштан дүбүрт укса,
Каалга кала берет шарап-шарап.
Эсинен жасап жаткан иши чыгат
Чени жок мас болгонсуп ичип шарап.

***

Болоттун даңкы кетти элден элге
Бүт мактайт буту менен баскан пенде.
Аны үчүн сырттан ашык кыз Нурайым
Кудурет туш кылса деп мындай эрге.
Болотко кагаз жазып суу үстүнө
Жеткир деп тапшырсам дейт куюн желге.

***

Кең дүйнө бул тилегин берер бекен
Болотту кыз Нурайым көрөр бекен.
Сыртынан ашыккан кыз сынын көрсө
Түбөлүк кошулууга көнөр бекен.
Баштайлы бий увазир Добулбайды
Жыргалга элди дайым бөлөөр бекен.

***

Карышкыр койго тийип чаңдатпаса
Оңкулдайт күндө жаңы кан жатпаса.
Тиштерин кычыратып кекенбейби
Койчуман короосунда тынч жатпаса.
Мына бул жез тумшуктай бий увазир
Томсорот элден олжо алалбаса.

***

Эл үчүн булар жырткыч, булар бөрү
Булардын соболгонсуйт май сүткөлү.
Болотбек элди баштап Акбейитке
Каздырып бүткөн өңдүү хандын гөрү.
Ар бири ушул гөрдү элестетип
Тургансыйт чимирилип эшик төрү.

***

Бир кезде хан үшкүрүп башын бурду
Дардайып жалпак таноо, телпек мурду.
Ал айтат бул көрөкчө ажал албай
Көрсөтбөй Болотбектен ушул сырды.
Ырас мен казынамды коркконумдан
Айласыз бере салып калдым муңдуу.

***

Дейт бирөө алдаяр хан кулак салың
Болотбек биздер үчүн болду жалын.
Мойнуна эл алдында коё турган
Болотко бир айыпты ойлоп табың.
Ошентип бул кесепти жоготпосок,
Акыры тартып алат алтын тагың.

***

Ан үчүн кызың чыксын сейил кылып
Кырк ноокер кыздар менен келин жыйып.
Катардап жумурткадай чатыр тигип,
Бээ байлап отурушсун төргө чыгып.
Кыз көчү Ак кыяны ашып барып
Көрктөнүп конуп калсын көлгө ыгып.

***

Болоттун айлы конду кургак төргө
Жылкысы күндө келип суулайт көлгө.
Кыздардын көлүн малың булгады деп,
Чыр кылып жыйын куруп ошол жерге.
«Болотбек кордоду деп хандын кызын
Айыптап жоготобуз тыгып гөргө.

***

Берилди Добулбайга ушул акыл
Көңүлдүү козголушту баары макул.
Ал бийди акылдуу деп алкыш берип
Добулбай дейт бирөөгө кызды чакыр.
О, чиркин келген жигит кыздан сүрдөп,
Үлдүрөп деди — «атаң күтүп жатыр».

***

Муну угуп тура калды кыз Нурайым

Кулпунтуп гүлдөн сулуу күн чырайын.
Буралган асыл бойго кынагандай
Кийинди жибек, сатин, ийги шайын.
Каухарга жакут кошкон бой мончогун
Тагынды көрсөтчүдөй бүгүн шаңын.

***

Сыланып үстүндөгү кийген киймин
Каранып ак кыргыйдай эки ийнин.
Кулпунуп кундуз чачы аркасында.
Кызыңдай асмандагы бүткөн нурдун.
Жалтылдап чолпон көзү, ак маңдайы
Чагылтат тунук нурун көктө күндүн.

***

Кыймылы жайлоодогу салкын желдей
Басышы жел ыргаган кызыл гүлдөй.
Добушу күү ойногон кыл кыяктай
Кыялы жазгы чубак тийген күндөй.
Келбети туурдагы турумтайдай
Сыпатын сырын эч ким чече албай.

***

Кылактап нур тамылжып ак жүзүнө
Берметтен жибек чачын тизип өргөн.
Бурандап кымча бели кулун сындуу
Аркардай качып чыккан жашыл төрдөн.
Кыналган кыйгач кашы көз үстүнө
Жаңырган ай сыяктуу сыны келген.

***

Ээрчиткен үч кызы бар маңдайында,
Бир басып ноокер башчы оң жагында.
Короодо далай жигит муну көрүп,
Жүрөгүн кармап жүрөт өрт жалынга.
Көркүнө көктө турган күн уялып
Сыр кылып бурулгансыйт аппак айга.

***

Ушинтип Нурайым кыз келе берди
Нуруна жалтылдатып асил жерди.
Таң калтып таңыркатып айлананы
Айрыкча айланада жүргөн элди.
Аңкыган атыр жытын буруксутуп
Өзүнө багындырып соккон келди.

***

Ааламды сөөлөттөнтүп кыз Нурайым
Бир көрсөң көргүң келет аны сайын.

Чынардай тегиз бою он беш жашта
Ак кызыл тамылжытып гүл чырайын.
Келгенде эстен танып отургандар
Болсочу деп ойлошту менин жарым.

***

Добулбай хан кубанды кызын көрүп
Кайгысын тараткансып бөлүп-бөлүп,
Сүйлөшчү сөздөрүнөн адашышып
Отурган ач көз бийлер калды эрип.
Сезгенге сейил кылып турушкансыйт
Ордого бир өзгөчө кыймыл кирип.

***

Ошондо хан Добулбай Нурайымга
Адамдан азып чыккан нурлуу айга.
Аргасыз казынамды элге берип
Кайгылуу авал түштү мага.
Тапкансың «акылдуулар» бир амалды
Мен муну айткым келди балам сага.

***

Ан үчүн нурум мында келсин дедим
Кайгысын атасынын көрсүн дедим.
Санаалуу сары оорумду жүрөгүмдөн
Каралдым мени сыйлап бөлсүн дедим.
Зеригип өргөсүндө жата бербей,
Барууга сейилдикке көнсүн дедим.

***

Кырк чатыр кырк ноокериң барын алып,
Сейил кыл Нурадагы көлгө барып.
Кокустан бирөө сени кордобосун
Айлыңдын маалесине малын жайып.
Көлүңдү арсыз бирөө булгабасын
Эрмектеп эртели-кеч жылкы жайып.

***

Кырк жигит бирге болот силер менен
Арыңды сыпатыңды сакта терең.
Акылды башка жактан үйрөнбөссүң
Каралдым сезимиңе жокко ченем.
Байласам Болотбекке күнө жибин
Дүйнөгө мен армансыз болор элем.

***

Нурайым муну ойлоп көзүн сүзүп,
Сүйлөдү Добулбайдын сөзүн үзүп.
Айбан мал келе берер көлгө суулап

А түгүл балдар ойноор казча сүзүп.
Мал менен, балдар менен суу талашсам,
Качат го жиндилер да менден безип.

***

Бул сөздү отургандар угуп туруп
Кабагын ылдый салат кыңырылып.
Хан айтат: — «Сен да кызым көл да кызым
Ан үчүн эч ким албайт суусун сүзүп.
Айрыкча Болот малын жолотпосун
Кир болбой көлүм турсун дайым тунук.

***

Ойлонуп иштин жайын Нурайым кыз,
Ичинен капаланып отурду суз.
Хан сөзүн отургандар кубатташып,
Дөдөйлөр дөөдүрөшүп дешет «дурус».
Нурайым секин чыгып кете берди,
Кандайча болор экен ушул жумуш.

***

Талаага кайра баштан нур себилди,
Жүзүнөн асмандагы күн чечинди.
Кылактап жерге сыйбай баратканда
Болотбек маңдайынан кызды көрдү.
Жигитке махабаттын огу тийип,
Жүрөгүн ошондо арнап кызга берди.

***

Болотту кыйгай тиктеп Нурайым да
Ал неге чөмө түштү убайымга.
Бул жигит анык арстан шер экен го,
Сөөлөтү окшоп бактын чынарына.
О, чиркин кыздын жолу неге ничке
Уялбай кантип айтам сырды буга.

***

Жигитке тааныш эмес мендеги сыр
Сыпаты жүрөгүмө салды го чыр.
Деп сулуу Болотбекке наз көрсөтүп
Бурулуп кете берди жамынып нур.
Болот да арт жагынан ээрчий тиктеп
Сүйүүнүн бал көлүнүн жээгинде тур.

***

Жигиттин ичине кыз от жандырды
Өчпөстөй жүрөгүнө из калтырды.
Махабат кычкыл уудан ачуу эмеспи.
Албаса өзү сүйгөн өрт алгырды.

Чиркин ай, азаматтан бирөө чыкпай
Бардык кыз неге болбойт мындай сындуу.

***

Эки жаш бирин-бири сүйүп калды
Махабат бийлик кылып тамга салды.
Бул сүйүү теңчиликке келер бекен
Анткени кыз хандыкы жигит жарды.
Сүйүүнүн тору күчтүү полот зымдан
Ал тордон кутулууга чара барбы?

***

Сүйүүнүн балы болот уудан ачуу
Сүйүүнүн уусу болот балдан таттуу.
Болотту хандар бийлер жек көрүшөт
Эки жаш кантип турмуш курат, таттуу.
Демекчи кыздын кайны хан Дөөлөтбек
Күйөөсү балбан Бөкчө жоосун алчу.

***

Ал бербес колуктусун Болотбекке
Ал жеңет жүз адамды өзү жеке.
А мейли бирөө алар, бири калар
Акырын алга улай бергилечи.
— Учурап кыздын сырын Болот билбей,
Сүйгөнүн элестетет күндүз кечке.

***

Болотбек эрден өскөн гүл болучу
Акылы океандай көл болуучу.
Чырайы Нурайымдан кем сокпогон
Кыр мурун, көзү чолпон, жүзү нурдуу.
Душманын селдей каптап жыга турган
Сүрү бар алгыр кыраан бүркүт сындуу.

***

Кең далы, кең көкүрөк ачык маңдай
Кабагы касабалуу көчкөн жардай.
Хан мунун баркын билсе асыраса
Күчү бар Манас, зарким каармандай.
Сүрү бар тилди баскан шер мусалдуу
Кайраты добул жааган чагылгандай.

***

Мындай эр ар заманда чыгат элден
Чындыгын ар бир доорлор өзү билген.
О, чиркин бир уядан Болот жалгыз
Туулган зергер уста ата-энеден.
Сулууну байлар алчу ал заманда

Өздөрү чоң келесоо болгон менен.

***

Кедейден чыккан далай акылдуулар
Ал кезде максатына жетпей булар.
Дүйнөдөн арман менен өтүп кетчү
Ачылбай ал ойлогон терең сырлар.
Болотбек мунун баарын ачык билет
Антсе да Нурайымга болду кумар.

***

Жеталбай сүйгөнүнө убай менен
Жардыгы хандык заман болбой кенен.
Ал жигит кызды ойлой кайгыланат
Муң үчүн тапканбы деп атам, энем.
Көздөгөн теңдешиме жеталбасам,
Жаралып жигит болуп неге келгем.

***

Ушинтип эңсей берди Нурайымды
Болсочу же Добулбай ырайымдуу.
Жетпесем жүрөгүмдүн өртүн басып,
Өзүмдү көлгө таштап тынамынбы.
Же асып, же уу ичип, жаным кыйып
Өзүмө өзүм ажал сурайынбы.

***

О, койчу мындай кылык туура болбос
Өз жанын өзү кыйган адам оңбос.
Эмнеге махабатка чыдай албайм
Өзүмдү эсептесем, арстан, жолборс.
Бул заман бай, жардыны тең караса
О, чиркин күткөн максат неге оңбос.

***

Кагышып күн менен түн алга өттү
Кабаттап эсептелип айга жетти.
Чыдатпай Болотбекти сүйүү чиркин
Ар бирин жылдай кылат таңды кечти.
Күн жоктой Нурайымсыз тирүүлүктө
Жабыркап кызыл жүздүн нуру кетти.

***

Ишенип бир адамга айтпай сырын
Сүйгөнү Нурайымга таппай ыгын.
Жолугуп жок дегенде ээн жерде
Сүйүүсүн билгизе албай кайгы муңун.
Ал ойлойт кызга барсам кармап алып
Кескилеп өлтүрөбү пырын-чырын.

***

Ушинтип түпсүз санаа чырмай берди
Куу заман уу бешигин ыргай берди.
Бай манап максатына жетип жатты
Кулданып жакырланып шордуу элди.
Ачкөздөр алтын-күмүш, малды сүйөт
Жек көрөт малсыз кедей берендерди.

***

Бир күнү ачык асман мел-мел этет
Гүлдү ыргап кечки салкын жел эреркейт.
Кылайган бир да булут же туман жок
Айлана кыналгандай жер менен көк.
Болотбек жаш жүрөгүн жалындатып
Элестеп кыздын көркү ичин өрттөп.

***

Үшкүрүп туруп келди жаткан жерден
Махабат куткарсаңчы кайгы черден.
Дүйнө сен эмне үчүн жасагансың
Сүйүүгө мен сыяктуу күйсө пендең.
Канбаган өчүң барбы айтсаң боло
Өрттөнгөн махабатка мендейлерден.

***

Же дүйнө жетеминби максатыма
Үйүлдү кайгы асырет муң башыма.
О, тагдыр тилегимди берсең боло
Ырайым кылчу болсоң көз жашыма.
Өмүрүм Нурайымсыз өтпөсү чын
Шум заман кошосуңбу ошол нурга.

***

Жетти го ыйлай берип көздөн нурум
Ой асман айтсаң боло сөздүн чынын.
Сүйгөнүм Нурайымга жеталамбы
Жок десең жандан кечип көлгө ыргыйын.
Этимди балык сорсун тытмалашып
Сактасын суу түбүндө сөөгүм сырын.

***

Деди да муң аралаш төктү жашын
Эки көз караңгылап чытып кашын.
Же чиркин арачыга барчу жан жок
Сүйүүнүн кандай кылат эми аргасын.
Арачы барган менен хан көнөбү?
Ал сүйбөйт малсыздардын асыл затын.

***

Болотбек эли чыкчу күрөбөстү
Таштады жайлоо болду тиги ыспы.
Анткени хан Добулбай көлдү көрүп
Болоттон аламын деп кектеп өчтү.
Ан үчүн Нурадагы кичи көлдү
Ошондон бери атап кыз көл дешти.

***

Айлардын бир айында айыл тоодо
Айланып бүркүт шаңшыйт аска-зоодо.
Нурайым коңур күздүн¹ чоң төрүндө
Чамынып суу булкунат тиги коодо.
Болотбек кыркуу менен кыйгай өтүп,
Кылактап кыз түшчүдөй бүгүн чоого.

***

Күн күлүп тоону эчак ашып кетти,
Кооздоп жылдыз менен жашыл көктү.
Күндүзү уялгансып жашынган ай,
Ой кырга сүттөй аппак нурун септи.
Арасы арчалардын чууга толуп,
Гүлдү ырдап акын булбул безелентти.

***

Баатырча өзгөрүлтүп айбат түрүн
Көрсөтүп каармандуу шердин сүрүн.
Болотбек келе берди утур алга
Аралап тоонун назик кызыл гүлүн.
Бурулбай күсөп кетип бараткансыйт
Бет алып өзү сүйгөн кыздын үнүн.

***

Айыл тынч эч адам жок уктабаган.
Короодо бир да жан жок тышта калган.
Бир кана булбул сайрап уктабастан
Тынч түндү көрктөндүрүп обон салган.
Жүрөгү чегиндирбей алга туйлап
Үйүнө Нурайымдын кирди шагдам.

***

Ак жүзү Нурайымдын көктө күндөй
Көшөгө ичи жарык нур сепкендей.
Бул кыздын бир кана ооз сөзүн уксаң
Өмүрлүк жүрөктөгү муң кеткендей.
Жигитти көшөгөдөн чыккыс кылып
Махабат рахатты ээлеткендей.

---

¹ Коңур күз — Коңур өгүз, жердин аты.

***

Ачык го адам ээрчийт максат оюн
Чынында жигит эңсеп кыздын койнун.
Эки күн бир дүйнөгө нур чачкандай
Тургансыйт эки чолпон чактап боюн.
Жел көрдү, асман көрдү адам билбейт
Бул жерде махабаттын сырдуу чогуң.

***

Кол артып моюнуна Нурайымдын
Ойготпой назик сүйдү маңдайынан.
Кыз чиркин чочуп кетип көзүн ачса
Отурат маңдайында бир сулуу жан.
Жалындуу жаш жүрөгү тыбырчылап
Нурайым араң калды уялгандан.

***

Татчудай махабатчыл ширин балды
Жигитти кыйгай карап сөзүн салды.
«Кимсиң?» — деп суроого да оозу барбай
Деп коёт көктөн түшүп келген айбы.
Болотбек суусур алган ылачыңга
Акырын алкымынан сүйүп койду.

***

Кыз деген үйрөнбөгөн ак кыргыздай
Кырт этсе колдон чыгып кетет турбай.
Баатырга байга ханга моюң сунбай
Жүрөгү кыздын назик күндө нурдай.
Жибектей жиксиз жумшак мамиле кыл
Буруусуз эки колдоп керең кылдай.

***

Турбайбы Нурайымда туйлап кетип
Мойнунан арткан колу нары силкип.
Бул кылык кызга чоочун жат учурап
Жигитти көкүрөктөн калды түртүп.
Көзүнөн от чагылып, жүрөк туйлап
Уялып бет чымырап, эти үркүп.

***

Кыз сурайт эмине кылып жүрөсүң деп
Жоопсуз үйгө түндө киресиң тек.
Адепсиз шок учурайт эки колуң
Шакабаң мен эмесмин тезирээк кет.
Болот да кызды кысып тура берди.
Өз атын ага айтууну көрбөстөн эп.

***

Чиркин кыз чыдай албай уялгандан
Жигиттин ким экенин билелбаган.
Ал ойлойт атайылап мени сынап
Келгенби жандан кечкен бир арсыз жан.
Ушинтип кыз жүрөгү кыжырланып
Тыбырап көшөгөдөн тура калган.

***

Ошондо дейт Болотбек эй Нурайым
Сен үчүн тозоктомун кетти шайым.
Өзүмдү болоттон чың ойлочу элем,
Отуна махабаттын чыдабадым.
Атымды айталбаймын душманым көп,
Максатым орундалса болор дайын.

***

Дегенде Нурайым чын шек санады
Жоголгун жан кечти деп жаңжал салды.
Өзүңө жүрөсүңбү өлүм күсөп?
Түн кезип канжыгаңа байлап жанды.
Болотбек кызга ишенип атын айтпай
Аргасыз туталанып кетип калды.

***

Күндөр өттү ажал айдап жаткандай,
Түн да чубайт күн артынан шашкандай.
Муңайыңкы Нурайым кыз ойлонот,
Жашынмактай көргөн сырын айталбай.
Мен билбеген жигит кайдан келди экен,
Же бул адам Болотбекпи? — Капырай.

***

Же кайыптан мага бирөө келдиби
Окшоду эле Үрүстөмдөй эрдиги.
Мен шордууну жактырбастан шылдыңдап
Сыр көрсөтүп кайта кете бердиби.
Же кудурет бул жигитти көрсөтүп
Кайгы муңду мага арнап бөлдүбү?

***

Келген жигит толуп турган ай эле
Нурун төгүп күлүп турган шам эле.
Эселекмин сүйлөшпөдүм мен неге
Жүзү сырдуу шер сыяктуу жан эле.
Сөз алмашып кыялыбыз жарашса
Мага ылайык, мага таалай бак эле.

***

Күсөп жүргөн пери учуп конбосо

Же дубакөй бир куулчак болбосо
Кетпес болду көз алдымдан элеси
Дуба менен мени азгырып койбосо.
Же көрүнчү жин, шайтанбы ким билет
Ким болсо да мен кургурдун шору ошо.

***

Түн жарымы аба салкын муңайым
Жашырат түн сулуу гүлдүн чырайы.
Түрдүү ойдун башын чырпып жаткансып
Миң толгонуп уктай албайт Нурайым.
Назик кыздын күсөп жаткан жигити
Чебер дүйнө жеткирсе экен ылайым.

***

Аңгыча бир элес келип жанына
Көрк кошконсуп сулуу кыздын шаңына.
Сабыры суз тургансыды ал жигит
Кыз жүрөгүн кактагансып жалынга.
Энтигип кыз көзүн ачып караса
Уюгандан болгон экен санаага.

***

Добушсуз терең тынчтык айланасы
Мөлтүлдөп эки көздөн акты жашы.
Сүйсөм дейт назик жүрөк айкалышып,
Тыбырап түгөнгөнсүп айкалышып.
Ээн үй өзү жалгыз көшөгөдө
Көрүнөт бир өзгөчө кыздын назы.

***

Чулгады Нурайымды терең санаа
Кыйнады жаш жүрөгүн келген бала.
Басчудай ал жигитсиз күндү булут
Чырмалды утур ачуу муң кайгыга.
Жаккан соң көңүлүнө көргөн жигит
Жыргалы көрүнбөдү башкаларда.

***

Ашыгат барган сайын ичи күйүп
Ачынат жандан кечет кээде туруп.
Кайгысын тиктей албай Нурайымдын
Жашынат күн булутка секин жылып.
Берилип ал жигитке уйку безип
Ашынат өз жүрөгүн сүйүү сыгып.

***

Ак куудай сулуу жатат көл таптаган
Сүйгөнү үн бергенсийт тиги аскадан.

Адашат чыдабай кыз сезиминен
Жигитке кезиккенсийт көк арчадан.
Чиркин ай көз ирмебей кирпич какпай
Чырма этип уйку көрбөй жатат сараң.

***

Зыпылдап ушул санаа уча берди
Кыпылдап жүрөк кошо сыза берди.
Тапкыча бир санаанын ойлоп учун
Ыкымдап күтүп калат сүртүп терди.
Элестейт кээде укмуш коркунучтар
Жанына келтиргенсип ал да кимди.

***

Бир кезде дагы Болот келди оюна
Болгонсуп өтө шумдук бир окуя.
Болотко Бөкчө жетип найза салып
Өлтүрөт кыз кор болуп калат буга.
Салкын жер чий түбүнөн кирип келип
Дегенсийт бул кур элес чочулаба.

***

Нурайым желдин тилин билбегендей
Муңайып жата берди жүрөк көнбөй.
Көзүмө булар кантип элестеди
Чырма этип уйку сурап же түш көрбөй.
Чын эле Бөкчө алып кор боломбу?
Баш кошуп Болотбектен таалай көрбөй.

***

Шүмшүк ой, көрсөтөсүң кандай сырды
Азыркы көргөндөрүм калппы, чынбы?
Элестеп түрү суук балбан
Бөкчө Кыдырды күлүк санаа ойду кырды.
Кошултуп бирде барып Болотбекке,
Иңир түн мени неге шылдың кылды.

***

Же мага бүгүн шайтан илешкенби
Төшөктө бирге жатып түнөшкөнбү.
Же кокуй ушул жерден жин жабышып
Өзүнө багындырып бийлешкенби.
Сапсаңдап туш тарабым тегеректеп
Арсыздар шылдың кылып күлүшкөнбү.

***

Жанында жолдошу жок өзү жалгыз
Жүрөгү кыздын согот араң алсыз.
Укмуштуу элестерден кутулалбай

Жалдырап жата берди кыз аргасыз.
Тилеги, көздөгөнү, ою Болот
Берилип жаш жүрөгү ажыралгыс.

***

Нурайым мейли баарын санай берсин
Көзүнө элестетип сынай берсин.
Өтөлү умсунгандын кылыгына
Бу дагы өскөн гүлдөй сулуу чиркин.
Өтө куу, өтө кыраа, ичи тар кыз
Каалабайт башкаларга таалай чымчым.

***

Умсунган увазирдин кичүү кызы
Сүйлөсө сөзүндө бар кермек тузу.
Мунун да жигиттерди теңсинбеген
Пейил бар бой көтөрмө өзү үзбү?
Бу дагы эңсеп жүрөт Болотбекти,
Жүрөктөн эритсем деп тонгон музду.

***

Ошентип өтө берди күндөр самсып
Үч жолу толуп чыкты ай да чалкып.
Умсунган шумдуктарды ойлой берди
Өзүнчө кыял менен көктө калкып.
Бир туруп Болотбекке жолуксамбы,
Мен сени сүйөмүн деп сырым айтып.

***

Бул ойдон айнып калат кайра туруп
Куйту кыз алда эмине көңүл буруп.
Кээде ал Добулбайга тийип алып
Ханыша болсомбу дейт турмуш куруп.
О, чиркин хан кайтарган Болотбек жаш
Өтөмбү өмүрүмдү күлгө жууруп.

***

Мен ага бир малсыздын кызы болуп
Байкайын хандын сырын терең боолгоп.
Ошондо сүйсө мени дили менен
Тийүүгө макул дейин сөзүмдү оңдоп.
Эгер ал жарды кыз деп иренжисе
Койбоюн сыпатымды өзүм кордоп.

***

Кедейдин кызын бул хан сүйөр бекен
Өрттөнүп Болотбекче күйөр бекен.
Сөз кармап ыгы менен түшүнөйүн
Өз кызын кедей шерге берер бекен.

Эгер ал сүйгөнүнө кызын берсе
Кармайын ханды мен да колдон бекем.

***

Бактымды ачар менин бул амалым
Экөөнүн бири болуп сүйгөн жарым.
Малсызга Нурайымды бербес болсо
Болотбек менден артык таппас айым.
Добулбай буга кызын бербесе экен
Болоттон ачылса экен менин багым.

***

Кийинди жарашыктуу гүл кийимин
Куултуп назик сулуу чырай түрүн.
Коштошуп коңшусунун кызы менен
Гүл бакка келип кирди ал кечкурун.
Бөлөнгөн упа эндикке кыз жалтылдап
Бакчага ак жүзүнөн септи нурун.

***

Бакчада албан түрлүү гүл ачылган
Буруксуп атыр мусал жыт аңкыган.
Муңайым жайдын тунук салкын жели
Сеңселтип кулпундуруп гүлдү ыргаган.
Ар күнү сейил кылат ушул жерде
Жыргашат байлар, бийлер, увазир, хан.

***

Улуктар бул сейилде отурганда
Умсунган кыйгай басып өттү алга.
Чиркин ай үрбү, перби, өскөн гүлбү
Оронуп чылк жасанган ийги шайыга.
Эч бирөө көргөн эмес мындай сулуу
Чолпон кыз кайдан келди барат кайда?

***

Санаасын кызга бөлдү отургандар
Бардыгы ач көз залим кутургандар.
Мастар бар жөн турабы ушундайга
Сулууга көзүн кысып жутунган бар.
Шарактап урунушуп сөөлөт менен
Кылкылдап кетип жатты ичишкен бал.

***

Добулбай кызды көрүп азып кетти
О, чиркин азгырарлык кыз да көрктүү.
Кыз менен гүл аралап сыр чечүүнү
Хан сезет рахаттай да мүнөттү.
Ан үчүн деп Добулбай — «Сейил бүттү»

Бир жан жок гүл бакчадан баары кетти.

***

Кыз дагы жөнөп калды карап тышка
Наз кылып бурулбай, хан көзүн кысса.
Ал ач көз шаша басып кызга жетип
Баш ийип оң колунан кармап кыса.
Сулуга ач көздөр, көз арта берет
Арсыздар өздөрүнө кылат нуска.

***

Куйту кыз кылыктанып жерди карайт
Добулбай не сыр айтат нени самайт.
Бети жок мейлиң уят боло бер деп,
Шыкаалап калың жылдыз ай табалайт.
Оюна койбогон соң кыз да жумшап
Басалы гүл бакчага деди жарайт.

***

Берки кыз кете берди жанындагы
Куйту кыз хан жанында жалгыз калды.
Жүрөктөн гүлдөй назик сырлар чыгып
Бир басып гүл бакчаны аралады.
Сөзүнө Добулбайдын эригенсип
Назданып колтугуна кирип алды.

***

Кыз айтат таксыр өзүң улуу хансыз
Ааламдын бүт тагдырын чеччү жансыз.
Мен өзүм күн нурундай жаралыпмын
Бирок да жаш жүрөгүм согот алсыз.
Анткени атам байкуш кедей адам
Жашынан карыганча өттү малсыз.

***

Сиз мени сүйбөңүзчү болбос жерден
Бакытсыз туулупмун мен энеден.
Алдантып убактылуу гүлүмдү үзүп
Күтпөйт го түбөлүктүү үмүт менден.
Хан менен жарды кызы сүйүшө албас,
Табылар өзүм сындуу жүргөн элден.

***

Муну угуп хан бир нерсе ойлогонсуп
Үмүтү өз ордунда болбогонсуп.
Тилинде сени сүйөм деген менен
Дилинде кызды алдап кордогонсуп.
Бал сөздү коё берди максат үчүн
Ык менен кыздын сөзүн оңдогонсуп.

***

Хан берди кыз сөзүнө мындай жообун
Корсунуу кедеймин деп неге сонун.
Атаңыз малсыз жакыр болгон менен
Бүтүптүр сыпатына Үрдөй порум.
Ишенгин айтып жаткан сөзүм алал
Мен сени кемсинтүүгө барбайт оозум.

***

Сүйөмүн түбөлүктүү үр кыз сени
Сөз менен күйгүзбөчү жаным мени.
Өзүңдү ханышадан кем ойлобойм
Болууга ылайыксың хандын теңи.
Бирөө бай, бирөө жарды болгон менен
Душмандык арасында жок го кечи.

***

Ишенгин пикирим чын, ант беремин
Өзүңдү пешенемде бак көрөмүн.
Жектебейм мен адамды малың жок деп
Сен менен жыргап өмүр өткөрөмүн.
Жок десең мен да кечип бул дүйнөдөн
Жалынын жүрөгүмдөн өчүрөмүн.

***

Кыз айтат — «Ишенемин» өзүңүзгө
Жүрөгүм эрип турат сөзүңүзгө.
Молдонун шарияты жол бербейт го
Эзелтен кедей өскөн мени сизге.
Арасы кедей-байдын таттуу болсо
Сөз келди айтылуучу эми бизге.

***

Чын болсо айткан сөзүң калп эмес дал
Кызыңды сүйгөнүнө бергин авал.
Ал чанбай малсыз эрге тийчү болсо
Мага сиз не десеңиз болом даяр.
Бирок мен иш жүзүндө көргөнүм жок,
Ак сөөктөр кедей менен болгонун жар.

***

Ырас бар кедейлердин кызын алган
Бир-эки ай аны сүйүп, моокум канган.
Акыры ал шордууну күңгө айлантып
Ителеп жүргөндөрдү ким дейт жалган.
Бербесең малсыз эрге кызыңызды
Мен деле ханым сизге алдана албайм.

***

Дегенде Добулбайдан айла кетип
Ичинен кедей кызын кордоп, зекип.
Кызыңды малсызга бер мени сүйсөң
Деген сөз ал ач көздүн сөөгүнө өтүп.
Түбөлүк сүйүүгө хан чыдабады
Кедейдин кызыккен деп бою үркүп.

***

Ал айтат — «Кызым тиет», Бөкчө бийге
Кыйыны хан Дөөлөтбек тиги Чүйдө.
Малсыздар эр экен деп кантип барсын
Түшүнбөйм ал эр жигит кандай үйдө.
Көнбөсөң ханышалыкка аргам канча
Эшендер чын жол бербейт малсыз гүлгө.

***

Казынадан кийим-кечек берсин сага
Мээриңди салар белең күйгөн жанга.
Көңүлүм түшүп калды ак жүзүңө
Окшотуп чырайыңды каухар шамга.
О, чиркин атаң ак сөөк бай болгондо
Табылбас таалай элең мендей ханга.

***

Дегенде маалым болду хандын сыры
Айтылып ал ач көздүн чыны.
Кыз айтты — «кадырыңды сындырбайын»
Хансызга бир эмес элге улуу,
Арсыз хан шоруң таштай катсакен деп
Бырпырап учуп конот бак булбулу.

***

Ушинтип колтукташып жүрөт бирге
Кез-кезде бурулушат кызыл гүлгө.
Жардыны гүл бакчага киресиң деп
Келишти хан күнөөлөп урчу жерге.
Добулбай куйту кызга кубанычтуу
Тыбырап сиз жүрөгү чабат өргө.

***

Кыз ойлойт тез жарайын көптөөрүмдү
Эртерээк тындырайын дейт көөнүмдү.
Бул ханга ушул жерден сыр көрсөтүп,
Жазайын жалган ушак дептеримди.
Эсинен эмне кылсам кетпей уюп
Болмокчу Болотчулдар жек көрүндү.

***

Антпесем хан калбасын кокус көнүп
Багымды байлабасын кызын берип.
Болотбек ансыз мени сүйө койбойт
Алайын амал менен эптеп телип.
Кайышты атасы үчүн Нурайымда
Жек көрүп сүйүшпөстөн калсын жерип.

***

Ошентип казыктагы чынжырларды
Куйту кыз көрбөгөнсүп тура калды.
Умсунган далай жолу келип көргөн
Бул жерде келтек жеген шордууларды.
Кыз сурайт бул кандайча казык чынжыр
Сүйөнүп наз көрсөтүп тиктеп ханды.

***

Дөдөй хан бул суроого жооп берет
Укукту биздин заман койгон ченеп.
Адепсиз бакка кирген жакырларды
Төрт бүтүн төрт казыкка желдет керет.
Бекитип чынжыр менен байлап алып
Бакчадан сый көрсөтүп келтек берет.

***

Кыз айтат «чынжыр» менен байлайт кантип,
Кетпейби камчы чапса тура качып.
Эр киши казыктарды сууруп алып
Койбойбу желдеттерди нандай жанчып.
Көз менен көрбөгөн соң ишеналбайм,
Колуңду байлайт бекем керип тартып.

***

Байласаң таксыр менин буту колум
Казыкты сууралбасам мейли шорум.
Хан айтат. Менин сүйгөн гүлүм болдуң
Андыктан байлоо үчүн барбайт колум.
Көрүүгө кызыксаңыз көзүң менен
Сен байла мен жатайын эс чолпонум.

***

Кыз айтат мени кер деп ханга карап
Жок мени байла деп хан жата калат.
Мен өзүм көрсөтөмүн кандай керет
Деп дөдөй буту-колун сунуп салат.
А мейли таксыр өзүң кечириңиз
Желдеттер көрчү эле кандайчалап.

***

Хан айтат «бул чынжырды» бутума илгин

Ошондой калгандары ойлоп билгин.
Билектен кысып тартып илмектерди
Аркы учун казыктарга бекем түйгүн.
Кол барып сени кантип байлайт элем
Бакчага күндө келчү болдуң гүлүм.

***

Кышылдап үстөмөрлөп жатып алып
Үйрөтөт муну байла анда апарып.
Чечкен соң жетеминго максатыма
Дегенсип карап коёт көзүн салып.
Куйту да келиштирип керип бүттү
Төрт бутун төрт казыкка бекем таңып.

***

О, таксыр жулкун казык сынаар бекен
Бир-эки камчы урайын сизге бекем.
Деди да ою менен сабай берди
Сүйүшүп колтукташып жүргөн эркең.
Жондору жылга-жылга жарылса да
Деп коёт казык сынбайт бекем экен.

***

Жок таксыр катуу булкун сынат казык
Сынбаса ушул таяк сага насип.
Бакчада адилеттик болот дейсиң
Сен неге мени алдап буздуң тартип.
Кызыңды малсыз эрге бербеймин деп
Кордогуң келет ач көз мени алдантып.

***

Көп жылдыз окуяга көңүл буруп
Ал дешет арсыз хандын жанын сууруп.
Эл үчүн казган гөргө өзүң түштүң
Жат эми кызды сүйүп каның чууруп.
Таанып жүр, Болотбекчил элдин күчүн
Деп коюп ал куйту кыз кетти чыгып.

***

Аңгыча бак шуудурап таң да атты
Күн нурун жер бетине тегиз чачты.
Бакчага суу себүүчү кемпир келип
Байлоодон Добулбайды ажыратты.
Кыпкызыл бүткөн бою баары жарык
Болотту элестетип хан баратты.

***

Умсунган Нурайымга басып келип
Бакчада болгон иштен кабар берип.
Болотбек кыз кийимин кийип алып

Атаңды урган имиш байлап керип.
Капырай ырайымсыз жигит окшойт
Аны чын тааныптыр дейт бирөө көрүп.

***

Чынында Болот имиш анын аты,
Нурбайдын баласы дейт уксаң заты.
Баягы хан шаарына бүлүк салган
Дал өзү, адамга жок ыраясы.
Ошондо өлбөдүбү баш увазир
Атаңдын акпадыбы көздөн жашы.

***

Катынга касап болот мындай адам
Өзү да акылсыз дейт өтө наадан.
Кез-кезде кармап калчу жини бар дейт
Күлгө оонап күчүк менен жатып алган.
Ушуга кандай шордуу тиер экен
Муну да сүйөр дейм бир ары жок жан.

***

Дегенде Нурайымдын эти үркүп
Тургансып жүрөгүнө сууну бүркүп.
Айтылган суук сөздү уккусу жок
Кулагы калгансыды такыр бүтүп.
Жалдырап нес сыяктуу боло калды
Жебиреп Умсун сүйлөйт утур түртүп.

***

Атасын уу келтектен аяп коргоп
Ачышып кейигенсийт боору толгоп.
Кылыгы Болотбектин кызга жакпай
Муз кирди жүрөгүнө тоңуп орноп.
Түңүлүп сүйгөнүнөн отургансийт
Максаты орундалбай Умсун торгоп.

***

Төшөктө хан ойлонот кыздын сырын
Аргасыз жашын төгөт тыйбай ыйын.
Болотчул элди таанып бил дегендин
Чечалбай ажыратып жалган чынын.
Ушул кыз Болотбектин өзү го дейт
Өзгөртүп келсе керек эркек сынын.

***

Ошентип изилдетти Болотбекти
Үйдөбү кайда экен? деп суроо жетти.
Болотбек он эки күн мындан мурун
Шаарга тууганчылап кеткен дешти.

Бул кабар чындык болду аныкталды
Ушагы Умсунгандын текке кетти.

***

Добулбай келтекти ойлоп ичи күйүп,
Өзүнчө кайгыланат ойго чөмүп.
Түшүнөн уктаса да кетпес болду
Болотбек маңдайынан кылыч сууруп.
Оюнда мындан башка эч пикир жок
Болотту жоготом дейт кандай кылып.

***

Дүйнөдө эмне күлүк санаа күлүк
Канжарлап жүрөгүңдү коёт тилип.
Санаага туткун болуп ойго чөмсөң
Уктасаң тынчтык бербейт түшкө кирип.
Бир кезде саякатка айга апарып
Бир кезде түпсүз орго коёт кийрип.

***

Зып этип күнгө апарып отургузуп
Алдыңда үрлөр келип кылат кызмат.
Душманың тууган болуп башын ийип
Гүл сындуу кыздар сүйүп көзүн кысат.
Бир кезде жарактанган баатыр кылып
Калың жоо сенден сүрдөп качат узак.

***

Ан үчүн санаа өткүр күлүк дешет
Түшүнөр кары-жаш да, келин-кесек.
Маанисин жомогумдан байкачу эле
Коёлу Добулбайга келтекти дагы кезек.
Ал азыр бакчадагы келтекти ойлоп
Болотту элестетип уктап кетет.

***

Түш көрсө түшкү тамак даярдалган
Отурат эшен, молдо, увазир, хан.
Бардыгы шарап ичип сөөлөт менен
Шапар тээп ойноп жүрөт жыргатып жан.
Куюлуп келип куру кайтып жатты
Жалтылдап алтын кесе ханышадан.

***

Ошондо салам кылып Болот келди
Бакчада мен ургам деп айтып берди.
Ач көз хан ачуу заарын буркулдатып
Найсапты дарга ас деп буйрук берди.
Болотту өлтүргөн соң эгинимди

Кайтарып баарын алам кыйнап элди.

***

Болотбек качып чыкты желдей учту
Артынан хан да чуркап кошо чыкты.
Кырк жигит атка жетип токунгуча,
Болот шер алыстады учкан кушпу.
Добулбай өзү баштап артынан кууп
Жөнөдү ызырынып түйүп муштум.

***

Бута атым Болот барат алды жакта
Чендейтип жүгүрүштү тулпар атка.
Канаты барбы дешет колтугунда
Ойлошот жетпөөчүдөй бул укмушка.
Жигиттер сөгүнүшөт аттар чарчап
Кандайча жолуктук деп бул кырсыкка.

***

Күн чубап айлар сызып өтө берди
Жыл бүтүп утур жаңы жылдар келди.
Болотко жеталышпай же кеталбай
Көп жигит ара жолдо ачтан өлдү.
Кумсарып кууй берип хан Добулбай
Ажырап ал күчүнөн аздырды өңдү.

***

Ансайын өжөрлөнөт калбоочудай
Сезилет азыр жетип кармоочудай.
Элестеп бакчадагы уу келтекти
Кыжынат жанчып муну жайлоочудай.
Ан үчүн алга чабат албууттанып
Азгырып саналуу түш алдоочудай.

***

Көп ашуу-ашуу, кокту, белдер калды
Ак карлуу аскар тоолуу төрлөр калды.
Жайылган бөйөн, чаян, жылан уусу
Адамды соруп жатчу чөлдөр калды.
Ай жылдап Болот качып, хан кубалап
Аркы учу көрүнбөгөн көлгө барды.

***

Жээгине ошол көлдүн Болот барып
Жөнөдү жел жайыкка түшө калып.
Беш жигит хан Добулбай удаа кирди
Артынан толкун жиреп кууган кайык.
Умтулуп утур алга кете берип
Кургак жер көрүнбөдү артта калып.

***

Кайыгын Болот күрөйт жанын үрөп
Бирде алыс, бирде жакын ханда жүрөт.
Арадан өткөнсүдү так жети жыл
Кай жерге келгендигин эч ким билбейт.
Жанында азыктары бүт түгөнүп
Беш жигит суу үстүндө ачтан өлөт.

***

О, чиркин ханга Болот жеткирбеди
Бурулбай алга түптүз кете берди.
Түлөгөн тайлак сындуу кийим түшкөн
Ошондо хан көзүнөн жаш селдеди.
Дайынсыз учсуз көлдө калдым го дейт
Каралбай катын, бала, увазирлерди.

***

Ошентип алы кетти дарман куруп
Кайыкта суу үстүндө калды туруп.
Ач көзгө эгин эмес амандык жок
Болотбек кете берди алга сызып.
Кайыкты четке сүрүп алып чыкты
Аңгыча түрмөктөлгөн толкун чыгып.

***

Күүлдөп бороон болуп куюн жүрдү
Асман жер аралашып калган өңдүү.
Добулбай канаттуудай көккө калкып
Жел куюн кайда айдаса ага көндү.
Жарышып бир далай күн булут менен
Асмаңдан өз сарайын таанып көрдү.

***

Ошондо келгендигин билди жерге
Эркинче эзип соруп жүрчү эме.
Чыдабай тыбырчылап түшүп келет
Ал долу багынбастан сызып келет.
Төбөсү ылдый карап шукшурулуп
Ач көз хан көлгө түштү тийбей жерге.

***

Ал көлдөн кулач уруп четке чыгып
Курганды кийиминин суусун сыгып.
Алдына хандык тагын элестетип
Жөнөдү сарайына улутунуп.
Ат менен жөө Болотко жетпедим деп
Арданып, намыстанып, ичи күйүп.

***

Тагында Болот турат көрсө барып
Жыгачын өрттөп салган дарды таарып.
Ханды тап кайырсын деп элдин мүлкүн
Чогултуп туугандарын жатат каарып.
Карк алтын казынасын баарын талап
Бөлүшүп алып жатат өңчөй карып.

***

Ошентип эл жыргалдуу көңүлү өсөт
Кубанып сунган колу көккө жетет.
Мурунку увазирдин сөөгүн чагып
Өлүгүн койгон окшойт отко өрттөп.
Нурайым Болотбекти жандап алган
Ал кызы Добулбайга койбойт тиктеп.

***

Аңгыча чоң сандык кол элге толду
Болотбек курган экен сансыз колду.
Ошолор Добулбайды кармап алып
Байланды кендир менен буту-колу.
Сакалын бирден жулуп санат кылып
Бет алып сүйрөп калды бийик орду.

***

Апарып каар кылып орго салды
Жылчыксыз ордун түбү эң караңгы.
Сыз ордо жата берип дагы үч жыл
Ал кетип мурут, сакал, чачы агарды.
Күн сайын ханды Болот сурак кылат
Тапкын деп элден алган алтындарды.

***

Бир күнү ошол ордо ыйлап жатса
Жээгине ордун басып келди ханша.
Эңкейип орго карап жашын төгүп
Барсыңбы эсен-соо дейт э падыша.
Добулбай дарманы жок араң сүйлөп
Ханша дейт — бар болгондо айлам канча.

***

Ошондо ханышасы аркан салып
Кубанат Добулбайды тартып алып.
Болотбек кайра орго салбасын деп
Калышат качуу үчүн даярданып.
Аңгыча алмаз кылыч ала чуркайт
Күтпөгөн жерден Болот чыга калып.

***

Залимге ызырынып Болот барат
Өлдүң деп куу шилиге кылыч чабат.
Добулбай тыбырчылап башын чулгап
Бакырып төшөгүнөн тура калат.
А көрсө түш көрүптүр ойлобогон
Ан үчүн хан ыйлады а кудайлап.

***

Добулбай түшүн санап ыйлай берди
Элестеп азап кордук көргөндөрдү.
Укмуштуу ушул түштү жорутам деп
Молдо, эшен, бакшыларды жыйнап келди.
Түш сырын кыздын сырын айтуу үчүн
Изаттап төргө өткөрдү келгендерди.

***

Добулбай ойлой берип түштүн сырын
Чачалбай болуп өткөн иштин чынын.
Көргөнүн жипке тизип айтып жатты
Чогултуп эшен-калпа, увазирин
Бардыгы кулак салып отурушту
Эшитип хандын айткан кайгы муңун.

***

Ал айтат: — «Мен жанымдан өтө кечтим,
Он жылы Болоттуу кууп азап чектим.
Жайылган бөйөн, чаян, чөлдөн өттүм,
Кайыкта беш жыл калкып көлгө чөктүм.
Үч жылга түбү терең ордо жаттым
Алымды сурабады келип эч ким».

***

Кызымды ошол Болот тартып алып
Өзүмдү өлтүрөм деп кылыч салып.
Уктасам түшүмдөн да кетпей койду,
Элеси өңүмдө да турат анык.
Бул сырдуу түштү таамай жоругула
Ойлонуп тереңирээк акыл табып.

***

Казынамдан алып жатты алтындарым
Эсепсиз жакут, жавар жана малым.
Булутта өзүм жүрдүм бороонго учуп
Айланды ойлой берип табалбадым,
Не кылсам калар экен менин жаным.

***

Азиз жан кымбат экен бардыгынан
Ааламга кеткен даңктуу хандыгыман.

Жашоодон үмүт үзүп бара жатам
Өтөмбү арман менен жарык жайдан.
Болотбек алат беле хандыгымды
Бул элге таланат бейм бүт казынам.

***

Ал кесеп бир сыйкырдуу адам окшойт,
Сыйкырлап мага азап салды козгоп.
Кых болуп дува менен өзү күлүп
Бакчада калтек берди калдым боздоп.
Алдырып түрдүү туруп так таажымды
Каңгырап кантип жүрөм өзүм бошоп.

***

Тапкыла өмүрүмө болгудай эм
Сырдуу кыз дал Болоттун өзүбү дейм.
Экинчи гүл бакчада жүралбадым
Сейилде мурункудай ойноп кенен.
Укмуштуу бул кандай түш жоругула
Ойлонуп жакшылыктуу багыт менен.

***

Ошондо түштү эшитип, эшен, калпа
Дешишет сизди өзү сактайт алла.
Жакшы түш, көргөн түшүң жаман эмес
Сызыпсың кайык менен асманга айга.
Артуу бел чөлдөн көлдөн өтүп жүрсөң
Атагың чыгат экен ай ааламга.

***

Байлатып сени салып караңгы орго
Болотбек алып жүрсө кылыч колго.
Түштөгү караңгылык өңүңдө нур
Душманың алган кылыч болот олжо.
Тагыңды Болот келип ээлеп жүрсө
Ал өзү түшөт экен темир торго.

***

Бакчада учураган кыз бир шайтан
Түшүнүң анын сырын азыр айтам.
Арапчы көзүңүзгө келип сизге
Атайын сизге келип ал көө каптан,
Илешип калган экен бул көрүнчү
Ар качан калбоочудай арка жактан.

***

Талаткын кийимиңди эшендерге
Ошондо илешкениң учат желге
Сен өзүң шамшыкалга сыйынып кел

Башыңа ак матадан чалып селде.
Куткарат Инши-алла арапчыдан
Даражаң дагы өсөт таалай сенде.

***

Дегенде хан ишенди буга көндү
Бийлер да шариятта туура деди.
Эшендер кийимин сыйрып бөлүштүрүп
Талатты түлөө кылып кара керди
Бакчада куйту кыздын сыры ачылбай
Арапчы болгон бойдон кала берди.

***

Бүткөн соң думаналар этти талап,
Эшенге бир увазир секин карап.
Түшүрүп хан, увазир, бийдин паркын
Болотко элдин баары болду тарап.
Ушул иш бара-бара күчөп кетип
Биздерди кылат го дейм кана карап.

***

Шарият тең көрөбү ханга жарды
Жүрөккө дал ушул иш кайгы салды.
Чыгымдан бүт кутулуп кете берди
Док болуп өлөбүз деп өрттөп жанды.
Кудайдын элге чачкан ырыскысын
Бийлер да бирден терип жей албады.

***

Дегенде көзүн сүзүп тигил эшен
Мардамсып сүйлөгөнсүйт болуп чечен.
Кудайга Болотбектин иши жакпайт
Бийлерди ханды какса насибеден.
Кудурет улуктардын ырыскысын
Жазыптыр маңдайына же деп элден.

***

Кудайга элдин баары аасы болду
Алал иш шариятка бербей жолду.
Болотту таш бараңга алыш керек
Даярдап ал каапырга терең орду.
Жардылар ханга, бийге, жем болсун деп
Кудурет таалайына берген шорду.

***

Дегенде хан кубанды бийлер күлүп
Салышты желмогуздар элге бүлүк.
Баш кесер кан шимигич жигит куруп
Жардыга мурункудан арбыды жүк.

Көрүнсө Болотбекти кармалсын деп
Добулбай желдеттерге берди буйрук.

***

Эл канды кыйноо тартып Болот кайда
Ал жүрөт жашырынып токой, сайда.
Асман жер аралыгы гөрдөй болуп
Көрүнбөй желдеттерге жатат жарда.
Өмүрүм элсиз жалгыз өтөбү деп,
Жүрөгү туталанат кетет арга.

***

Башында чимирилет ажал ойноп
Желдеттер аны издеп элди жойлоп.
Болгон соң өкүм зордук хан колунда
Болотту калалбады эли коргоп.
О, чиркин сүйүүгө айла жок турбайбы
Шондо да Нурайымды жигит ойлоп.

***

Бир күнү жар булактын камышында
Жашынып Болот жатып алысынга.
Сүйлөшүп хан кызына колум жетсе
Алдымда Нурайымдын толуп сынга.
Алдантып ханды өзүмө ата кылып
Эшендер айлантты деп калпты чынга.

***

Кегимди ошолордон алар белем
Селдесин мойнуна ороп салар белем.
О, чиркин сүйгөнүмө жеткирбестен
Кайгыга учуратты саздан терең.
Солуктап жаш жүрөгүм муңайбачы
Баары бир бул кыз үчүн сени берем.

***

Сүйүүнү сүйө билгин эр болсоң көк
Чоң сыпат сүйүү сырын чече билмек.
Кээлердин сулууларга көзү ашык
Эсептеп өтө берет кайрылбай тек.
Кээ бирөө махабаттын баркын билбей
Көрүнгөн гүлдүн баарын сүйөмүн дейт.

***

Сүйгөнгө мен жетпедим кайгы менен
Ким чечет бул кайгылуу сырды терең.
Алсыз эл ханга арачы боло алышпайт
Каардайт бийлерине айткан менен.
Залимдер Болотбекти жек көрүшүп

Буйрук бар элдик эрди кармоо деген.

***

Жабыгып жарык күнсүз кайгыланып
Жүрөгү сүйүү үчүн жалынданып.
Кылада арман кылган туйгун окшоп
Көл көркүн ачкан кууга жетпей калып.
Муңаят жараланган арстан сындуу
Замандын тардыгына көзүн салып.

***

Эмнеге хандар, бийлер тилге кирбейт
Эмнеге махабатты булар билбейт.
Махабат ханга, элге барабар го
Бир кана мунун сырын жинди сүйбөйт.
Сур заман дөдөй ханга кор кылдың го
Билбеген махабаттын сырын иргеп.

***

Эмнеге элден тандап байды сүйөт
Же хандын уругунда жокпу жүрөк.
Кантсе да Нурайымга кат жазайын
О, чиркин жазган катты ким жеткизет?
Аргасыз түндүгүнөн ыргытам го
Сүйүүнүн сырын өзүң чече бил деп.

***

Убакыт өттү бирок көп күн эмес
Менменсийт чалкалшат жашыл белес.
Ышкырса тоо да эркин өскөн улар
О, чиркин кандай бүркүт түк кебелбейт.
Айланып бүркүт тоодон кетпей койсо
Назданып улар чыгар жата бербес.

***

Демекчи кыз Нурайым уларга окшоп
Ак жүзү назик өскөн жукпай тозгок.
Аскадан тиги улар ышкыргандай
Кайгылуу отурбайбы кеп сыр козгоп.
Болотбек бүркүт сындуу айланалбай
Жүрбөйбү аргасыздан жанын коргоп.

***

Көп болду кагаз жазды бере албады
Же чиркин өзү кызга келалбады.
Катында кызга толук ишеналбай
Өзүнүн атын айтып бералбады.
Нурайым керемет жок туталанып
Болоттун кайда экенин билалбады.

***

Кагазда албан, бермет сөз тизилген
Муңуна асман ыйлап жер эзилген.
Бул сыя гүлдүн нуру жүрөк каны
Айырды ачуу заман сезимим деп.
Сүйүүнүн балдан ширин сырын билсең
Жооп жаз жетер мага шамал менен.

***

Сен үчүн купкуу жерге окшодум
Уу жылан бийлик кылган чөлгө окшодум.
Өзүңдөн гүлдөтүүгө жардам күтөм
Суу байлап, бак өстүрүп тигип колуң.
Жок десең бул дүйнөдөн солуп бүтөм
Сурасаң сүйүүчүлүк менин оорум.

***

Өзүңдүн тузагыңа илингенмин
Душманым күчтүү үчүн билинбедим.
Атымды жазган жокмун ошондуктан
Угарсың кийин сырдын түйүндөрүн.
Сен гана өмүрүмдүн чырагысың
Алдыңа башымды ийип жүгүнөмүн.

***

Кантейин уудан, өрттөн кайгым күчтүү
Антсе да жүрөк күсөйт жалгыз сизди.
Эшендер азгырышып атаңызды
Жеткирбейт ушакчылар сизге, бизди.
Аны үчүн айыптуу ким мүмкүн менмин
Анткени айталбадым сизге сөздү.

***

Кантейин кайгыланам өз шорума
Желдеттер издеп түштү бүт соңума.
Атам жок энем кары өзүм жалгыз
Тутулдум сур замандын уу торуна.
Мен үчүн мунун баары таалайсыздык
Тургансыйт ажал тооруп өз жолумда.

***

Ойлоном таалай качпас аман болсом
Тилегим өзүңүздөй нурга орносом.
Дүйнөдөн арман кылбай өтөр элем
Өмүрлүк сүйгөн жарым өзүң болсоң.
Ууланган жүрөгүмө бак тамызып
О, күнүм ажыратчы мени шордон.

***

Жүрөккө ачуу кайгы үйгүзбөчү
Жүлүнгө уулу канжар тийгизбечи.
Соолгон башат сындуу жылып калдым
Сүйгөнүм жалыныңа күйгүзбөчү.
Өзүңө туткун болуп ордо турам
О, гүлүм махабатчыл сырды билчи.

***

Жүрөктү сүйүү билсе кыйын экен
Кубаты оттон ысык зымдан бекем.
Сурооңо баягыда жооп бербей
Кучактап сүйө бердим тунук беттен.
Дагыле ошол сенин көшөгөңдө
Тургансып көз чымырап эрип кетем.

***

Эсимден ошол сүйүү кетпей калды
Билбеймин жытың атыр өзүң балбы.
Ошол сыр ичимди өрттөп жүрөк сыздап
Атырам уйку көрбөй жазгы таңды.
Азап муң айланамды бекем чырмап
Алымды начарлантты ушул кайгы.

***

Бир паска жашай албайм көңүл куунак
Тыбырап өзүң үчүн жүрөк туйлап
Таппасаң махабатка дава өзүң
Ичиме канжар салам жерди сырдап.
Ажалга себеп болуп алып калгын
Аргасыз күтүп калдым жооп сурап.

***

Деп жазды сүйгөнүнө Болот катты
Ким чечет катты апарып ички дартты.
Адам жок сүйлөшүүгө кызга барып
Сүйүүнүн көлдөй терең сырын айтчу.
Аргасыз өз колуна кармап алып
Болотбек Нурайымга бара жатты.

***

Имерип кыздын үйүп тооруй басып
Даабады киралбады эшикти ачып.
Ошентип айланчыктап турган кезде
Бир келин тышта жүрдү түндүк тартып.
Болотбек ал келинге басып барды
Арачы Нурайымга табылгансып.

***

Жакындап Болот айтты келинге кеп
Жеңеке бир сөз айтсам болобу эп?
Жандырбай ийиримди кабыл алып
Аткарсаң аз да болсо тоодой көмөк.
Бул ишим сизге жеңил мен үчүн оор
Жарасаң бактым болбойт сизден бөлөк.

***

Дегенде келин карап Болотбекке
Айт жигит аткарайын колдон келсе.
Азыраак эмгегимди аябасмын
Адамга багынат го бардык нерсе.
Айта бер ошол жерден жакын келбей
Айыңдап жүрүшпөсүн бирөө көрсө.

***

Болотбек: — «Жеңкетай ук сөзүмдү,
Жүрөктүн сүйүү сырын билесизби?
Өзүңө мен ишенип сыр чыгарсам
Бул сырды ичке терең түйөсүзбү?
Мынабу колумдагы пакетимди
Апарып Нурайымга бересизби?»

***

Ошондо чочуп кетип тиги келин
Ой жигит ал кыз эмес менин теңим.
Мен анын үй шыпырчу кызматчысы
Апарсам бул пакетти берет өлүм.
Коёюн төшөгүнүн баш жагына
Калбасын гүлдөй жигит сенин көөнүң.

***

Деди да сөз алмашып пакетти алды
Ал келин кайра кирип төшөк салды.
Пакетти баш жагына таштап коюп
Келин да өз жайынан орун алды.
Болотбек жата берди түн терметип
Көнүмүш үй кылгансып бийик аңды.

***

Түйшөлүп Нурайым да миң толгонот
Түш көрөт жаш жүрөгү нени ойлонот.
Жигиттин көргөн күнү түшкө кирип
Жүрөгүн сүйүүчүлүк кысып толгойт.
Бир эсе Болотбекти адам эмес
Асмандан түшүп келген ай деп болжойт.

***

Өлүмдүн инисиндей уйку чиркин

Көргөнбү өңбү, түшпү, кайдан билсин.
Бал татып нур жамынып, гүл кучактап,
Эркелеп сүйүп жатат ал жигитин.
Аңгыча Умсунгандын айтканындай
Болотбек жиндиленип өрттөйт ичин.

***

Нур көрүп чурулдады сопу торгой
Безилдеп бужурады үнүн созбой.
Жарганат жарды көздөй селпилдешип
Бекинди көлөкөгө күндү тозбой.
Нурайым чукуранып көзүн ачты
Аткан таң беттен сылап ойготкондой.

***

Ордунан тура келди улутунуп
Пакетти колуна алды көңүл буруп.
Окуса жаш жүрөгүн сыгып алды
Сулуу сөз жазылган кат бал кошулуп.
Кубанып кара көзү жашылданды
Берилип кетти белем ошончолук.

***

Энтигип көздүн нурун тамчылатып
Бооруна кысат катты бекем басып.
Саналуу иреңине кан жүгүрүп
Жүзүнөн күндөй кызыл ыраң балкып.
Кагазды утур бүктөйт, жазат окуйт
Көңүлү көтөрүлүп көктө калкып.

***

Нурайым бирден талдап окуп бүттү
Күсөгөн назик жүрөк араң түттү.
Чиркин ай, жашчылыкка энчиленген
Махабат кандай ширин, кандай күчтүү.
Күлүңдөп кыялданып ылдый карайт
Жанында отургансып бирөө шектүү.

***

Ойлонот: — түндө жигит келсе керек
Ар дайым мени тооруп кирсе керек.
Кайран эр, качкын болуп көрүналбай
Жүрөгү муздай тоңуп жүрсө керек.
Сырымды ачык билип ойготалбай
Пакетин секин коюп кетсе керек.

***

Же мүмкүн сыр билгизбей тиги келин
Сүйлөшүп жигит менен, таппай эбин.

Батынып мага ачык сыр айталбай
Пакетти баш жагыма коюп менин.
Сыр билбей махабатчыл жүрөгүмдөн
Сыртымдан жүрсө керек таштап чегин.

***

Бул үйгө башка бирөө кадам баспайт,
А түгүл шыкаалабайт, эшик ачпайт.
Ар дайым кызматымда ушул келин
Таштаса бул пакетти ошол таштайт.
Ага мен ишенээрлик шек бербесем
Ал байкуш менден коркуп чынын айтпайт.

***

Аңгыча тиги келин кирип келди
Пакетти кармап турган кызды көрдү.
Акырын жүктү жыйып сыр билгизбей
Шыпырып тазалады килемдерди.
Нурайым күлүмсүрөп жакын келип
Сурады: «Пакетти ким сага берди?»

***

Ал айтат: «Кандай пакет билбедим дейт.
Бирөөдөн пакет алып жүрбөдүм дейт.
Кесибим үй шыпыруу, чай даярдоо,
Пакетти ким таштады көрбөдүм дейт».
Ошондо дейт Нурайым: — «Сезесиңби?
Жалындуу махабаттын өрнөгүн дейт».

***

Пакеттин ээсин билем, жайын билбейм,
Мен ага жүрөгүмдү арнап жүрөм.
Мына бул анын жазган кагазы кен
Бул сырды чыгарбагын жүрөгүңдөн.
Колуңа жооп жазып тапшырайын
Апарып бергин анын шегин билсең.

***

Мен сенден чегип сурап жатканым жок
Бул сырды башка жанга айтканым жок.
Көбүнчө Умсунганга шек билдирбе
Калбайын ал ушактап өзүм шордоп.
Ошондо келин дагы сырды ачты
Тамшанып: — «Сүйүү рахат, сүйүү тозок.

***

Жигитти мен да билбейм кечээ көрдүм
Аздырган өзүң үчүн күндөй өңүн.
Асылып гүлүңө бер пакетти деп

Жалынып жалбарган соң мен да көндүм.
Өзүңө тапшырууга колум барбай
Башыңа койдум окуп көрөр дедим».

***

Нурайым кучактады ал келинди
Кең дүйнө берет окшойт тилегимди.
Жообун апарып бер ал жигитке
Сүйүүгө күйгүзбөйүн ошол шерди.
Бул сырды бекем сакта, чыгарба деп
Келиндик антын алды, алтын берди.

***

Нурайым көп токтобой жооп жазды
Көрсөтүп сүйгөнүнө сылык назды.
Кыз чиркин кылыктанып сыр жашырып
Чиймелейт алтын калем, ак кагазды.
Өрттөбөй сүйгөнүнө эрте кошпой
Кудуреттүү чебер дүйнө боору ташпы?

***

Катыңды алдым жигит өз башымдан
Түшүндүм махабатты ачык жазган.
Өзүңдүн ким экениң билбей туруп
Телмирип издейт белем артыңыздан.
А мүмкүн менде дагы жүрөк бардыр
Тыбырап ал да кимди күсөп сызган.

***

Же жигит өзүңдүрсүң күсөгөнүм
Айтпайт го мен элем деп ачык сөзүн.
Жаткансыйт утур өсүп, утур өөрчүп,
Жүрөккө тынчтык бербей сүйүү безим.
Жазганча сыры туюк бул пакетти
Көрүнүп койсоң боло кимсиң өзүң.

***

Мүмкүн мен гүл болормун өз бакчаңда
Жигит сен булбулдурсуң кончу шакка.
Булбулдун күнү болбойт, гүл ачылбай
Сагынат булбулду гүл жазгы айларда.
Солутат гүлдү кыштын суук жели
Гүл үчүн сызат алда кайда.

***

Ушундай селки сүйсө боз уланын
Боз улан неге билбей селки жайын.
Ойлосоң селки магнит күч чиреген
Жетпейби буга күчү чагылгандын.

Чагылган магнитке таамай тийсе
Кошпойбу жалынына нурдуу жалын.

***

Төгөт го нурун гүлгө ак айдагы
Ыргайт го кулпундуруп жел жайдары.
Ортодон булут чыгып айды тозсо
Оңот го сулуу гүлдүн өң чырайы.
Ойлонуп терең чечип маңыз тапсаң
Уланга ачык болор селки жайы.

***

Билгенге жүрөк күчтүү пикир артта
Берейин эки суроо бирин жакта.
Ортосун уунун, балдын чечтиң бекен
Экөөнүн айырмасы болмок канча.
Нур дешет, түн да дешет күүгүм-жарык
Уланга түн жеңилмек ыгын тапса.

***

Катыңда болгуң келет мага курбу
Жүрөгүң күсөйт окшойт жарык нурду.
Максатың жалгыз гана сүйүү эмес го
Маңызы кагазыңдын өтө сырдуу.
Жигитке жалгыз максат аздык кылат
Анткени дүйнө жыргал заман муңдуу.

***

Мен сага жазгандарым бүт табышмак
Күн тийсе гүл менен нур кучакташмак.
Кызыл гүл өсүп турат көл жээгинде
Эркин жел качан согуп гүлдү ыргалтат.
Гүлгө нур куулжутуп чырай берип
Өмүрүн соолдурбастан качан сактайт.

***

О, чиркин каптап турат булут нурду
Кызыл гүл, жапжашыл көл турат муңдуу.
Арылдап албуут ажаан бороон чыгып
Күн нурун гүлгө бербей салды чырды.
Айтылган сырдын баарын чече билгин
Болорсуң сен таалайлуу, сен жыргалдуу.

***

Дүйнөнүн ачуу, таттуу балы болот
Бирде муң, бирде таалай башка конот.
Жоготсо эр кайратын муңдуу күнү
Андай эр таалай менен таттуу болбойт.
Ар бирин өз жолунда жеңе билсе

Ал жигит гүлгө конуп нурга оронот.

***

Жакпады жазган бир сөз өз катыңда
Кайгылуу жатам депсиң жалгыз жарда.
Бир өмүр миңди көрөт миң кубулуп
Бак-таалай кезигет го түрүү жанга
Сүйүшсө бозой, селки дили менен
Көнбөйт го падышага байга, ханга.

***

Жалгызмын жардам кылар адам жок деп
Катыңда капа болуп санайсың көп.
Жалгыздын жары таалай деген бар го
Жалгызды коюучу эле кимдер өрттөп.
Атадан арсыз алтоо туулганча
Азамат жалгыз болуп калганы эп.

***

Сүйөм деп айтуу кыйын бир көргөндө
Болсо да сөөлөтүңүз Үрүстөмчө.
А мүмкүн жүрөк сыздап күйгөн чыгар
Ашыгып айдай көрүп алда кимге.
Кантейин «жанкечти» деп чатак салып
Эселек башым ага кылган күнөө.

***

Айыпты мойнума алам айтсам чынын
Ан үчүн арылбады ичтен муңум.
Эгер сен ошол жигит өзү болсоң
Унуткун өткөндөрдү мындан мурун.
Сүйүүнү түбөлүктүү чече билсең
Катымдан түшүнөрсүң жүрөк сырын.

***

Нурайым ушундай деп катын бүттү,
Жигиттин күнүн ойлоп жашын төктү.
Келинге тапшыргын деп катты берип
Максаттын нурдай жарык сырын күттү.
Он бешке чыгып турган асат айы¹
Жаркырап чар тарапка нурун септи.

***

Салынды жипсиз шайы макмал көрпө
Үй ичи чылк жасалды ак берметке.
Нурайым кирпич какпай жата берди
Күткөнсүп сүйгөн жары Болотбекке.
Жел ыргап көшөгөнү жалтылдатып

---

¹ Асат айы — май айы.

Ныксырап чолпон тиктеп турду көктө.

***

Чырмады Болотбекти түрдүү санаа
Билбесе кыздын сырын барбы чара.
Бир эсе айка ышып жатышкансыйт,
Кошулуп сүйгөн гүлү Нурайымга.
Бир эсе желдеттерге туткун болуп
Жолугат түпсүз кайгы убайымга.

***

Бир эсе Нурайым кыз катты көрүп
Окубай жатышкансыйт бөлүп, бөлүп.
Сакчыны жыш койдуруп айланага
Болотту кармагын деп милдет берип.
Кылалап Нурайымга дагы барып
Качкансыйт артын карай муну көрүп.

***

Күн бата жоопту алып келин келди
Жигитке Нурайымдын катын берди.
Сырлары көлөкөлүү жазылган кат
Селкинин жүрөгүнөн кабар берди.
Алдында элестелип күткөн таалай
Асман жер Болотбекке тегеренди.

***

Окуду бирден талдап келген катты
Түшүндү махабатчыл кыздан салтты.
Бооруна арачыны кысып сүйүп
Жүрөгү ээ-жаа бербей түрсүл какты.
Түн жарымы кыйгай басып Нурайымга
Шаңданып үр уулундай бара жатты.

***

Ошентип кирип келди Нурайымга
Кылт этсе илип кетчү жагалмайга.
Кыраа кыз кылыктанып жата берди.
Жамынып жалтылдаган макмал парча.
Жүрөгү айды тепсеп күнгө сызып
Буулугуп чыдай албайт амал канча.

***

Түрсүлдөйт эки жүрөк ой чиркин ай,
Караба¹ бирин-бири тартышкандай.
Бак-таалай асман жерди курчаган жай
Сүйүүгө мындай сырдуу учур кандай.
О, жүрөк сен жарылбай калдың кантип

---

¹ Караба — магнит деген мааниде.

Күч бар го махабатта чагылгандай.

***

Сырларым бир кошконсуп эки жүрөк
Экөөнү бараткансыйт айга сүрөп.
Болотбек кызга секин колун салып
Ойготот чочутпастан санап чүрөк.
Кыз чиркин кыялданып наз көрсөтүп
Толгонуп чукуранып ичтен күлөт.

***

Билмекке болуп секин көзүн ачып
Жигитти көрө коюп жүрөк шашып.
Ай жылдыз, ак чолпондор карап турду
Унчукпай ушул сырды жашыргансып.
Энтигип эки жүрөк ширелишип
Жалындап чыдатпады чиркин жаштык.

***

Айталбайм бул учурдун баарын терип
Наз кылып сурасаң да менден чегип.
Жалындуу махабаттын сырын билген
Буларга жайнаган гүл булбул шерик.
Тилектеш эки жүрөк кошулушуп
Жатканын шамал көрдү тынбай желип.

***

Аппак нур көшөгөнү каптап кетти
Эки жаш көлдөй түнүк сырды чечти.
Махабат рахат го кезегинде
Сезбеген күндү, түндү, эрте-кечти.
Жектебей качкынсың деп хандын кызы
Өмүрүм сеники деп ант бекитти.

***

Ушинтип сырдуу чубап күндөр өттү
Эч адам билишпеди байкап шекти.
Кызыл гүл күн нурунда жерди безеп
Ай жылдыз кооздошуп түнкү көктү.
Жүрөктөр утур терең сырга канып,
Багынты Нурайымды, Болотбекти.

***

Бул сырды тиги келин жалгыз билет
Атыр жел кошолонтуп желип жүрөт.
Булар да жаңы ачылган сулуу гүл деп
Булбул куш мукам менен үнүн керет.
О, чиркин ал замандын жүзү курсун
Жаштардын махабатын койгон ченеп.

***

Ал заман жаштар үчүн капас болгон
Айрыкча малсыз эрлер кетпей шордон.
Курбусун сүйгөн менен хандын кызы
Турмушту чындап куруу келбейт колдон.
Аны үчүн аяк жагы кандай болот
Эки жаш чыгар бекен ошол ордон.

***

Ошентип оодарылып күндөр өттү
Он эки ай оролушуп жылга жетти.
Ашчудай жашырылган терең сырдуу
Нурайым болуп калды өзү жүктүү.
Уятты сактагандай амал ойлоп
Тапкын дейт Нурайым кыз Болотбекти.

***

Болот да ушул ишке көңүл бөлөт
Ойлонот хан кайсындай сөзгө көнөт.
Өзү эмес болгон ишти түшкө айлантип
Сүйлө деп Нурайымга айтып берет.
Бул сөздү кыз Нурайым кабыл алып
Муңайып энесине басып келет.

***

Назик кыз өзү сезет кылган ишин
Уялып билмексен болот ичин.
Эркелеп энесине сырлар төгүп
Бир баштан айта берди көргөн түшүн.
Турмушта болбой турган бир окуя
Жабышты мага эне, терең түшүн.

***

Көргөнүн айтып жатты энесине
Бир түштү түндө көрөм баары эсимде.
Кайыптан пайда болуп көктөн түшүп
Жаныма тура калат бир периште.
Кучактап өз бооруна кысып алып,
Эркимди өзүнө алат бул эмне?

***

Мен аны дайым корком көргөн сайын
Түшүмө уктаганда кирет дайым.
Аңгыча ак булутка ороп алып
Учурап буга арга табалбаймын.
Элестеп көз алдымдан кетпес болду
Атама жорутчу эне түштүн жайын.

***

Ал айтат кудурет бир белек берди
Белекти өзүм сага алып келдим.
Ардактуу бул белекти бөлөп ал дейт
Аткарып жараткандын кудуретин.
Албасаң өзүң каапыр болосуң дейт
Көтөрүп ай-ааламдын бүт күнөөсүн.

***

Мен айтам. Эркек бетин көрөлөкмин
Албаймын белегиңди алып кеткин.
Периште болбой мени кыйнай берет
Ан үчүн өңдөн азып, алдан кеттим.
Бул түштү атам өзү жорусун деп
Аргасыз эне сизге айтып өттүм.

***

Энеси дейт: — «Бу сөзүң өтө укмуш
Сезилет түштүн сырын адам уккус.
Мен кантип аялдардын бетин карайм,
Эриң жок тууп койсоң кыпкызыл кыз.
Ариет намыс кылар атаң дагы,
Ар жерде ушак кылса, эл жүрбөй тынч.

***

Айтайын жорусунчу атаң өзү
Эч качан мен укпадым мындай сөздү.
Төрөлсө эрге тийбей периштеден
Адамдай болот бекен балаң өзү.
Каралдым кагылайын жалгыз кызым
Өзгөчө дал ушул сыр ичимди эзди.

***

Деди да ал ханыша ханга кирип
Кызынын түшүн айтты бирден терип.
Бир эсе кайгыланды хан, ханыша
Айтылган сырдуу түштү ойлоп көрүп.
Нурайым ыйлай берди ызаланып
Кетчүдөй бул дүйнөдөн муздай эрип.

***

Добулбай билалбады эмне дээрин
Түш сырын чечет беле болсо сезим.
Кылчайып ханышага кеңеш салды
Билгичин чакыралы бүткүл элдин.
Жорушсун эшен, калпа, олуялар
Айтышып касиетин периштенин.

***

Бул пикир ханышага макул болду
Таптыңыз туура ойлоп акыл ойду.
Акылсыз хан болобу? деген өңдүү
Колтугун Добулбайга керип койду.
Нурайым тыңшап угуп, тышкы эшиктен
Деп койду — «түштүн сыры эми оңолду».

***

Добулбай увазирге буйрук берди
Жыйна деп — бардык молдо, эшендерди.
Калбасын кожо, калпа, бакшылар да
Көбүнчө ал дүйнөнү билгичтери.
Келишсин шариятчы, шайыктар да
Кыдырып койбогула бүткүл элди.

***

Увазир чаап жатты оңду-солду
Тез жүр деп кыстап жатты молдолорду.
Буйрукту бирден, бирге жеткиришип
Кыдырып тоо, таш, талаа эчен ойду.
Кагазда жазылгандын баарын топтоп
Увазир алып келди эч койбоду.

***

Чубалжып келип жатты чоң молдолор
Чыгырык аппак селде оронгондор.
Келмесин купуя айтып ичтеринен
Теспеге шарактады далай колдор.
Түшүрбөй колтугунан курандарын
Өздөрүн жанатты деп болжогондор.

***

Биринен бири өткүр кыйынсынып
Сүйлөсө адеп менен тыңшап угуп
Ордодо тегеректеп отурушту
Аксакал карылары төргө чыгып.
Добушсуз зүкүт тартып сүзүлүшөт
Сөз күтүп Добулбайга ызаат кылып.

***

Ошондо хан Добулбай баштады кеп
Кызыма учураптыр бир керемет.
Ар күнү бир периште тынчын алып
Түшүндө Нурайымды кыйнай берет.
Калам да насибиңе жазылган соң
Алгын деп эрге тийбей перзент бөлөп.

***

Чакырдым жоругула ушул түштү

Жашырбай билген болсоң чындык ишти.
Жалганды билбей бекер айтпагыла
Чынында ак шарият кандай чечти.
Адамзат периштеден төрөйт бекен
Аңтарып карагыла бүт китепти.

***

Молдолор китептерин сууруп алып,
Окушуп маани айтышат тура калып.
Кудайдын бир, бир аасы пендесибиз
Жараткан өзү билет баарын анык.
Жаратты асман жерди түркүгү жок
Дешишет көрүшкөнсүп баарын анык.

***

Бир эшен көпкө чейин башын албай
Китебине тиктей берип көзүн албай.
Бир кезде башын чайкап, көзүн сүзүп,
Тамагын жасап коюп деди мындай.
Не кылам десе баарын иштей алат
Ааламга кудурети күчтүү кудай.

***

Айтайын алдаяр хан бир икая
Жазыптыр инжил, таврат и бурханда.
Билесиз Иса деген пайгамбарды
Атасыз Марийпага берген куда.
Кошулуп Жебирейил периштеге
Күйөөсүз кыздан туулуп келген мында.

***

Ал Иса пайгамбардын атасы жок
Ишенгин бул сөзүмдүн катасы жок.
Энеси чылгый каапыр болгон менен
Жаннатка чыккан экен Иса колдоп.
Ал кызды ата, энеси — төрөйсүң деп
Жектеген үчүн жайы болгон тозок.

***

Периште Нурайымга учураптыр
Жоруюн ушул түштү эшип таксыр.
Исадай бир пайгамбар төрөйт экен
Бир топ мал кудай үчүн бергин назир.
Кызыңыз таза жүрсүн, таза турсун
Кудайга шүгүр кылсын деп атак бир.

***

Нурайым дайым өзү жалгыз болсун
Үйү таза, эшигин ачык койсун.

Көрүнө келет анда ал периште
Жок болсо кыз жанында башка чоочун.
Кудурет өзү насип ойлогон соң
Мээрине периштенин кызың тойсун.

***

Урматтап той жасасаң периштеге
Береке, мээр берет бүт ишиңе.
Сыйласаң Нурайымды ызаат кылып
Ак сарай үй тигесиң көрүстөндө.
Жүрөсүң гүл аралап көңүл ачып
Өлгөн соң үр кыз менен ал дүйнөдө.

***

Деп молдо сырды бекем бекитпеспи
Бул бакыт Нурайымга кезикпеспи.
Ээн-эркин эки ашыкка жол ачылып
Кубаттап бардык молдо туура дешти.
Амалдуу түштү жоруп олуялар
Периште кылган экен Болотбекти.

***

Добулбай молдолордун берди акын
Кудайдын жолуна деп эчен алтын.
Урматтап келип жүрчү периштени
Той берди кубанычтуу жыйып калкын.
Эшендер жардык кылды элден элге
Баласы пайгамбар деп Нурайымдын.

***

Ошентип он ай, он күн эсептелди
Күн бүтүп Нурайымга толгоо келди.
Кемпир, чал, авлиялар таарат менен
Келишип аруу буюм белек берди.
Төрөлүп кудай досу пайгамбары
Колунан азиздердин жөргөктөлдү.

***

Туш-туштан эшен, калпа айтып азан
Ааламда жок болот — деп бүгүн шайтан.
Уктабай зүкүт менен таң атырды
Урматтап ушул түндү бардык наадан.
Бир тобу сүйүнчүлөйт Добулбайды
Пайгамбар төрөлдү деп Нурайымдан.

***

Добулбай тура чуркап таштап такты
«Жеңдим» деп ал дүйнөлүк таалай бакты.
Кубанып хан, ханыша келатканда

Азиздер тең бөлүнүп жолун ачты.
Ханыша эшик ачып кирип келип
Жентекке кемпирлерге боорсок чачты.

***

Баланы тай энеси колуна алып
Оозантты азиз тутуп ак май салып.
Добулбай пайгамбардын жүзүн көрүп
Көзүнөн аккан жашын алды жанып.
Баланын жүзү жарык ай мусалдуу
Тургансыйт маңдайынан нуру тамып.

***

Туулду периштеден сулуу бала
Хан айтат мен болоюн секет ага.
Молдолор өздөрүнчө сөз кылууда
Бул бала баарын билет өзү авлия.
Чоңойсо элдин болот пайгамбары,
Кудайдан элчи болуп келди мында.

***

Сүйлөшөт өңчөй азиз ушундай деп
Бир түнү мындан башка айтылбай кеп.
Баягы түш жоруган авлиялар
Отурат чын дегенсип кашын сермеп.
Куттуктап пайгамбардын төрөлүшүн
Оң азиз намаз окуйт эки рекет.

***

Добулбай токтолбостон тойду берди
Чакырды тандап өңчөй азиздерди.
Молдолор эшен, калпа авлиялар
Увазир бай бийлери баары келди.
Жаннатка өкүм кылып ал пайгамбар
Тургансыйт ушул тойго келгендерди.

***

Малсыз эл букаралар келалбады
Иреңин пайгамбардын көралбады.
Жакырлар палит дешип четтетишип
Молдолор көрүүгө жол бералбады.
Бул дүйнө, ал дүйнөбүз тозок дешип
Караңгы эл болгон экен кайгы зардуу.

***

Таратты элдик эмес азиз тойду
Калтырды эшен, калпа, молдолорду.
Сүлкүлдөп китеп ачып талаш менен
Баланын Пешене деп атын койду.

Алыстан уккан билген эл сыйынып
Эч бирөө балага шек кылбас болду.

***

Жасалды алтын бешик оймо чийме
Кооздоп жазып койгон чийин келме.
Айтышты Нурайымга авлиялар
Көрбөсүн пайгамбарды пасык пенде.
Үйүңдү кир жугузбай таза туткун
Кийимин бакшыл арга талат күндө.

***

Эки ашык ээн, жайкын ойноп күлүп
Чыгарбай сырды бекем ичке түйүп.
Бир эсе эркелетип Пешенени
Экөөлөп маңдайынан ысык сүйүп.
Балада сүйгүнчүктүү болуп барат
Ыржаңдап ата, энесин тиктеп күлүп.

***

Арачы келин да сыр чыгарбады
Болотбек көрүнөөгө чыгалбады.
Чиркин ай от калаган ордой кыскан
Замандын кордугуна чыдабады.
Жакташып хандын каарын эшен калпа
Эки ашык чын турмушту куралбады.

***

Ошентип, гүл үч солуп, үч ачылды
Болотсуз элдин мүлкү бүт чачылды.
Бир күнү эл кеңешти жыйналышып
Кор кылып койбойлу деп чын асылды.
Хан менен эр Болотту жараштырып
Берели ханга тартуу мол алтынды.

***

Дешти да эл жиберди ханга элчи
Куп десе биз болобуз анын кенчи.
Калың эл макул көргөн бул жумушту
Жок десе биз да жеттик мезгилге өлчү.
Эртеле өлгөн элбиз көрүшөбүз
Ансыз да болуп калдык тегиз сээрчи.

***

Ошентип элдик элчи ханга келди
Максатын элдин күткөн айтып берди.
Добулбай бийлер менен кеңеш кылып
Аргасыз жарашууга булар көндү.
Алдыңа түшсө атаңдын кунун кечкин

Бул макал катасы жок туура делди.

***

Кайрылып хан сүйлөдү элчиге кеп
Жүз жорго жана жүз төө бергиле деп.
Жок буга чыдап макул болбосоңор
Болотту дагы сактап көргүлө деп.
Ага окшоп шарияттан чыккандардын
Кесири бизге тиет аз эмес көп.

***

Эл көнүп тартуу жыйнап бир дөбөгө
Тигилди ханды күтүп катар өргө.
Талаадан Болотбекти алып келип
Эл айтат хан жинине тие көрбө.
Биз үчүн качкын болдуң үйдөн безип,
Дешти да өткөрүштү сыйлап төргө.

***

Аңгыча хан ээрчитип элүү кошуун
Коё берип келе жатыр аттын оозун.
Күткөн эл кол куушуруп жүгүнүштү
Чыгарбай ханга карап бирөө доошун.
Болотбек тартууларды чиркештирип
Карматты хан колуна чылбыр боосун.

***

Сурданып хан сөз кылып элге карап
Тартууңар мага берген макул жарайт.
Эл мага жүгүнүшүп башын ийсе
Бул төөлөр эмне үчүн көктү карайт.
Дегенде төөлөрдү да жүгүндүрдү
Ан үчүн төө жүгүн деп атак тарайт.

***

Сөз менен Болотбекти бийлер ныкып
Катардап отурушту жонго чыгып.
Хан менен Болотбек ичи агарсын деп
Жүрүштү бүтүмчүлөр чыбык кыркып.
Калың эл ханды ызааттап сыйлап жатты.
Залимдер шарап ичип, этти чырпып.

***

Ошентип жарашкан соң ханга Болот
Элге да калгансыды таалай орноп.
Бийлер да четтен чыгып суксуңдашып
Албастан эл таалайын тегиз тоноп.
Келишип Болот менен акылдашып
Чыгымды алып турсун элден ороп.

***

Дешти да хандар кетти сыйды көрүп
Олжону бийлер менен алды бөлүп.
Үйүнө бүгүн кирди арып үч жыл
Эл менен Болотбек да бирге келип.
Өз үйү өмүрлүккө кут эмеспи
Аргасыз үч жыл бою жүрдү тентип.

***

Сезилет Нурайымды бак күткөндөй
Муңайып жашын төкчү чак бүткөндөй.
О, чиркин бул максаты орундалбай
Кезикти да бир кырсык уу бүрккөндөй.
Болобу эл оозуна элек коюп
Тарады бир ачуу сөз жел үрккөндөй.

***

Ачылбас сыр болобу эл бар жерде
Чыкпас сыр жашырылат терең гөрдө.
Ачууга жылда айгак кел да айгак
Жеткирет бирден-бирге элден-элге.
Аралаш кайгы, жыргал бул дүйнөдө
Ачылбас сырды көрдү каңдай пенде.

***

Сүйгөнү Нурайымдын бар экен деп
Сүйгөнү асмандагы ай экен деп.
Кайдандыр эл оозуна айтылуу да
Сүйүүдөн төрөп койгон бала экен деп.
Ушундай суук кабар Добулбайга
Умсунган көрүптүр — деп угулат көп.

***

Ан үчүн алдырып Умсунганды
Кызытат балам, бир сөз менден канды.
Нурайым кимдер менен чеки баскан
Кимдерден жалгап алган пайгамбарды.
Ошондо хан каарынан Умсун коркуп
Айтпастан билгендерин бу да танды.

***

Чакыртып төлгөчүнүн бардыгын хан
Салчудай элге бүлүк бир укмуш чаң.
Шек кылып пайгамбарды күпүрдөшүп
Жүргөндөп ким? Тапкыла ачып ырым.
Төлгөчү ырымчылар жооп берет
Алардын иши нараак капырлардан.

***

Ошондо хандын келди ачуу каары
Токтоосуз келтирилди элдин баары.
Бүлүнүп чоң тополоң болуп кетти
Термелип сандык колдой хандын шаары.
Желдеттер колдоруна дара кармап
Курулду Акбейитке ажал дары.

***

Төлгөчү кимди айтса дарга айдап
Турпакты сыйлачудай канга майлап.
Добулбай ажыдаардай ызырынат
Койчудай элдин баарын бүгүн чайнап.
Бүт соолуйт элсиз жерде гүл өспөйт
Токойдо булбул турду муңдуу сайрап.

***

Куучуйган эчки сакал эшен, калпа
Буларда айыпсызга болбой калка.
Ушактап пайгамбарды каапыр болду
Буларды элден бөлүп асып дарга.
Кудайдын элчисинин урматы үчүн
Кырабыз эч ким болбойт дешет арка.

***

Бай-манап, эки жүздүү алдамчылар
Турушат, чын мусулман болуп булар.
Жулунтуп сүдүрөшүп чыга келет
Жалганды жалаа кылып ырымчылар.
Байкасаң жетим, жесир карыптарды
Бүт эле каапыр дешип турат шумдар.

***

Бир кезде Болотко эл ат чаптырды
Ал укту Акбейитте болгон сырды.
Атасы маркум Нурбай соккон калкан
Чарайна, соот, чопкут теке шымды.
Аттанып куралданып мында келип
Дардагы турган элге көңүл бурду.

***

Желдеттер туткун кылган отуз жанды
Караса баары момун, айбы жарды.
Аргасыз туталанып ыйлап турат
Чогулган дар түбүндө элдин жармы.
Болотбек эшендерге суроо берди
Малсызга кудай кечпес күнөө барбы.

***

Купшуңдап тура калып картаң эшен
О, найсап түшүнбөсөң унчукпа сен.
Эр болсоң пайгамбарга шек келтиргин
Тозоктун түпкүрүндө барам десең.
Эшитсең булар каапыр, булар шайтан,
Ан үчүн дарга асынат бардыгы тең.

***

Добулбай ызырынып муну угуп
Желдетке аскыла деп буйрук берди.
Өздөрүн дырдай тегиз жылаңачтап
Алгыла кийимдерин бүтүн сыйрып.
Дегенде Болотбек да сүрүп кирди
Кылычын жалаңдатып белден сууруп.

***

Желдеттер илмектерди даярдашып
Айыпсыз момундарды калды асып.
Алдына катар койгон дөңгөчтөрдү
Аларды кан ичкичтер азыр тартып.
Болотбек каарданган шердей жетип
Таштады желдеттерди жерге жанчып.

***

Аралап туш тараптан хандын колу
Көрүндү кайноочудай Болот шору.
Колунда жарактары тасма камчы,
Аны үчүн жеңе алышпайт жалгыз жоону.
Добулбай алда качан четке чыгып
Бекинди санаа болду жаман оолу.

***

Куралсыз хандын колун дырылдатып
Кубалап туш тарапка зырылдатып.
Чыгарган бул укмушту жанакы эшен
Жөнөдү бейишине эбак шашып.
Бул жерде желдет түгүл хан бийи жок
Кетишкен сандык колго кире качып.

***

Шаттанып ыйлап турган эл кубанды
Закымдап атыр жыттуу жел кубанды.
Алтындай кызыл нурун балкылдатып,
Күн күлдү күүгүмдөнбөй жер кубанды.
Болотко алкыш берип ханды каргап
Булбул куш күүсүн чалды, гүл кубанды.

***

Кырк желдет өлүп жатты канын чачып

Эл турду Болот менен кучакташып.
Добулбай кайда кеткен? Эч ким билбейт
Калган бейм да бир жарда сойлоп жатып.
Эл чубап Болотбекти ээрчий басты
Жигиттин шердигине таңыркашып.

***

Дардагы айыпсыздар кутулушту
Болотко айтып жатты болгон ишти.
Калың эл туш тараптан чуркап жетип
Байлоодон бардыгынын колун чечти.
Болотбек кансыраган жоону жеңип
Эл менен кан салыкка жүрүп кетти.

***

Ошентип бөлүнүштү эл экиге
Эшен, бий келалышпай эл четине.
Бай, манап кошоматчы, молдо-калпа
Калышты ишеналбай селдесине.
Добулбай урушууга куралы жок
Ан үчүн баркы кетти жергесине.

***

Атасы Болотбектин уста Нурбай
Жасаган он кишилик жарак сырдап,
Чарайна, соот, чопкут жана калкан
Ай балта, канжар кылыч, мизи шырдай.
Он эрди элден тандап куралдантип
Чоюн баш, дагы кыйын келтек ыргай.

***

Болотбек үгүт айтып элге аралап
Жүз ашуун жигит курду элден тандап.
Бул кабар дүңкүлдөдү элден-элге
Добулбай, эшен бийлер жүрдү аярдап.
Аргасыз Болот менен жарашууга
Жок дебей макул тапты хандар тарап.

***

Көнгөн соң жарашууга бай, бийлери
Элчисин Болотбекке хан жиберди.
Болотко келген элчи кол куушуруп
Сөздөрүн Добулбайдын айтып берди.
Ханыбыз таксыр сизди жарашсын дейт
Жүрбөйлү өчөштүрүп калың элди.

***

Болот шер кабыл алсын жарашууну
Тартууга кырк желдеттин кетсин куну.

Өлтүргөн эшен деле эстен чыксын
Болбосун мындан кийин чатак кылуу.
Жок десе биздин кубат элге жетет
Куну үчүн кырк бир жандын барбы пулу.

***

Бул сөздүн жообун Болот ачык берсин
Күтөмүн жок дебестен буга көнсүн.
Шек санап, пайгамбарды ушакташып
Кудайдан тангандары динге кирсин.
Буларды Болот тарап аткарбаса
Камынып уруш кылчу жерге келсин.

***

Элчи деп хандын сөзүн Болот угуп,
Кеңешти кансалыкка элин жыйып.
Кээ бирөө жарашалы чатаксыз дейт
Хан менен эрегиштин баарын тыйып.
Кээ бирөө ызырынып тура калат
Жылкысын алабыз деп бүтүн жыйып.

***

Сүйлөдү четки турган кары кутман
Кечээки хандын каарын ким унуткан.
Ажалга элдин баарын байлап жатат
Уу окшойт шарияты эшен туткан.
Чыгат го асыл таштан, акыл жаштан
Айтсынчы өз пикирин Болот сырттан.

***

Дегенде Болот айтты элчиге кеп
Талабы Добулбайдын болбоду эп.
Кундарын өлгөндөрдүн эсептешсек,
Биздин жоо кырк эле эмес, миңден да көп.
Добулбай тынчтанууну чын кааласа
Айтып бар кудалашсын биз менен бек.

***

Жок буга хан Добулбай чыдабаса
Үстүнө кол апарып түшөм баса.
Талкалап сандык колдой шаарын бузуп
Көрсөтөм ханга, бийге, кордук ыза.
Дегенде элчи кетти жолго түшүп
Жоргосун кудуңдатып ханга сыза.

***

Ошентип барган элчи кайра келди
Болоттун айткандарын бирден терди.
Добулбай бий, эшендер эшитишип,

Ар бири өз пикирин чоюп көрдү.
Акыры акылды сиз табыңыз деп
Айланып Добулбайга сөздү берди.

***

Хан айтат кантип буга куда болом
Кантип мен кызым берип тоюн соём.
Балтыр бит жөргөлөсө башка чыгат
Калтырбай күйгүздү го сөзү чолоом.
А мейли жарашпаса жата берсин
Иштесин каалаганын эч торобойм.

***

Кызымдын кайнын бийлер билесиңер
Куралдуу, күчтүү хан деп жүрөсүңөр.
Чабарман күндөп-түндөп ага жетсин
Барышы, кайрылышы бир айлык жер.
Дегенде жолго түштү беш чабарман
Артында кала берди ашуу кум бел.

***

Кудасы Добулбайдын хан Дөөлөтбек
Элчиден ал арсызга угулду кеп.
Зордуктап алмак болду келиниңди
Баласы Нурбай чалдын эр Болотбек.
Ак бата, арбактардан мени куткар
Кечикпей келиниңди алгын тез деп.

***

Дөөлөтбек болгон сырдын укту баарын
Курчоодо Добулбайдын турган шаарын.
Ал ач көз ызырынып Болотбекке
Ойлоптур казат кылчу иштин жайын.
Эки жаш эми кандай болор экен
Арылап улайлычы аяк жагын.

II

— Хан Дөөлөтбек муну эшитип тыбырап
Тытчуудай көкүрөгүн тырмалап.
Туталанып жинди болгон тооктой
Ачууланат кээде башын булгалап.
Көз алдына элестетип Болотту,
Карап тургун жетермин деп кырданат.

***

Аны коюп Нурайымды ойлонот
Жаагын таяп терең сырга орнолот.
Ал келиним периштеден төрөптүр
Ал баланын касиети зор болот.

Касиеттүү келинимди Болотко
Мен алдырып кантип калам корголоп.

***

Кайгыланып Болотбектин сырына
Ыраа көрбөйт кызды анын Нуруна.
Бирок да хан көңүлү ток ишенет
Күчү бар деп баатыр Бөкчө уулуна.
Кимден корком өзүң барсың күчкө бай
Сен жарайсың миллион жоону кырууга.

***

Бөкчө балам кол кура деп күүлөнүп
Үйдө баатыр күнгүрөнүп түнөрүп.
Байларына, бийлерине кеңешет
Казат кылчу хандын сыры иргелип.
Бул кеңешке баары макул болушту.
Жоодон кызды куткарууга тилденип.

***

Барабыз деп Болотбекке аттанып
Элин тыйпыл чабабыз деп мактанып.
Жоого кирчү эрлер үчүн бүтүрдү
Найза жана ай балталар ашталат.
Бир жигитти Добулбайга жөнөттү
Баратабыз күтүнгүн деп кат жазып.

***

Зээнин койгон хан Добулбай дүнүйөгө
Ал ары жок бербейт кызын сүйгөнгө.
Гүл өзүнүн энчисине тийгенсип
Сүйүү сырын булбул кошот күүлөргө.
Наз көрсөтүп учуп, конуп бырпырап
Ырын төгөт куулжутуп гүлдөргө.

***

Күйөө келди Дөөлөтбектин баласы
Эми тынды Добулбайдын санаасы.
Аты Бөкчө өзү жашыл чаяндай
Жатагандай жалпак мурдун карачы.
Бөкчө келди деген сөздү эшитип
Түгөнгөнсүйт Нурайымдын чамасы.

***

Үңүрөйүп Бөкчө сүйлөйт чечкедей
Кебетеси жаандагы эчкидей.
Тайтак мурун, кашка тиши орсоюп
Көзү бүтүк, кыялы орой чочкодой.
Жер таянып, бутун керип ынтыгып

Тар коктуга тоодон түшкөн көчкүдөй.

***

Өңү сары тиши кирдеп карарган
Адам эмес, айбан мусал жаралган.
Ары жок хан күйөө кылып ушуну
Калыңына сансыз алтын мал алган.
Үч күндөн соң Нурайымды аткарат
Кырк күндүк той ушу бүгүн тараган.

***

Дөөлөтбектин куралдуу көп колуна
Катылбай эл тартынып соңуна.
Кол куушуруп Добулбайга багынып
Калктын баары түшүп берди торуна.
Тинтип, тытып, Болотбекти издешти
Калың желдет жүрөт кармап согууга.

***

Ошондуктан Болот жалгыз батынып
Баралбады калың жоого катылып.
Тиктеп жатат жаштуу көзү жалдырап
Ак кыянын чокусунда жашынып.
Айтчы дүйнө максатына жетеби
Сүйгөнүнөн күткөн жолу ачылып.

***

Умсунган да өз жайында күлүңдөп
Кубанычтуу жүрөк согот дүрүлдөп.
Нурайымды Бөкчө алса, узаса
Баатыр Болот меники дейт күдүңдөп.
Нурайымдын, Болотбектин күйүтү
Куйту кызга гүл үзгөндөй билинбейт.

***

Кыз Нурайым оокат сызбай сүйлөбөй
Көздөн төгөт кандуу жашын ирмебей.
Жандан кечет алда кимди күткөнсүйт
Жаш өмүрү соолгон сындуу гүлдөбөй.
Бул учурда Нурайымдын кейишин
Кантип чыдап адам көрсүн зилдебей.

***

Муңайыңкы тоодон ашат күн батат
Жан-жаныбар баары тынат эл жатат.
Чымырканып коштошууга кыз менен
Түн жамынып Эр Болотбек келатат.
Эки ашыктын тилин байлап сүйлөтпөй
Залим заман ууландырып саргайтат.

***

Кайрат курчап кирип келди Болотбек
Карап көрсө кыз саргайган өчкөн көрк.
Кыз ал кезде капастагы кекилик
Туткун сындуу отуруучу таппай эрк.
Анда кыздар арыктагы суу окшоп
Кайда бурса кете берчү агып тек.

***

Жарын көрүп кыздын кетти чыдамы
Бир эчкирип жер кучактап кулады.
Болотбек да көздүн нурун көл кылып
Нурайымды кучактады, ыйлады.
Бул кайгыга жер термелип чыдабай
Калың жылдыз ай кейиди муңайып.

***

Нурайымдын өчүп кетти иреңи
Каны качып сокпой барат билеги.
Махабатка чыдай албай жан берип
Орундалбай калат белем тилеги.
Бир оокумда серпип алды оң колун
Эс алгандай түрсүл кагып жүрөгү.

***

Өрт ичинде отургансып Нурайым
Уу берчи дейт — тынч кана өлүп тынайын.
Ырахатты кимден барып күтөйүн,
Болбогон соң өз атамдан райым.
Кош Болотбек! Кош сүйгөнүм!
Мен өлөм, Ушунчалык өзүң үчүн чыдадым.

***

Болотбек да араң жыйнап сезимди
Көңүл буруп эшитчи дейт сөзүмдү.
Сен жан берип, мен түрүү жүрчү мен белем
Нурум сенсиз эмне кылам өмүрдү.
Жашоо кандай, жашоо керек адамга
Айтпа жаным түрү суук сөзүңдү.

***

Дейт Нурайым мен тозокто кыйналдым
Көрбөймүн го эмки өмүр жыргалын.
Көз алдымда ажал турат таалай жок
Унутпагын арбагымды сыйлагын.
Мен өлөйүн уу ичкенсип кыйналбай
Сага дүйнө таалай берсин ылайым.

***

Дейт Болотбек: — азгырбачы көңүлдү
Издесекчи сактоо жолун өмүрдү.
Кайгы, муңдун жыргалы да бар чыгаар
Көрбөйлү түрү суук өлүмдү.
Кулак уккус, адам жеткис алыска
Качсак кантет сен байласаң белиңди.

***

Нурайымда бир жылчыкты сезгендей
Мындай бакыт турган сыңдуу кез келбей.
Көзүн бардап Болотбекти тиктеди
Бирок кайгы тура берди өзгөрбөй.
Туюк жерди кайсы жактан табабыз
Күндү кантип өткөрөбүз сездирбей.

***

Дейт Болотбек: — Бөлөк хандын элине
Биз кетели күндүн чыккан жерине.
Азап, кордук, рахатка тең чыдап,
Жашамакпыз алыс жерде көрүнөө.
Оорчулукка чылай алса жүрөгүң
Бел байлайлы мусаапырлык өлүмгө.

***

Ажыралгыс ширинсиң го жан чиркин
Ач көздөргө кызыксың го мал чиркин.
Өмүрүнөн үмүт кылып Нурайым
Мен чыдаймын кетели дейт — тез жүргүн.
Ат багардан эки тулпар алалы
Сен жарактан баатырларча кийингин.

***

Деп Нурайым тура калды ордунан
Келген сыңдуу, кеткен таалай колунан,
Алып чыгып жүктө килем бокчодон
Кийим кийди чылк жибектен согулган
Куржун көзү алтын алды азык деп
Куралданды Болотбек да соңунан.

***

Ат багарга тартуу берип жүз алтын
Тандап туруп алды хандын эки атын,
Жаркылдатып алтын жабдык салынып
Жөнөп кетти сүйө алышпай баласын.
Алыстады сандык колдун шаарынан
Тилектештей сыр жашырды айлуу түн.

***

Эки асилге минген тулпар жарашып,
Кетип барат шамал менен жарышып.
Барган сайын тулпар кызып алкынып,
Колдорунда бугу тизгин карышып.
Көз илешпей сызып кете беришти,
Кара Кочкор, Жумгал калды адашып.

***

Суу кезиксе көчүү берет терең шар
Зоо кезиксе боло калат жапыс жар.
Тулпар кызып, куш илешпейт чаңына
Кайып мусал кимдин мындай малы бар.
Арпа, Соң-Көл төрлөр калды зымырап
Алкыш берип «ачылсын» деп багыңар.

***

Калыбынча далай жолду жүрүштү
Адам жүрбөс ашууларды көрүштү.
Аттан түшпөй ай түгөнүп толгончо
Бир чытырман түнт токойго келишти.
Ат чалдырып, аркар атып, кулан кууп
Эки качкын тыныгышты, өргүштү.

***

Эркин жаштар тура берсин биерде
Кайрылалы не болду экен тиерде.
Хан кудага бере турган кызы жок
Кандай жооп болор экен күйөөгө.
Супа салып таң нурданып атканда
Ноокер кыздар келчү сейил үйүнө.

***

Гүлдөй назик ноокерлердин кыялы,
Нурайымга учурашчу убагы.
Шыңкылдашып шапар ойноп келишсе
Ордунда жок ноокерлердин чырагы.
Касиеттүү пайгамбардын энеси
Кайып болуп кеткен окшойт сыягы.

***

Умсунгандын жүрөк боору сыгылды
Өпкө калкып алкымына тыгылды.
Орду калып дайынсыз жок Нурайым,
Деген кабар Добулбайга угулду.
Ханыша келип кыздын ордун кучактап
Боору менен өксөп ыйлап жыгылды.

***

Хан шашылат увазирлер кайдасың

Качан көрөм тулпарлардын пайдасын.
Көп алыстап кетпегендир тапкыла
Тытып, тинтип, тоо-токойдун арасын.
Кайа кетсе калбай изин куугула
Бир күбүрдө жашырынып калбасын.

***

Деген буйрук эң шашылыш берилди
Куугунчулар туш тарапка элирди.
Кайда качып кутулат деп Нурайым
Добулбайга таап алчудай көрүндү.
Атканада бир кул жатат тили жок
Не болсо да ушул билет делинди.

***

Жаткан кулга молдолор дем салышты
Эм-дом кылып эс алдырып алышты.
Көзүн ачып ат багар кул ыйлады,
Алда эмнеге күчтүү кылып наалышты.
Көргөн сырын сүйлөп жатты божурап
Хандар, бийлер баары тыңшап калышты.

***

Нурайымга келип жүрчү периштең
Бурактардан тандап минип бейиштен.
Чар тарабы казганактап асмандан
Булут сындуу жерге түшүп келишкен.
Үр кыздар бар айталбаймын чырайын
Тартынамын айга, күнгө теңештен.

***

Бир ажайып сыр көрсөтүп Нурайым
Колтуктады сүйүп жүргөн жубайын.
Мага карап бата берди бардыгы
Жаннаты бол, өлсөң дешип — ылайым.
Ак жүзүнүн нуру каптап асманды
Аалам турду кызга кылып ырайым.

***

Мен бурулуп периштеге карадым
Жезде дедим сөз суроону самадым.
Билип койду пикиримди айттырбай
Азат болгун кулдуктан дейт — жададым.
Айтып койгун хан Добулбай атама
Уксун элдин муңун муңайым.

***

Дүнүйө пороз ач көз залим болбосун

Пайгамбарды жаман багып койбосун.
Эгер сени куткарбаса кулдуктан
Кудурет ага жаннаттан жай койбосун.
Биз болобуз сегизинчи бейиште
Айткын деди атам пейлин оңдосун.

***

Ошол кезде чар тарабым жаркырап
Ай ылдыйлап түшүп келди баркырап.
Нурайымды үрлөр жандап колтуктап
Айга отуруп учуп кетти заркырап.
Кошо кетти туйлап эки тулпарың
Бурак аттын аркасынан аркырап.

***

Алым кетип денде калбай дарманым
Билбей калдым кайда кетип калганын.
Жыгылыпмын эсим оой калыптыр
Көргөн окшойм кудуреттин салганын.
Ал дүйнөдөн келген үргө учурап
Менин дагы арбып калды арманым.

***

Ат багарга муну үйрөткөн Болотбек
Ушуну айтсаң ишенет хан конок деп.
Азат кылса ажап эмес кулдуктан
Акырындап сага сыймык конот деп.
Оозун ачып эси оогондой жалдырайт
Бул сырды угуп Бөкчө күйөө убай жеп.

***

Эшен, калпа чындык кылды бул ишти
Хан кайтарды калыңга алган күмүштү.
Тиги кулдун сөзүн жактап эшендер
Ызаатташып азат кылып ийишти.
Казынада мүлкүнөн да ажырап
Хан Добулбай кала берди кейиштүү.

III

Калың токой айланасын каптаган
Өскөн гүлүн чечен булбул мактаган.
Эчки, теке марал, кулжасы
Баары баёо адамзаттан качпаган.
Туш тарапта тунук булак шылдырап
Булбул кушка күү кошконсуп жатпаган.

***

Карышкыры туу жылкыдай семирген
Эркин чуркап ор коёну элирген.

Жуурат ичкен жаш баладай магдырап
Кыласынан кабылан шер көрүнгөн.
Кара кызыл калтарлары сандан көп
Аюу, чөөсү өздөрүнчө бөлүнгөн.

***

Ушул токой Болотбектин мекени
Кулан кууйт жыгып таштан текени.
Нурайымда бирге болуп жанында
Сөөлөттөнтөт түнт токойду көркөмү.
Эркин ойноп көңүлдөрү ачылып
Билинбеди коңур күздүн жеткени.

***

Бүгүн дагы кечке кулан кубалап
Кармап алган куландарга кубанат.
Сүйгөн жары күндөй сулуу Нурайым
Көлгө чөккөн ак булуттай чубалат.
Жүрөктөрдөн тартышкандай магнит
Айкалышат бири-бирине кыналат.

***

Эркелешип ырда дешип кысташып,
Бүгүн кана жолуккансып ыкташып,
Кош алма эмес, кош күзгүдөй биригип
Калган эле каалгышып укташып.
Кырсык болуп ошол кезде буларга
Умсун жетти бакка каршы чыккансып.

***

Уйкусурап Болот муну караса
Тур эрте дейт — жата бербей балача.
Бол тез жүргүн бекинели токойго
Куугун жетти болду бизге каргаша.
Ошол кызды Нурайым деп ойлонуп
Болотбек да тура чуркайт эң шаша.

***

Ошол куйту Болотбекти жетелеп
Токойлордон токойлорго энтелеп.
Алыс-алыс өтө алыс апарып
Ошол кезде кыял менен эркелеп.
Наз көрсөтүп кылыктанып тийишип
Шер жигитти ошол куйту өпкүлөйт.

***

Шекип мунун чоочун жеңил мүнөзүн
Андан сурайт — айтчы кимсиң сен өзүң.
Адам болсоң өзүң кимдин кызысың

Айтчы мага деги барбы чын сөзүң.
Шайтансыңбы, азыткыбы жинсиңби
Бул токойдо эмне кылып жүрөсүң?

***

Жооп берет кашындагы отурган
Мен эмесмин талаа түздө кутурган.
Тааныбасаң сенин атың Болотбек
Уккуң келсе менин атым Умсунган.
Өмүрүмдү сага арнап гүлүмдү
Тилек кылып көздөп көрдүм сыртыңдан.

***

Билчү элем Нурайымга барганың
Туталанып арбычуле арманым.
Сыр чечишип сүйлөшөлбай өзүңө
Максатыма жетпегенге ардандым.
Качканыңды ат багардан эшитип
Арт жагыңдан изиңди кууп калбадым.

***

Укчу Болот менин арсыз муңумду
Билсең боло жүрөктөгү сырымды.
Мен күнөөсүз коркосуңбу убалдан
Өзүң үчүн бул кең дүйнөм курулду.
Жүрөгүмдү жалындатып күйгүзүп
Кууратпачы сага арнаган туурумду.

***

Мен болоюн сүйгөн жарың түбөлүк
Рахатка бирге дооран сүрөлүк.
Кубансынчы өрөпкүгөн жүрөгүм
Райым кылып кучактачы имерип.
Түрүү жүрсөң жыргал, муңду тең көрүп
Өлүп калсак бир мүрзөгө кирелик.

***

Азаптандым тикен, черди аралап
Күсөп көңүл сени калдым маралап.
Менин баркым Нурайымдай эместир
Калтырбачы жүрөгүмдү жаралап.
«Өлтүрөм» деп ошол кыздын атасы
Куубадыбы сени душман чамаалап.

***

Ойло жигит сага душман Нурайым
Оор күндө мен болумун жубайың.
Хандын кызы төрөп коюп уялып
Аргасыздан боло калды муңайым.

Кара жүрөк акыр сени калтырып
Ханга тийип сага салат убайым.

***

Анда Болот Умсунганга бурулуп
Жаш жүрөгү асман жерге урунуп.
Ар убакта арапчыдай жармашып
Ач көз калбайт айды карап сугулуп.
Айнектей кыз эминени күсөйсүң
Азаптанып тамандарың туурулуп.

***

Бир сөз керек адамчылык сыпатка
Бир максатка жакын менен узакка.
Өзүндө эмес, мен да кыздын жүрөгү
Мейлиң тор жай илиналбайм тузакка.
Айткандарың башыңызга кут болсун
Дагы сүйлөп уу сөзүңдү узартпа.

***

Экөө эмес жалгыз менин жүрөгүм
Таштай албайт, бир тилектеш чүрөгүн.
Жинге тийбей соо чагыңда жолуңду ал
Кабыл болсун башкалардан тилегиң.
Өмүрүмдө өчпөс гүлүм Нурайым
Айрылбайм от болсо да түнөгүм.

***

Так түшүнүп угуп турчу Умсунган
Нени көрбөйт тирүү жүрсө чиркин жан
Мен сүйгөнмүн бул дүйнөдө бирөөнү
Көзүмдү артып экинчиге кол сунбайм.
Менин жаным, менин жарым Нурайым
Жакындашпай жолуңа түш ант урган.

***

Болотбектен муну эшитип куйту кыз
Максатына жетчүдөй эмес болду суз.
Ач көз митаам да бир укмуш ойлоду
Үмүт үзүп от жүрөгү болбой муз
Дагы жакшы элес күтүп алдынан
Ошол оюн жактай койду бул дурус.

***

Оң сөз айтып Болотбекти алдайын
Кайда барса арт жагынан калбайын.
Нурайымга учурашып кайтам деп
Кыйдыланып бул сөзүмдү танбайын.
Ушундай деп адаштырып токойго

Ойдон кырга ээрчитейин жандайын.

***

Амал менен бул экөөнү бөлөйүн
Жолун тетир баштап алып жөнөйүн.
Айлар, жылдар өтүп кетсе түңүлөр
Дал ошондо көнбөс эрди көрөйүн.
Деп Умсунган Болотбекке сүйлөдү
Бул сөзүмдү сынап айттым өлөйүн.

***

Мен элем го Нурайымдын курдашы
Кенедей сөз жашырбаган сырдашы.
Ар убакыт сени ойлоп кейисе
Мен да кейип акса агып көз жашы.
Күлсө күлүп, ал кайгырса кайгырып
Болгон эмес менден башка муңдашы.

***

Ошол үчүн издеп чыктым сагынып
Кандай күнгө туш болду деп сабылып.
Келсем уктап жатыпсыңар толкушуп,
«Бул сөөлөт» деп куттуктадым жаңылып.
Ал аңгыча бир ой келип башыма
Жаш жүрөгүм кете жазды жарылып.

***

Айтып берсем мындай эле ал санаа
Бербейт эле дедим кызын хан сага.
Өз күйөөсү хандын уулу Бөкчөнү
Таштап коюп качты маалым барчага.
Ошон үчүн жүрөгүңдү сенин да
Сынайын деп алып келдим арчага.

***

Нурайымдын жүрөгүндөй жүрөгүң
Нурайымдын тилегиндей тилегиң.
Бар экенин билдим буга кубанам
Эс алгансып кире түштү иреңим.
Жүр эми тез Нурайымга баралы
Кайсы жакта калды сенин түнөгүң.

***

Деп куйту кыз адаштырып Болотту
Отоо кылып жаткан жерин жоготту.
Алга чуркап издеп жүрөт экөөлөп
Аска жарды жылга, жыбыт колотту.
Кээде Умсун кыйдыланып ыйлактайт
Кылган ишим өз көзүмдү соолутту.

***

Кайда калдың кагылайын жетемби?
Азап тартып жүзүн көрбөй кетемби?
Деп куйту кыз анткорсунуп ыйласа
Тилектеш деп Болот кайдан кекенди.
Куйту кыздын жашын тыйып сооротот
«Учурайбыз ыйлаба» деп бекерге.

***

Бул куйту кыз ушул бойдон болобу?
Же учурап Нурайымды көрөбү?
Же шордуунун жырткыч алдынан
Махабатчыл ысык канын төгөбү?
Кабар алып Нурайымдын алынан
Не болсо да арт жагынан көрөлү.

***

Күкүк Зейнеп унутушпайт кадырын
Күндөп-түндөп издейт тоонун адырын.
Зар кадырын зергер билет дегендей
Жүрөк билет сүйүү ачуу балдыгын.
Сүйгөн жүрөк жаткан болсо тозокто
Куйкаланып жаткан эле чалгының.

***

Таң да атты ыйык чырак балбылдап
Нур жамынып токой парки жалбырак.
Колго өстүргөн гүл бакчадай кулпунуп
Атыр жыттуу салкын аба магдырап
Назик согуп өтүп жатты дирилдеп
Кулпундуруп жашыл кызыл гүлдүү ыргап.

***

Жүрөк толкуп чочуп турду Нурайым
Таппай калды жаткан жерден жубайын.
Көңүлүндө айрылуу жок Болоттон
Күтөт карайт бирок таппайт, эч дайнын.
Болгон ишти ачык сезип турууга
Сезим берчи дүйнө кылсаң ырайым.

***

Алтын табак дал төбөдө болду түш
Кыздын ичин эзип кирди мүшкүл иш.
Жүрөгүнө чок тийгендей тыбырап
Болотбектен шек табалбайт дайынсыз
Көз ачкыча токсон санаа бир келет
Жалгыз кантип күн кечкиртмек кыз байкуш.

***

Дейт Нурайым эмне болду күнүбүз?
Дүйнө сага угулбады үнүбүз.
Муңдууларга бооруң катуу таш беле
Соолумакпы ачылбастан гүлүбүз?
Ырайымың болсо дүйнө колунда
Кабыл кылчы токтосунчу ыйыбыз.

***

Заман мага кандай кордук салбадың
Түпсүз терең махабатка кармадың.
Акырында элсиз жерге сандалдым,
Же кыйнабай азиз жанды албадың.
Баарын көрдүң залымдердин салмагын
А нур дүйнө качан мени жалгадың.

***

Кимге жетет мусаапырлык убалым
Муңдуу заман барбы сенде ырайым?
Элсиз жерде таалайымдан бөлүндүм
Алым начар кандай арга кылайын.
Болотбектен ажырасам түбөлүк
А Азирейил ал жанымды тынайын.

***

Ээн жер түнт токойдо тентип жүрөр
Бар беле менин күнөөм айтсаңчы жер.
Айрылып сүйгөнүмдөн каламынбы
Эч ким жок сырды чечип айтып берер.
Дүйнөдө Болотбексиз жашай албайм
Мен үчүн жасасаң да рахат күндөр.

***

Жетпеди максатыма сунган колум
Бар окшойт ала тоодой менин шорум,
Каралдым кагылайын таалай багым,
Дарегиң кимден сурайм эмне болдуң?
Өлалбай кабарыңды билбей туруп
Аргасыз ээн жерде карып болдум.

***

— Деди да төгө берди көздөн жашын
Ким билет Нурайымдын бул кайгысын.
Болоттой ширелишкен эки ашыктын
Шорун көр ээн жерде айрылышын.
Нурайым атчан издеп тытып, тинтип,
Аралап табалбады токой ичин.

***

Күндүзү ат үстүндө анча сезбейт
Түнкүсүн коркунучтар көп элестейт.
Ышкырып ажыдаар арбап турса дагы
Сүйгөнү көңүлүнөн чыгып кетпейт.
Күндүзү кечке чарчап түн уктабай
Көз тутуп ар укмушту элестетет.

***

Өздөрүн түпкүрлөргө далдалашып
Көздөрүн шоола сындуу жалтылдатып.
Кулагын миз табактай калдаңдатып
Келгенсийт Нурайымга жакын басып.
Укмуштар Болотбекке үймөлөктөп
Тилдерин үч ачакей жалмаңдатып.

***

Чыңырып мыкчып соруп жаткан өңдүү
Болотбек тирүүлүктөн кайткан өңдүү.
Чыдабай Нурайымдын жаш жүрөгү
Жүгүрүп жетип бирин чапкан өңдүү.
Мени да жегиле деп боюн таштап
Чыңырып тарп кучактап жаткан өңдүү.

***

Ушинтип кызга келет көп элестер
Жанында жан адам жок муну чечер.
Жалгыздык башка түшүп, кайгы чырмап
Куйкалап тозок сындуу өтөт күндөр.
Бакырып көп учурда тура калат
Келгенсип айланасын курчап жиндер.

***

Жүрөгү шордуу кыздын ириңдеди
Сүйгөнү бул токойдо билинбеди.
Кеч кирсе таңдан барып жолукчудай
Болоттон көөнүн буруп түңүлбөдү.
Өзүнчө ойлоп туруп милдеттенди
Бел байлап кыдырууга бүткүл жерди.

***

Куржунга өз кийимин салды катып,
Кийимин Болотбектин кийди басып.
Өзүнүн атын буруп, «Күйгөнчок» деп
Кылычты белге байлап жааны асып.
Нурайым ай сыяктуу жигит болуп
Алдынан бакыт күтүп жүрөк шашып.

***

Алтынды куржундагы баса минип

Кан агып эки көздөн ичи күйүп.
Салт алып бир тулпарын жетегине
Жөнөдү ыйлай-ыйлай жолго кирип.
Кылчактап ат үстүндө алдастады
Калгансып жүрөк боору бүт тилинип.

***

Жок издеп кыдырбаган тоо калбады
Төбөсү көк тиреген зоо калбады.
Мелтирер кайда барса жата берет
Билбедик деген сыңдуу жердин баары.
Жакындап келтиргенсип, чиркин санаа
Шылдыңдап эрмек кылат азиз жанды.

***

Сүйгөнүн элестетип тентек санаа
Калганы билинбеди тоо, таш, талаа.
Камгактай күңдөр өттү калкып желге
Артынан түн да чубайт басып мала.
Нурайым дейт: – армансыз болор элем
Дүйнөдөн сени көрсөм ай садага.

***

Ошентип аттанганга жети ай болду
Жаз келип жерди кайра гүлгө ороду.
Кыштагы каптаган муз кар жоголду.
О, чиркин арылбады кыздын шору.
Адам жок Болотбекти көрдүм деген
«Билбейм» дейт ким жолукса берген жообу.

***

Аралап издеп өтүп артуу белди
Мекени каз өрдөктүн эчен көлдү.
Болотко тиги жерден жетүүчүдөй
Аязын байкабады кышкы чөлдү.
Мөңгүнүн мөлтүр суусун кошуп алып
Көбүргөн бир дарыя сууга келди.

***

Жээгинде бул дарыянын кайыктар бар
Чоолор да түшүп жаткан балыктар бар.
Күз өтүп күн өткөргөн эки суучул
Балыктан башка оокатка болушуп зар.
Көчүүсүз камчы басып сууга кирди
Күрпүлдөп кирген жерде туруучуле шар.

***

Кеткенсип кайып болуп учуп бууга
Жоголду кирген жерде чумуп сууга.

Ошондо кызга бир аз сезим кирди
Жолугуп кулак тунуп калың чууга.
Ошол чуу тиги шардын добушуле
Киши эмес жол бербеген өрдөк кууга.

***

Тулпардын соорусунан шыпырылып
Жылмышып үзөңгүдөн буту чыгып.
Чиркин ай тизгин чылбыр колдон кетип
Акырын жөнөй берди алга жылып.
Шордуу кыз бир азыраак калкып барып,
Урунуп шарга кирди сууга чумуп.

***

Тили жок душман сындуу аккан дарыя
Агызып жөнөй берди алга-алга.
Алдастап асыл жандан үмүт үзүп
Урунуп утур жетет шардан-шарга.
Дүйнө сен күчүң болсо сактасаңчы
Карыпты эч болбосо ушундайда.

***

Аптыгып алдас уруп кете берди
Ал кетип жардан жарга өтө берди.
Алыстап күткөн үмүт эстен танды
Максатка жетти кургур өлөбү эми,
Чоо салып сууда турган эки суучул
Акканын «Күйгөнчоктун» эми көрдү.

***

Алсызды куткаралы өлүмдөн деп
Өлгөн соң сооп алалы теңирден деп.
Кайыгын каз өрдөктөй зыпылдатып
Баратты кайрат менен сууну жиреп.
Кармады суу түбүнө чөгөрүндө
Ажалга эки суучул болуп себеп.

***

Жээкке алып чыкты кайык менен
Суучулга дарыялар болбойт ченем.
Чындаса алып чыгат каухар ташты
Түбүнө кудуп кирип терең көлдөн.
Баатыр деп башын жөлөп олтурушуп
Төбөгө түйүп салган чачын көргөн.

***

Кыз экен аккан адам баатыр эмес
Жүзүнөн ак нур чачкан сулуу элес.
Туулуп бул дүйнөдө адамзаттан

Жаралып бул сыяктуу кыздар келбес.
Келсе да хан, падыша, бийлер алар
Алсызга ал ач көздөр ыраа көрбөс.

***

Муну айтып эс алдырды балыкчылар
Чырайын тиктей берип жазып кумар.
Кыздагы көзүн ачып тура келсе
Калбаптыр суучулдардан сыр жашырап
Суучулдар кызды тиктеп муңайышып
Дешишет сырыңды айтчы ой бечарай?

***

Боюңду алда кимге ыраа көрбөй
Кай жактан качып чыктың кимге көнбөй.
Мөлтүлдөп ага берет көзүңдөн жаш
Оргутуп жүрөгүңдөн канды, селдей.
Артыңда ырайымсыз куугун барбы?
Жок болсо аттанарсың мында өрчүй.

***

«Күйгөнчок» боорукерди мындан көрүп
Жүзүнөн агып турду күмүш эрип.
Кордугун залымдердин айта берди
Башынан өткөндөрдү бирден терип.
Акыры сүйгөнүмдөн ажыратты
Боору таш куу нээт кудай өзү бөлүп.

***

Ан үчүн жарымды издеп тентип чыктым
Сүйүүдөн уудан ачуу суусун жуттум.
Кең дүйнө максатымды берер бекен
Кайгылуу жүрөгүмө берип тынчын.
Же менин гүлдөй өңүм соолумакпы?
Өмүрүм желге учуп болуп тыпын.

***

Аталар эшиттиңер болгон ишти
Мен шордуу таалайым жок муунум күчтүү.
Тозушуп атты алып келгилечи,
Башыма кыяматтын түрү түштү.
Үр кыздын сөзүн угуп балыкчылар
Дегдеңдеп атты карай жүгүрүштү.

***

Ат келди күндөй сулуу колуна алды
Куржунду ат үстүнөн алып салды.
Аталар батаңарды бергилечи
Сиздерге тартуу мобул алтын жамбы.

Дегенде максатына жеткин балам
Деп кызга бата берип жолго салды.

***

«Күйгөнчок» суу түбүндө калмак эле
Тилсиз жоо ажал отун салмак эле.
Дайынсыз сыр бекилип дарыяга
Балыктар жем кылышып алмак беле.
Кордукка, кордук кошуп үйө берчү
Адамга боору ташго чиркин дүйнө.

***

Ушинтип куш жетпеген жерден кезип
Эч бир жан өталбаган суудан кечип.
Өмүрү аз калгансып, иреңи өчүп.
Шалдырап барган сайын кубат кетип,
Алдынан туура келген бир булакка
«Күйгөнчок» чачын жууду аттан түшүп.

***

Булактын күүсү кызды кытыгылап
Алдына Болотбекти элес кылат.
Кылгырган жаштуу көзүн бардап алып,
Кайгылуу болочогун турду санап.
Кыз ырдап булак менен үн алышып,
Мөлтүлдөп агып турду көздөн сымап.

***

Бейкутта аркар кулпунат
Бетегелүү бел менен.
Берметтей жүнү жылтылдап
Белсенет кундуз көл менен.

Белгисиз калдың сүйгөнүм
Беш күндүк жарык дүйнөнүн
Белгисин көрбөй мен менен.

***

Жүрөгүмдүн жалыны
Жүгөндөлдү санаага.
Жүлүнгө таштар ургансыйт
Жүзүңдү көрбөй садага.

Жүрөгүм ойлойт эмнени
Жулунган ажал эрмеги
Өзүң жок сактап каларга.

***

Карала барчын зор бүркүт

Канча жер кезет жем үчүн.
Каз кайырма ак куулар
Кайрылып учат көл үчүн.

Кабарсыз кантип өлөм деп
Карааның сенин көрөм деп
Каңгырап барам сен үчүн.

***

Көз алдымда замандын
Кесири кимге тийбеди.
Кесепети ач көздөр
Кенендик бизге бербеди.

Күсөшкөн жарың тул болуп
Көргөнү азап муң болуп
Көлдөдү көз жаш селдеди.

***

Асылдын баркын ким билет
Адамга маалым болбосо.
Ааламга таалай конбойбу
Ач көздөр пейлин оңдосо.

Азапка салып мукачы
Ан үчүн болду жан ачуу
Аргасыз качтык кордосо.

***

Заардуу хандар кагышып
Зарлантты заман чынжыры.
Залимдер мыкчып эзишип
Зардаптын өчтү ындыны.

Закымдай жап-жаш уулуңду
Загыр кылды тууруңду.
Замандын болбой чындыгы.

***

Ыксыз кордук кылгандан
Ыйладым өңүм муңайды.
Ырыскы бербей шум заман
Ыргалтты биздей далайды.

Ымансыз ач көз наадандан
Ырайым болбой хандардан
Ыйлатса жашым кургайбы?

***

Мал менен амал көптүрдү
Маанисиз Бөкчө арамды.
Мактантып мага жеткирди
Маанайы пас сараңды.

Марттардын бири сен элең
Мансапты билбес эр элең,
Маңдайыңда шор барбы.

***

Багынбай байдын малына
Башым калды кор болуп.
Барбайм деп хандын тагына
Байкуш эл үчүн зор болуп.

Баркымды билген сыналып
Башыма, башың ылайык
Бактым сен калдын кордолуп.

***

Сүйлөсөм сага жетеби
Сөзүмдүн сөз бой кыскасын.
Сууга сүйлөп берейин
Сырымды эч ким укпасын.

Сүрөтү адам сыяктуу
Сыпаты сегиз туяктуу
Сүйбөстөр кордоп кыспасын.

***

Кайдасың менин Болотум
Кабарың берчи жарыңа.
Кызыл өңүм оңбосун
Кыйналып чоксуз жалынга.

Каякка карап созом кол
Кай жакта ачык жол
Кайгырбай таап барууга.

***

Ушинтип айланасын тегиз карап
Тургансып көз алдында каар казап.
Дүйнөдөн арман менен кетүүчүдөй
Табалбай Болотбекти тартып азап.
Аңгыча чыга келди куш салган эл
Калгансып Нурайымды ажыдаар арбап.

***

Жигиттер капыс чыгып көзү чалып

Отурган кызга келди чачын жайып.
Көпкөндөр кыздан сырдуу сөз сурабай
Олжолоп жолго түштү атка таңып.
«Күйгөнчок» туткун болуп кете берди
Өзөндөн өзөн бойлоп жолго салып.

***

Жигиттер кыз чырайын кылат эрмек
Аргасыз Нурайымда бара берет.
Өткөн соң бул арадан бир эки күн
Дарактуу бир дүпөктөй шаарга келет.
Көпкүлөң куш салгандар ушул жерден
Апарып Нурайымды ханга берет.

***

Дарванбек кызды алган хандын аты
Жолукту ага аялдын асыл заты.
Нур кыздын тилегени орундалбай
Дайынсыз калгансыды бүт максаты.
Өткөнсүп түндө көргөн түш сыяктуу
Элестейт Болотбектин кадыр-баркы.

***

Жигиттер ханга берип, алтын алат
Нурайым туткун болуп ханда калат.
Ой ач көз кор кылдың го асылды деп
Ай жылдыз Умсунганга наалат кылат.
Алыстан Болотбеги ушул кезде
Билсечи болгон ишти атаганат.

***

Дарванбек күнгө жетип кубангандай
Кашында отурган соң пери айдай.
Ал сурайт: — периштеби, үр персиңби?
Жүзүң нур, жытың атыр, өзүң балдай.
Өзүмө ханыша бол, көөнүң өссүн,
Өмүрүң жыргап өтсүн жибек саамай.

***

Салкын жел сылап турсун бизди сактап
Булбул куш күүгө кошсун гүлдөй чактап.
Ханышасы асмандагы үр экен деп
Дос тууган сөз кылышып турсун мактап.
Кайгысыз бул дүйнөдө ырахат көр
Өзүңдү нурдан алып, нурга сактап.

***

Нурайым жооп берет Дарванбекке
Ой аке, кулак салың айткан кепке.

Замана залим болсо чара барбы
Күйгүзсө өзү билет жанган өрткө.
Мен шордуу көргө кирсем кутуламбы
Дүйнөдө тирүү жүрүп уу ичкиче.

***

Куу заман ичимди эч оңдободуң
Кимдердин туткунунда мен болбодум.
Бир жаштан он алты жаш балалык чак
Дүйнөнүн тар, кеңдигин ойлободум.
Он жети жашта билдим заман сырын
Азыраак күндөн түшкөн нурга орондум.

***

Ал нурду ачуу заман мага бербей
Залимдер тартып алды ыраа көрбөй.
Акыры туткун болуп сага келдим
Ан үчүн жатат жашым селдей.
Жашоону каалабаймын сага тийип
Тирүүлөй тозоктомун өзүм өлбөй.

***

Келбедим бийдин, байдын малы үчүн
Келбедим ач көз хандын тагы үчүн.
Эшитсең келгемин деп ойлочу элем
Сүйүшкөн кызыл гүлдүн шагы үчүн.
Менсиз ал, ансыз мен да жашай албайм
Ошол гүл өскөн менин багым үчүн.

***

Ал гүлүм алыс калды барбы жокпу
Жүрөгү сезеби мен жаткан отту.
Көңүлүм шум замандан муздай тоңду
Залимдер жүрөгүмө басып чокту.
Сунса экен тентек ажал уу чеңгелин
Көрсөтпөй ач көз сенден бул кордукту.

***

Бул заман эмне үчүн тар дечү элем
Эмнеге эл таалайга зар дечү элем .
Хандарда өзүң өңдүү карылар да
Үлгүлүү ыйман, ынсап бар дечү элем .
О, какбаш баргандырсың жетимишке,
Ары жок айтканыңа кантип көнөм.

***

Мен мында жыргал издеп келгеним жок,
Ынсапсыз сендей ханжы көргөнүм жок.
Тилиңе курт түшөбү кызым десең
Сакалың ак болгончо өрнөгүң жок.

Жазууда өз ажалым сенден экен
Түшүндүм жүрөгүмө канжарың сок.

***

Дегенде хан бал сөзүн салды гүлгө
Келбеди учкан сөздөн залим ийге.
Акыры көнбөгөн соң каарданып,
Кургурду камап салды караңгы үйгө.
Кыйналса азаптанса макул болор
Колума берип коюп албас дүйнө.

***

Нурайым сыздуу жерге жата берет
Айыпсыз кайгы-муңга бара берет.
Чиркин ай бул азапты билүү үчүн
Болсочу Болотбекте бир керемет.
Деп ыйлап жаш жүрөгүн элжиретип
Тырмалап куу дубалды кылат эрмек.

***

Ошентип Нурайым кыз жатса солуп
Жүрөгү алсызданып араң согуп.
Аялы Дарванбектин эркек төрөп
Кубаныч көккө чарпыйт хандан оргуп.
Арсыз хан желдеттерге буйрук берет
Эч адам көрбөсүн деп — бүгүн кордук.

***

Желдеттер бул буйрукту түшүнбөй так,
Туткундун баарын куткар дешишет чап.
Ошондо Нурайым да бошотулуп
Берилди кайтарылып жоо жарак ат.
Бет алды тынбай алга кете берди
Кургурдун айыбы жок, чын иши ак.

***

Бир күнү хан ойлонуп ордо кызды
Жүрөгү тыбырчылап көөнүн бузду.
Келтирсин ал сулууну азыр мында
Дегенде бир желдети буга сызды.
Караса туткундардын бирөө да жок
Чакырды ал зынданчы таалайсызды.

***

Зынданчы кам санабай ханга кирди
Дарванбек ордогу кыз кайда деди.
Зынданчы чочуп кетип ханга карап
Ал сулуу кутулган деп жооп берди.
Хан айтат, ким куткарды менден бийсиз

Мен өзүм каардаган күнөөкөрдү.

***

Ошондо ал зынданчы ыйлап, кейип
Сырына Дарванбектин көңүл берип.
Мойнуна бото салып башын ийди
Зыркырап көздөн кандуу жашын төгүп.
Өзүңүз куткаргансыз өкүм менен
Кордукта жаткандарды буйрук берип.

***

Муну угуп зынданчыга хан жулунду
Желдетке буйрук берди дар курулду.
Күнөөлөп өкүмдү так билбейсиң деп
Дарга асты кескилетип ал кургурду.
Тыбырап алапайын хан табалбай
Ажырап Нурайымдан калды муңдуу.

***

Нурайым Болотту издеп барат жолдо
Карыпка ырайымсыз хандар оңбо.
Жетелеп жалгыз атын бирде минип,
Жер кезип кыштан чыкты араң зорго.
Ал тулпар тыңып калган азыр семиз
О, чиркин аттан чыккан катуу жорго.

***

Тулпарга камчы басып алчактатып
Кыз кирди бир шаарга капканы ачып.
Ажайып мындай жигит көрбөгөнсүп
Калың эл карап жатты таңыркашып.
Жогордо сөөлөт менен кетип барат
Жүзүнөн жерге аппак нурун чачып.

***

Уксаңыз бул шаардын аты Алтай
Шаарында ар нерсе бар табылат жай.
Алышат не тилесе базарынан
Бир кана бул жерде жок, күн менен ай.
Бардык эл кемчилдерин мындан табат
Бирде арзан, бирде кымбат кийимге шай.

***

Бийлеген ушул элдин ханы Султан
Сүйлөсө сөзү ачуу эзген уудан.
Хан Султан алжыгандай акылсыз жан
Аны эл ээрчиме деп атай турган.
Султандын колунда эркек баласы жок
Кызы бар жалгыз гүлдөй Нуриллахан.

***

Нурилла чындыгында анык нур го
Асмандан түшүп келген өзү үргө.
Шагына булбул консо жарашчудай,
Дүйнөдө жалгыз өскөн кызыл гүл го.
Чиркин ай жалт карасаң көз чагылтып
Асманга шоола берген жерде күн го.

***

Нурунан көктө сүзгөн ай уялган
Чолпон да тиктей албай жүзүн бурган.
Балбылдап күн чыккансып айсыз түндө
Ак жүзү бул шаарга шоола салган.
Күн өзү ак булутту көшөгөлөп
Дегенсийт: — Нуриллага теңелалбайм.

***

Көңүлдү алаксытпай мындай көрккө
Таң калып тура бербей тиктеп кепке.
Шаарга кирген кызга баралычы
Эркекче порумданган Күйгөнчокко.
Болотту бул шаардан табар бекен
Максаты мындан башка кыздын жокко.

***

Бир көрсөң өмүрүңдө жаңылыкты
Адамды кыялдантат анын ышкы.
Кайрылып атайылап көрүү үчүн
Келесиң азгыргандай көркү сырткы.
Ач көздөр аны алууга ашыгышат
Жаңылык башкалардан болсо шыкты.

***

Хан Султан ордосунан чыкса туруп
Шаардын атыр жели бетке уруп.
Бир жигит күн чырайлуу өтө берди
Ханды бир карап коюп, башын буруп.
Ойноктоп жорго тулпар куштай сызып
Чоң жолдо уюп калды чаң созулуп.

***

Ошондо Султан кирип ордосуна
Көргөнүн айтты увазир жолдошуна.
Бир сулуу жигит өттү, айбы, күнбү
Учкан куш теңелалбай жоргосуна.
Тезирээк өзүң барып чакырып кел
Турайын аны күтүп ордо астында.

***

Увазир шаша чыгып атка минди Артынан
«Күйгөнчоктун» куба жүрдү.
Жигитке жете келип байкас кылса
Чолпондой өзү сулуу жүзү сүрдүү.
Увазир тартип менен жандап өтүп
Жигитке салам берип айтты сөздү.

***

«Күйгөнчок» увазирге башын бурбай
Сүйлө дейт же жоргосун тарта турбай,
Увазир мукактанып мындан сүрдөп
Табалбай айтар сөзүн деди мындай.
Хан Султан таксыр сизди күтүп турат
Кайрылып сый көрүүгө дейсиз кандай?

***

Дегенде тиги жигит катуу жүрүп
Билгизбей мыйыгынан койду күлүп.
Баралбайм түндөп кетем ишим зарыл
Жарыкта жол аламын шаардан чыгып.
Алыстан келе жаткан жолоочумун
Деди да кете берди куштай сызып.

***

Увазир ызаланып кайра келет
Укканын хан Султанга айтып берет.
Залим хан муну эшитип ачууланды
Кырк жигит буйрук алып кетти жөнөп.
Атынан жөө түшүрүп колун байлап
Султанга Күйгөнчокту алып келет.

***

Караса хан картайган жүзү уудай
Куу сакал купшуңдашы чуу салчудай.
Салты жок сакалдуу деп сыйлачудай
Пейли жок карыптарга кылчу ырай.
Күйгөнчок аргасыздан кол куушурду.
Көрүндү хан Султанга көкбөгү ай.

***

Шордуу кыз кол куушуруп жакын барат
Чөгөлөп тизе бүгүп салам кылат.
Акырын башын ийип кесирдүү хан
Сурданып кекеткенсип алик алат.
Көрүшүп кол кармашып, сөз алмашып
Арага кытмырлыктын кебин салат.

***

Хан ойлойт бул жигитти падышабы?
Кокустан сынбасынчы мунун шагы.
Жөнөкөй сөзгө салып билейинчи
Ким экен мунун өскөн теги жайы.
Хан эмес, падыша эмес, адам болсо
Буга мен берейин деп, — бир сазайды.

***

Хан Султан дейт: — Уулусуң кайсы хандын
Билейин айтчы балам мен аныгын.
Болосуң кайсы элдик, кайсы жердик
Өсүпсүң кетигиндей көктөгү айдын.
Кай жактан келип турсуң биздин элге
Түшүнтчү жумушуңду мен угайын.

***

Ошондо Күйгөнчок да сүйлөйт секин
Жашырып чындык сырды айтпай тегин.
Таксыр дейт: Өзүм хандын уулу эмесмин
Сурасаң алты айчалык жолдон келдим.
Кандай мал арзан, кымбат кайсы шаарда,
Бааларды байкап жүргөн соодагермин.

***

Күйгөнчок атым менин билгиң келсе
Бар экен шаарыңызда бардык нерсе.
Тез кайтып мында кербен жөнөтөйүн
Соодама Имамазам кең жол берсин.
Шаарыңа орнотомун кербен сарай
Урматтуу сиздей ханы жооп берсе.

***

Ан үчүн шашыламын тез кетүүгө
Кербеним даярданып жол күтүүдө.
Андыктан келалбадым кечирим кой,
Үйүнөн сиздей хандын чай ичүүгө.
Сураарым уруксат бер келсин кербен
Албасын малды талап жолдон бирөө.

***

Хан Султан түрдүү мындай сөздөрдү угуп
Жүзүнө соодагердин көңүл буруп.
Чакырттым кайрылсын деп биздин үйгө
Сый көрсүн конок болуп бүгүн туруп.
Неге сен баш ийбестен кете бердиң
Соодагер кылайымбы дарга буйрук.

***

Үйгө эмес, түшкүн десем отко көндү,

Сөзүмдү уккан адам жок дебеди.
Атыңды, кийимиңди ташта десем,
Токтоосуз жок дебестен мага берди.
Ошентип кырк жыл өзүм жеке бийлейм
Алдыма баш ийдирип ушул элди.

***

Мен өзүм чакырамбы сени барып
Кана эми кетип керчү болуп кайып.
Сый билбес сага окшогон текирлерди
Астырам ачуулансам дарга апарып.
Сыздатып чучугуңду чагайынбы,
Соодагер сени ыйлатып орго салып.

***

Ушинтип сөз угуп ачуу менен
Хан Султан каарданып турду терең.
Желдеттер кирип-чыгып шашылгансыйт
«Жигитти» дарга астырып салат белем.
Укмуштан укмуштарга кезиктирет
Замана залим болсо жок бейм ченем.

***

Отурат Нуриллахан каухар такта
Алдыртан көз жиберет жигит жакка.
Ал ойлойт: — Мен армансыз болор элем
Бактыма насип кылып сени жазса.
Сезбестен Күйгөнчоктун кыз экенин
Жүрөгү согуп жатса айла канча.

***

Ойлонот: — Баласы го улуу хандын
Же чиркин өзү бекен падышанын.
Же шерби адамзаттан артык сырттан
Же жигит элчисиби көктөгү айдын.
Мактанса үрдүн уулу ушундайдыр
Үр сулуу бул жигиттен дебес ар ким.

***

Нурилла сүйүп калды ичтен сызып
Ойлонот жүрөт бекен кыз жактырып.
Же жигит жоосун жеңген жортуулчубу
Деп коёт куралына көңүл буруп.
Бирок да кабагы суз өңү азгын
Бир жерден качты бекен турмуш сыгып.

***

Көрүнөт Нуриллага кут түшкөндө
Кубулуп адам болуп келген күндөй.

Ичи ысып жүрөк туйлап бой чымырап
Чиркин кыз отургансып өзүн билбей.
Берилип көзүн сүзүп наз көрсөтөт
Сүйүүнүн кайыгында термелгендей.

***

Каардап калган тура атам муну
Жигитте бар сыяктуу адам куну.
Убалдан чочубаган мыкаачы жан
Атамдын элге жакпайт ушул сыны.
Бир кана жакшы жери айткан сөздү
Айныбай ээрчий берет маалим сыры.

***

Мен буга айттырайын жигит конок
Дурустап күтүү милдет бизден болот.
Айтпасам дарга астырып таштабасын,
Атамдын кыялы орой өзү нонок.
Деди да кыз Нурилла секин турду.
Көңүлүн миңге бөлүп сүйүү тороп.

***

Делбиреп үйдөн чыгып үйлөргө өттү
Элестеп көз алдына жигит көркү.
Алаксып кылар иши эстен чыгып
Ноокерлер турган үйгө араң жетти.
Отурбай күндөгүдөй кыздар менен
Бүгүн ал чечүүчүдөй сырдуу кепти.

***

Ээрчитип эки кызды жанына алып,
Чыдабай жүрөгү ысыйт түрсүл кагып.
Бөлүнүп бөлөк үйгө үчөө кирип
Меймандын ишин айтты кеңеш салып.
Айткыла апакеме атама айтсын
Кызыңдын сөзү ушул деп экөөң барып.

***

Жигитти чакырткан соң атам өзү
Каардап кармабасын тар мүнөзү.
Бул жигит көп адамдын бири эмес,
Билгизди назиктигин гүлдөй жүзү.
Конокту ичиркентип койбочудай
Жакшылап сый көрсөтсүн бир үлгүлүү.

***

Деди да эки кызды энесине
Жиберди жалгыз айткын деп өзүнө.
Ханыша келгендерден муну эшитип

Кызынын сөзүн айтты төрөсүнө.
Хан Султан кабыл алды жок дебеди
Анткени адаты бар сөзгө ээрчиме.

***

Сөзүнө Нурилланын көнө берет
Арасын ак-каранын тере билбейт.
Эшитсе биринчиден жалган ушак
Чындыкта Нурилласыз такыр кирбейт.
Ан үчүн эл Султанды шылдыңдашып
Артында аны айтат ээрчиме деп.

***

Ошентип түрдүү оокат даярдалды
Келтирди албан түрдүү ширин балды.
Шыкаалап кыздар жүрөт суктанышып
Болгонсуп көргөндөрү зор жыргалдуу.
Бул жигит кимди сүйсө, кимди алса
Дешишет: — Ал бактылуу, ал таалайлуу.

***

Куюлуп кеселерге ширин шарап
Кылкылдап кетип жатты бойго тарап.
Ааламга той бергендей табак-табак
Коюлган тартип менен түрдүү тамак.
Жигиттин урматы үчүн көтөрүлөт
Койкойгон алтын кесе шарап-шарап.

***

Увазир кырк жигиттер баары мында
Бөлөнүп отургансыйт бүгүн нурга.
Ойнолуп кыл кыякка далай колдор
Шапар тээп эл көңүлүн бурду ырга.
Көңүлдүү шаани шөкөт бул отуруш
Арачы болгонсуду ички муңга.

***

Отурат Күйгөнчок да бузбай сынын
Жүрөккө жашыргансып терең сырын.
Созулду таң-тамаша жарым түнгө
Жигиттин — урматташып күндөй нурун.
Увазир кырк жигиттер тарап жатты
Эч жыргал көрбөгөнсүп мындан мурун.

***

Ханыша жасалгалуу боз өргөгө
Төшөдү жалаң макмал шайы көрпө.
Мейманын алып кирип хандын өзү
Жатып дем алыңыз дейт бул төшөктө.

Рахмат өзүм жатам кете бериң
Деди да ээн үйдө калды жеке.

***

Күлүк ой чар тарапка кете берди
Урунуп уудан балдан өтө берди.
Зыпылдап узун санаа уйку бербей
Сүйгөнүн табуу жолун чече берди.
Бул ойго утур терең чумуй берип
Күйгөнчок бир арага көңүл бөлдү.

***

Туурабы, туура эмеспи ушул арга
Турсам дейт айланышып ушул ханга.
Тоомукен Алтай шаары эчен жолдун,
Угамбы бир кабарын күтсөм мында.
Же мүмкүн келип калар айланышып
Саламат болсо өтүп шаардан шаарга.

***

Же Султан коёр бекен сырымды ачып
Зордуктап туткун болуп моокун басып.
Бу залим ханыша кылып алам десе
Көнө албай өлөмүнбү көзүм ачык.
Кыдырып элден, элге кете берсем
Адашып калабызбы биз дайынсыз.

***

Төшөктө жата берди ушуну ойлоп
Муңга муң кошулууда терең орноп.
Элестеп Болотбеги кирип келип
Тургансыйт маңдайында күлүп ойноп.
Ан сайын кызды кызыл жалын каптап
Мыжыгып өз жүрөгүн эки колдоп.

***

Жаткырып «Күйгөнчок» изаат кылып
Ханыша хан, увазир бирге туруп.
Чиркин ай азып чыккан жигит экен
Жаралып адам болуп үрдөн туулуп.
Тамшанып көздөрүнө элестетип
Бир-бирден мактап чыкты кекке учуруп.

***

Дешишет: — Бир айыбы бул жигиттин
Кангырган бир соодагер адам экен.
О, чиркин бийдин, хандын уулу болсо
Дүйнөнүн шам чырагы болмок экен.
Дешти да орун алып жатып калды

Алдантып элестелип сулуу көркөм

***

Нурилла орун алган өз жайынан
Жигитти элестетип көз алдынан.
Камыгып туталанып уктай албай
Бу дагы көлдөй терең ойго чумган.
Айтсаңчы ныксырабай таңкы чолпон
Дүйнөдө мындан артык кимди табам.

***

Дейт дагы миң толгонот көзүн жумат
Сүйүүнүн бал көлүнө утур чумат.
Чиренет оодарылат көзүн ачат
Түндүктүн жарык нурун эрмек кылат.
Кылгыртып төшөгүнө жашын төгөт
Азгырып, алдандырып кур махабат.

***

Жигитке сырымды айтсам калар бекен
Же жигит ичиме суу салар бекен.
Же бизди чебер дүйнө акыйкаттап
Тилектеш өмүрлүк жар кылар бекен.
Же чиркин бул максатым орундалбай
Кайнаткан шорго дүйнө малаар бекен.

***

Бул жигит көктө күндүн уулу бекен
Же жигит асман, жердин тууру бекен.
Дүйнөдө тозок жукпай калкып жүргөн
Же жигит айдын төккөн нуру бекен.
Же мени дуба менен бойго тартып
Азгырган жадугердин бири бекен.

***

Бирде ачуу, бирде ширин ойдун түрү
Түйшөлүп кыз уктабайт ушул түнү.
Шыкаалап көрдүм дешип ноокерлер да
Чыдабай чымчылашат бирин-бири.
Аңгыча кара түндү нур тебелеп
Гүлдү ыргап таңдын салкын жели жүрдү.

***

Келишти Нуриллага ноокер кыздар
Баарында бир өзгөчө бүгүн сыр бар.
Эмнеге Нурилланын эки көзүн
Кызарып шишигендей туйду булар.
Эмнеге муңайыңкы хандын кызы
Эмнеге көөнүн ачпайт назик ырлар.

***

Ан үчүн ханышага кабар берди
Ханыша өзү келип кызын көрдү.
Бирок да Нурилладан сыр чыкпастан
Кайгылуу калыбынча тура берди.
Ханыша сүйүү сырын элестетип,
Жиберди өз жеңесин сура деди.

***

Жеңеси басып келип Нуриллага
Ал айтат: — Эсенсиңби, ой садага.
Отурдуң түндө байкап Күйгөнчокту
Сыпатын сынадыңбы кандай бала.
Мен аны чолпонбу дейм көктөн түшкөн
Ушундай туулабы адамдан да?

***

Изинен бул жигиттин баары айлансын
Казынада алтын каухар мал айлансын.
Күн батыш, күн чыгышты кыдырсаң да
Билемин мындай жигит табалбайсың.
Бийкеч сен ал жигитти сүйгөн болсоң
Издейли биз да мунун бир айласын.

***

Кааласаң ачык айткын уялбагын
Ылайым ашык болсун сенин багың.
Жигиттин жеке башы сага ылайык
Каалаба дөдөйлөрдүн күткөн малын.
Кең дүйнө таалай берет аракетке
Ылайык болсо болду өз жубайың.

***

Деп келин баарын айтат болочоктун
Көтөрөт баркын кызга Күйгөнчоктун,
Деп коёт бир тамшанып дагы мындай
Жигитти асмандагы айга окшоттум.
Жүзүнөн жанып турат нур чачырап
Кааласаң өзүңдү ушул нурга кошкун.

***

Келинден муну эшитип хандын кызы
Жүрөктөн жеңесине төктү сырды.
Көнсө да энем көнөр, атам көнбөс
Ан үчүн арга таппай болдум муңдуу.
Атам да ээрчийт эле энем айтса
Түшүнтсө чанбагын деп — соодагерди.

***

Жигитке ашык болдум түндө көрүп
Уктабай таң аткардым көңүл бөлүп.
Бул жигит кетип калат жетпейм го деп,
Ыйладым төшөгүмө жашым төгүп.
Айтууга арга таппай турган элем
Жеңеке өзүң чечтиң сырды келип.

***

Нурилла ушундай деп кымырылып,
Кирпигин көзүн сүзүп ылдый кылып.
Энеме ушул сырды айтып көрчү
Тиemin десем болбос мен жулунуп.
Ата, энем бул оюмду кандай дешет'
Аларга жакса болду иши кылып.

***

Жеңеси кайра кетти сырга канып
Бу дагы жигитти эңсеп бир тамшанып.
Ханыша кыздын сырын терең угуп,
Бул сүйүү энесине толук жагат.
Күйгөнчок кантип биздин уул болот
Деп ханыша айтып жатты ханга барып.

***

Ошентип хан Султанга басып келип
Ал айтат: — Берээк отур кеңешелик.
Күйгөнчок үрдүн үрү, гүлдүн гүлү
Туулбайт адамзаттан мындай жигит.
Же сизге айткан көзүм жакпас бекен
Жер кезип бир кангырган соодагер деп.

***

Бул «жигит» болуп калса күйөө балаң
Кең дүйнө насип кылып берсе саган.
Каралап жигит мында туруп калса
Сага да болобу дейм тоодой караан.
Бу дагы хан Султандын баласы деп,
Өчүрбөс өз атыңды бу жалгандан.

***

Эх, ханым бул пикирди кандай дейсиң
Пикирин увазир да айтып көрсүн.
Күйгөнчок көңүлүмө жагып калды
Жатпайбы азгырылып акыл-эсим.
Силерге айткан сөзүм жакчу болсо
Нурилла муну сүйөт сырын билдим.

***

Бул сөздү кубаттады увазир да
Ээрчиди жок дебеди хан Султан да,
Соодагер жок — деп муну айтпас дешип
Эмки сөз калды — дешти Нуриллада.
Ушинтип жашырылган сыр билинбей
Күйгөнчок болмок болду күйөө бала.

***

Жигитке Нуриллахан башын ийип,
Тилеги бир заматта колго тийип.
Ханыша хан Султанга болду ыраазы.
Душмандар калышсын деп ичи-күйүп.
Жиберди Күйгөнчокко увазирди
Токтосуз жеткиргин деп кагаз чийип.

***

Кагазга мына мындай сөз жазылган
Күйгөнчок жаралыпсың сен асылдан.
Туулбайт сиздей жигит адамзаттан
Мен сүйөм кызымды алып болгун балам.
Ай жигит айтканымды кабыл алгын,
Урматтап болгум келди кайын атаң.

***

Асмандан шоола берген күүм болгун
Сагынсам жыттаарыма гүлүм болгун.
Эриксем колумдагы туйгун сындуу
Макталып ак куу менен туурга конгун.
Душманга сүрү күчтүү желпилдеген
Бүт калкты баш ийдирчү туум болгун.

***

Жериңде калган чыгар атаң-энең
Бир тууган эже-сиңди, агаң, жеңең,
Күйөөлөп кызымды алып балам болсоң
Алардын баарын мында алып келем.
Жок дебей бул суроомду кабыл кылып
Тезирээк жооп жазгын увазирден.

***

Хан Султан ушундай деп катын бүттү
Берүүчү Күйгөнчоктун жообун күттү.
Увазир тыштан сүрдөп тартип сактап
Оңдонот тиктеп коёт тиги эшикти.
Күйгөнчок берди уруксат: — Кириңиз деп,
Увазир башын ийип тизе бүктү.

***

Жигитке колундагы катты берди

Кагазды жазып жигит окуп көрдү.
Айтылган түшүнүктүү ачык сөздөр
Турмуш сен көрсөтөсүң кандай күндү.
Ооз ачып жооп бербей увазирге
Ойлонуп көпкө чейин тура берди.

***

Мен буга макул десем өзүм кызмын
Жок десем хан күнөөлөп бүтүрсө ишин.
Ойлогон максатыма жеткирбестен
Дүйнөдө түгөнгөнбү бүт ырысым.
Мен үчүн мында туруу болду кыйын
Тинтейин бу көрөкчө жердин сыртын.

***

Муну айтып чөнтөгүнөн кагаз алып
Жиберди хан Султанга жооп жазып.
Келейин абал мурун элге барып
Сизге да алтын каухар жолдук алып.
Ата-энем, ага тууган кошо келсин
Алайын андан кийин болсо насип.

***

Ырахмат ааламда жок март экенсиз
Жашабайм эмки өмүрдү мен да сенсиз.
Алтай барып, келишим алты ай болот
Бир жылга ырайым кылып жооп бериңиз.
Маалында кокус болуп келбей калсам
Түңүлүп өлгөн экен деп билиңиз.

***

Мен ушул келген бойдон калалбаймын
Күйөөлөп кызыңызды алалбаймын.
Ар керек, намыс керек эр жигитке
Күч-күйөө деген наамга коналбаймын.
Той союп калың берип, улак тартып
Ак ишке мен да элден дува алайын.

***

Ары жок күйөө дешсе мага намыс
Бул намыс сизден дагы кетпейт алыс,
Мал айдап, алты айчылык жерден келсе,
Бул урмат сизге, бизге айтсын калыс.
Ойлобой чукул иштөө жарабайт ко
Көрүнөр эл көзүнө копол чалыш.

***

Увазир катты алып кетти кайра
Жеткирди бул кагазды хан Султанга.

Жоопту окуп көрүп башын чайкап
Бир жылга жиберүүгө таппай арга.
Өзүмө бала бербей жигиттен да
Койбочу алакчылар кудай таала.

***

Деди да Күйгөнчокту чакыр деди
Бар бекен мындан башка айтар кеби.
Жок дебей тилимди алып балам болсо
Табылар ал ойлогон иштин жөнү.
Ошентип алып келип Күйгөнчокту
Хан Султан уккун балам мындай деди.

***

Түшүндүм кагазыңдан иштин жайын
Пикириң балам сенин болду дайын.
Ооз ачкан ушакчыны өзүм тыям
Менде го кандык бийлик эми айтайын.
Кызымды сүйдүм балам сага берем
Мен дагы билип турам сенин жайың.

***

Той союп, мал берүүнү сен сураба
Айылың жакын болсо болмок туура.
Өткөндө арапта бир пайгамбардын
Болуптур жалгыз кызы Батма, Зуура.
Калыңсыз тойсуз аны берген экен
Никелеп жалгыз кашык кара сууга.

***

Таяйбыз шарияттын манашууга
Той калың деген сөздү мага угузба.
Урматтоо той деген бар кыз күйөөнү
Аны мен өзүм берем сен унчукпа.
Тилимди албаймын деп текирленип
Учурап калба балам бир кырсыкка.

***

Ойлонгун бул сөзүмдүн сырын терең
Мен сүйдүм уул кылам кызым берем.
Жок десең күйүтүңдө калганымча
Дарга асам көгөр кылам каның төгөм.
Балам бол ушул бойдон калгын мында
Ошондо эмне десең мен да көнөм.

***

Дегенде «Күйгөнчоктон» айла кетип
Же кургур айталбады сырын чечип.
Аргасыз башын салып тура берди

Шум заман туш кылдың деп — уудай насип.
«Мейли» деп дарга асылып өлөр эле
Калган жок Болотбектен үмүт үзүп.

***

Ан үчүн: — Дарга кантип чыдайын деп
Кокустан кезигеби жубайым деп.
Ыктатып алса кайгы кетпейт тура
Шордууга жарашкансып, шордуу мээнет.
Аргасыз кызды, кызга күйөө кылып
Каткырып шылдың кылып турат кудурет.

***

Күйгөнчок уудай ачуу ойго чумду
Шум ажал элестелип келип турду.
О, чиркин ээрчиме хан өзү жинди
Сурданып жооп күтүп ал отурду.
Албайм де, же макул де бирин айт деп
Ыкыстап сурап жатты хан утуру.

***

Ааламда жок турбайбы актоочулар
Адамдын өз каалашын сактоочулар.
Дүйнөнүн бардык бурчу гөр болуптур
Көбөйүп күнөөсүздү кактоочулар.
Жаралып бул дүйнөгө келер бекен
Муңдуунун ыйын угуп жактоочулар.

***

«Күйгөнчок» ушуну айтып азарланып
Жарасын жүрөгүнөн албай жарып.
Түрүүлөй куйкаланып тыбырчылайт
Жаткансып боорун тилип, отко салып.
Султанга жооп таппай сендиректейт
Арты суу алдынан өрт жалынданып.

***

Таап алып кочкул күрөң кара боёк
Улардын уйпалабай жүнүн боёп,
Болду деп кыраан бүркүт, алып чыгып,
Шилтептир кекиликке дөдөй нонок.
Бүркүт го шукшурулуп теппейсиң деп
Тирүүлөй жулган экен жүнүн тоноп.

***

Күйгөнчок окшоп ошол шордуу улар
Эркекче сырты өзгөргөн болуп чынар.
Отурган, хан Султандын сөзү ачуу
Чакырып, келген сындуу жан алчулар.

Бу залим кайгы үстүнө кайгы кошуп
Кыйнады кызды эзип, муң менен зар.

***

Бир туруп жандан кечип өлсөмбү дейт
Бир туруп, сырымды айтып берсемби дейт.
Жок кокуй азгырбачы тентек санаа
Сүйгөнүм Болотбекти кантейин деп.
Санаасын утур терең учун ойлоп
Кызыңды алайын деп көрсөмбү дейт.

***

О, чиркин, мындай сөзүм туура болбойт
Кыз сезип кескилетет ал соо койбойт.
Жок десем азыр эле дарга астырат
Сыр айтсам аламын деп ишин оңдойт.
Кантсе да күмөндүүрөөк айтайынчы
Сооротуп бир эки айлык күндү болжоп.

***

Деди да мындай айтты ханга карап,
Алайын кызыңызды макул жарайт.
Бирок да биздин элдин адаты бар
Күйөө кыз бирин-бир эки ай сынайт.
Ошентип сындан өтөт өздөрүнчө
Жагышса ак никени анан кыят.

***

Мен азыр Нурилланы көрөлөкмүн
Мен да жагамынбы билелөкмүн.
Ан үчүн эки ай туруп сынашалы
Талашпас сынга толсом сизден эч ким.
Дегенде ээрчиме хан буга көндү
Туура деп кызымдагы сынап көрсүн.

***

Ошентип бир өргөнү гүлгө безеп
Обочо хан тиктирди уугун тездеп.
Күйгөнчөк Нуриллахан бул өргөдө
Ээн-эркин, бирин-бири сынашсын деп.
Таңды кеч ноокер кыздар булар менен
Дагы бир кызматында келин-кесек.

***

Күндүзү оюн, күлкү күн батканча
Жатарда келин кыздар эл жатканча.
Кыздарды, Нурилланы тамшандырып
Күйгөнчөк жомок айтат таң атканча.
Жашыруун сыр билинбей жүрөктөгү

Зымырап күндөр өттү бир эки айча.

***

Жомогу Күйгөнчоктун өтө кызык
Билинбей өтө берет күндөр сызып.
Утуру уландысын угабыз деп
Кыз, келин уйкуларын таштайт бузуп.
Нурилла, Күйгөнчоктор бирге жатпай
Жомокту уккан сайын жүрөк кызып.

***

Жарашса Нуриллага күйөө бала
Канабы күнү-түнү ал оюнга.
Бир кызга экинчи кыз ашык болуп
Аргасыз отурушса барбы чара.
Кабарын Болотбектин сурамжылап
Угалбай Күйгөнчоктон кетет арга.

***

Кыз күйөө кадимкидей ойну канбай
Сүйүшөт күн нур төгүп аткан таңдай.
Кучактап моюндашып жаны калбай
Нурилла Күйгөнчокту сезет балдай.
Ал жигит калсачыле жубай болуп
Махабат Нурилланы көп алдабай.

***

Бир кейип, бирде күлүп күн да батты
Күйөө кыз оокаттанды бал тамакты.
Жеңелер төшөк салып кош бийкеч деп
Капырай бүгүн үйгө тарап жатты.
Кыздар да кылтылдашып жөнөй кетти
Жомокту танышкансып болбой таттуу.

***

«Жигит» да алда эмнеге көңүл бөлүп,
Тургансыйт баткагына ойдун чөгүп.
Кучактап сүйгөн жарын Нурилла да
Жаным дейт: — Бир сөз айтам алгын угуп.
Ошентип муңайыңкы ылдый карап
Жигитке сөзүн айтты жашын төгүп.

***

Мен сенин кызыкканмын сөөлөтүңө
Болбосо кызыкпадым дөөлөтүңө.
Шылтоолоп жомок айтып алаксытып
Жатпадың нурдан салган төшөгүмө.
Мен сени соодагер деп кемсинтпедим
Айтыңыз кылган болсом сизге күнөө.

***

Мүмкүн мен жатпадымбы деп ойлоном
Сүйөм деп чоң уятка калган окшойм.
Болбосо хан балдарын чанган элем
Чынын айт туура келбей калган болсом.
Жеңил баа сейпеңдеген обу жок кыз
Дешишсе муну угуп чөптөй оңсом.

***

Мен сени жүрөгүмдөй жарым десем
Бирок да бал ордуна кайгы жесем.
Сүйүүнүн сырын билбей шылдың кылсаң
Атама дарга астырып башың кесем.
О, чиркин кантип айттым ушул сөздү
Жок жаным бирге өтөмүн өзүң менен.

***

Дүйнөдө бакыт таалай күнүм сенсиң
Чер жазар бакчадагы гүлүм сенсиң.
Өзүңсүз өмүрүмдү сактай албайм
Ан үчүн мага ачуу бул мүнөзүн.
Экөөбүз бир үйдөбүз сырың туюк
Жашырбай чыгарсаңчы болсо сөзүң.

***

Сүйбөсөң ачык айтчы куткарайын
Дүйнөнүн өзүң өңдүү жалгыз шамын.
Асманда сүзүп жүргөн үр келсе да
Дебесмин сенден калып аны жарым.
Жашоонун сенсиз мага кереги жок
Уу ичип ичке канжар матырамын.

***

Дегенде «Күйгөнчок» да кайгыланып
Отурду Нуриллага кулак салып.
Кейиштүү айткандарын угуп туруп
Тургансыйт заары күчтүү ууга малып.
Көзүнөн буда төктү муңдуу жашын
Жеткенби ушул жерден ажал анык.

***

Экөө тең башка сөзгө өтө албай
Кайгыдан алысыраак кетише албай.
Чиркин ай экөөндө бар эки тилек
Ан үчүн ачык сырды чечише албай.
Күйөө кыз күчакташып ыйлай берди
Же чиркин жубай болуп бекише албай.

***

Бир кезде Нуриллахан тыйып жашын
Акырын Күйгөнчоктун сүйөп башын.
Таалайым сен ыйладың эмне үчүн
Айтсаңчы чындык сөздү кошпой калпын.
Чын сүйсөң жомокторду жыйыштырчы
Жүрөгүм күйүп күйгөн өртүн бассын.

***

Күйгөнчок Нурилладан муну угуп
Дем алса жүрөгүнөн жалын чыгып.
Менде бар чечилбеген бир терең сыр,
Суу берчи жаш жүрөгүм барат уугуп.
Ал сырды оозум барып айталбаймын
Эстесем өпкө-боорум алат сыгып.

***

Ой жаным сообума кал уу ичирип
Жүрөктүн жанган отун тез өчүрүп.
Ошол сыр сөөгүм менен бирге жатсын
Билгизбей көөмп койчу жар көчүрүп.
Качкан куш кайра туурга конбогон соң
Жоголсун сырым чыкпай жерге чирип.

***

Нурилла таң калгандай ушул сөзгө
Кандай сыр, чыгарылбас ал өзгөчө.
Ушуну айтчы мага эшитайын
Өмүрлүк тилектешмин мен да сизге.
Ант берем адамга айтпайм, сырың кандай
Аялдык кылабы деп менден сезбе.

***

Кошулат тилектештер чындык сырга
Чыдашат ошол сырдан чыккан муңга.
Олдоксон, дөдөй, чоркок маңыздар бар
Баркыңды алар билбейт сыр чыгарба.
Андайлар уккан сырды жашыралбай
Айбыңды жайып салат ойго, кырга.

***

Нетесиң дейт Күйгөнчок сырды сурап
Баары бир ажал мени тооруп турат.
Ырас мен сырды чечип берер элем
Сен өтсөң мени менен бирге куурап.
Жүрөгүң шорго шерик бололбайт го
Доорду сүргүң келет жыргап куунап.

***

Нурилла бир аз ойлоп тура калып
Дүйнөнүн кыймылына көзүн салып.
Салкын жел согуп турду закым кагып,
Убакыт өтүп жатты ала салып.
Адамдан туулган күн шордуу болсо
Мен деле өтөйүн деп азаптанып.

***

Асылып Күйгөнчоктон дагы сурайт
Чыдаймын жашырбастан сырыңды айт.
Азапка кайгы-муңга тең шерикмин
Баары бир туулат, өлөт бул адамзат.
Оозумдан чыкса дүйнө каар кылып
Тозоктун түпкүрүндө берсин азап.

***

Дегенде жигит тиктеп Нурилланы
Муңайып айткан сөзгө көңүл салды.
Бул сырым бир кана сөз бирок оор
Деди да оозу барбай кылчактады.
Сырды угуп дүйнөдөн так өтөр белең
Деп кана Нурилланы тузактады.

***

Нурилла чыдаймын мен бардыгына
Көрсөтсө өзүң үчүн кордук мага.
Сен түшкөн тозокко мен кошо түшөм
Так өтүү мындай турсун ушул жайда.
Ишенип бул сырыңдын кулпун ачкын
Антымдан кайтсам каргыш берсин ай да.

***

Дегенде Күйгөнчок да бек сүйүнүп
Алдыда Нурилланын башын ийип.
Сырды угуп мени узатып жолго салчы,
Мен үчүн антка күтүп жүрбөй күйүп.
Таалайдан өмүрүңдү ажыратпа
Жыргал көр өз курбуңду таап сүйүп.

***

Деди да бир кагазда эки сүрөт
Жанынан Нуриллага алып берет.
Нурилла бул сүрөттү карап туруп
Экөө тең күндөй сулуу кыз экен дейт.
Абайлап кайра-кайра дагы тиктеп
Жок экөө тең жигит дейт — нурдуу эркек.

***

Сүрөткө тиктей берип Нуриллахан

Тамшанып шилекейин жутуп алган.
Асмаңдан түшүп келген күн болбосо
Ушундай туулабы адамзаттан.
Күйгөнчок уудан башын көтөргөнсүп
Муңканып Нуриллага сырын айткан.

***

Адамзат туулган соң ата-энеден
О, чиркин көрөр күнү бөлөк экен.
Муңдууну бул замандын улуктары
Тирүүлөй гөрүн казбай көмөр экен.
Карыпка ыраялуу акылдуу жан
Дүйнөгө качан туулуп келер экен.

***

Угуп тур мен шордуунун көргөн муңун
Салыштыр ал сүрөттүн мага нурун.
О, кантем ал иреңим бүтүн өчкөн
Ичинде жата берип кычкыл уунун.
Ошол уу канды соруп жүрөгүмдөн
Сары суу албадыбы бардык муунум.

***

Өзүмдү мактабайын айга теңеп
Ай деле оңот тура болсо чөгөт.
Ууласа кырк миң тиштүү ажыдаарлар
Болбосо кутулууга арга себеп.
Түнөрүп ыш каптаган ордо жатсам
Этимди соруп жатса жылан, жөлөк.

***

Кара курт уусун жайып тыбыратып
Үйүлүп курт-кумурска жыбырашып.
Көрсөтпөй бул дүйнөнүн жарык нурун
Ээрчитип жин-перилер жүрсө самсып.
Чырайым кантип менин соолбосун
Өмүрдүн балын издеп жүрсөм таңсык.

***

Түшкөндө өз башыма кайгы сансыз
Уу жутуп калганымда ширин балсыз.
Өзүмдүн бала кезде ойлонгонум
Дегеним: — Баары макоо жарды малсыз.
А көрсө залимдиктин таасири бейм
Чынында хандар экен такыр арсыз.

***

Төбөмдөн сыймык кушум учуп кетип
Артынан таппай жүрөм каршы өтүп.

Алсыздар жол көрсөтөт тилектештей
Ач көздөр кайдан көрсө «кыз» деп шекийт.
Хандар го туткун кылат көрөр замат
Жатсамчы бу көрөкчө жерде бекип.

***

Өзүңдөй мен да хандын уругу элем
Өзүңдөй мен да жаштын тунугу элем.
Кошподо сүйгөнүмө ач көз атам
Болсун деп кайын журтуң пулу кенен.
Адамдын асыл башын малга теңеп
Өмүрүң өткөр десе муну менен.

***

Жаш жүрөк кантип чыдайт, кантип көнөт,
Сүйгөнүң күндөй болуп турса бөлөк.
Ошондо бул кордукка чыдай албай
Кеткенмин сүйгөн менен качып жөнөп.
Акыры албуут тагдыр ажыратып
Куу заман ууга салып койду бөлүп.

***

Минткиче койсочуле жаратпастан
Жашымда таштасамчы чайнап арстан.
Же дүйнө жаратсачы муңдан азат
Башыма бул кордукту арнабастан.
Же ажал жаштайымда соолтсочу
Сезимсиз жатат элем зарлабастан.

***

Сырды уксаң мен дагы бир шордуу кызмын
Жок экен туулгандан эч ырысым.
Күйөөсү мен бейбактын мобул сүрөт
Бар окшойт кудуретке зор кылмышым.
Жоготуп элсиз жерде төшөгүмдөн
Тарыды казган ордой кең турмушум.

***

Мунусу сүрөтү го мен шордуунун
Кылбады заман мага не кордугун.
Бул сүрөт сен эмес деп таанышар дейм
Анткени андагыдай жок го нурум.
Аргасыз оозум барбай отурамын
Жаркыным угам десең ушул сырым.

***

Көздөгөн максатыма жетпей калдым
Талыды сыза берип бул жаш чалгын.
Ага, ини, эже, сиңди өзүмдө жок

Мен элем жалгыз кызы Добулбайдын.
Ал атам хандыкта өскөн кайдан билсин
Татпаса даамын байкап сүйүү балын.

***

Мага эми таңдын нурун көрсөтпөчү
Түгөнбөс хандардын бар менде өчү.
О, курдаш муңдуу жандын сырын билсең
Жардамың бир кесе уу чылап берчи.
Казайын өзүм барып, өз гөрүмдү.
Эч адам билбей калсын көөмп келчи.

***

Түгөндү жарымды издеп өтөр белим
Калбады гөрдөн башка батар жерим.
Туткундайт кайда барсам хандар, бийлер
Өзүмө каршы болуп ушул өңүм.
Болотсуз кимге барып кор болоюн
Мен сага ыраазымын берчи өлүм.

***

Нурилла уккан сырга көңүл бурду
Элестеп кордуктарды ыйлап турду.
Рахмат айтар эже жер менен көк,
Болупсуң сүйүү үчүн өтө муңдуу
Ылайым максатыңа жетсең экен
Таап алып издеп жүргөн Болотуңду.

***

Мен терең жашырамын бул сырыңды
Көңүлсүз өткөрөмүн бир кылымды.
Эжеке жеталбасаң сүйгөнүңө
Укпаса таалай сенин муң ыйыңды.
Мен деле дүйнөдөн так куурап өтөм
Байладым белге бекем сыр курумду.

***

Айтпачы ажал курсун жаш өмүргө
Жаш жүрөк кантип көнсүн сук өлүмгө.
Атамды шек санатпай жашырамын
Кетпесин ачуу санаа эч көңүлгө
Адамзат чын жаралса адам үчүн
Сен үчүн мен да куурап соолом күнгө.

***

Дегенде ыйлап турган Күйгөнчок кыз
Жүрөктөн эригенсип азыраак мд.
Өзүңө мен садага кагылайын
Мен үчүн жүрөгүңө себепчи туз

Мени сен коё берчи атты берип
Сен гүлдө, мен куурайын болсо дурус.

***

Күйгөнчок жалбарууда ушундай деп
Эзилди Нурилладан назик жүрөк.
Ал айтат: — Эже кайдан издемексиң
Болсоң да канаты бар учкан чүрөк.
— Табарбыз келген-кеткен элден сурап
Угулса кең дүйнөгө биздин тилек.

***

Сен эже «күйөөмо болуп жүрө бергин
Болоюн сен кайгырсаң мен эрмегиң.
Мен сага кадимкидей аял сындуу
Эч кимге жүрөгүмдөн сыр бербейин.
Болотбек келип тилек орундалса
Бир тууган акем болсун шордуу менин.

***

Ошондо махабатты күйсөм мен да
Сүйүүнү унутпассың анда сен да.
Тиермин элден тандап өз теңиме
Термелип мен да сүйүү кучагында
Максатка жеталбасак кантет эле,
Жашыраар биздин сырды терең ыр да.

***

Ушинтип сыр чечишип терең катты
Аңгыча күн нур төгүп таң да атты
Жеңелер желпилдешип басып келип
Ойготпой «күйөө» кызды түндүк тартты.
Угулуп ханышага жылуу кабар
Ханыша хан Султанга барып айтты.

***

Хан Султан «Күйгөнчокту» бала кылып
Той берди аял-эркек элин жыйып.
Никелеп Нурилланы алып берди
Атагы бул күйөөнүн элге угулуп.
Өзүнчө күйөө кыздын үйүн бөлдү
Түндүктөн баш ыргытып козу союп.

***

Урматтап ал өргөгө боорсок чачып
Жеп жүрөт чачыланы эл талашып.
Өргөнү үч көтөрүп, үч котолоп
Келиндер кемпирлерден жула качып.
Тамшанып сөөлөтүнө күйөө кыздын

Бардыгы кубанычтуу кабагы ачык.

***

Ушинтип кур махабат өтө берди
Муңайып далай күндүз кечелерди.
Эки жаш келген-кеткен элден сурап
Болотту ушул жерден күтө берди.
Максатка жетер бекен бечаралар
Кокустан учуратып Болот шерди.

***

Нурилла эжесине сөзүн берип
Ар кимдин бал сөзүнө кетпей эрип.
Аркардай эркин туйлап гүлүн терип
Бир күнү кыз отурса гүл бакчада
Жолукту үрдөй чоочун жигит келип.

***

Жигиттин алп мүнөзү сөөлөтү бар
Башынан кетпей турган дөөлөтү бар.
Дубалдай тегиз өскөн шыңга бою
Көрүнөт айга жеткен алтын чынар.
Жаркырап кабагында таалай турат
Мүрүнүн сыны окшоп алгыр тынар.

***

Комдонгон шер сыяктуу олтурушу,
Жеткилей кимге сунса колдун учу.
Тиктесе ай ааламды бүт көрчүдөй
Балбылдайт көзүндөгү оттун курчу.
Бардыгы башын ийип багынчыдай
Сүрүнөн коркуп жердин алты бурчу.

***

Сүйлөсө жорго тилден бал чууруп
Ирмесе бермет кирпич миң кубулуп.
Каардан каш кабагын чытып койсо,
Ажыдаар кача турган чаң уюлгуп.
Жарк этип күлүп койсо кашын керип
Тургансыйт асман жерге нур куюлуп.

***

Калдарбек бул жигиттин койгон ысмы
Нуруна кимдин болсо түшөт ышкы.
О, чиркин Нуриллада берилди бейм
Чолпондой ныксырайт го көрсөң кызды.
Жигитти кыйгай тиктеп наз көрсөтөт
Көрүнгөн ак куу окшоп көлдөн сырты.

***

Чын эле берген антын кайра танып,
Бактысыз Күйгөнчокко кайгы салып.
Кетет бейм кол кармашып жигит менен
Сөзүнө бекем турбай такыр жанып.
Жигитке жаш жүрөгүн ме деп сунуп,
Куюлуп кара көзү барат талып.

***

Анакей! Жигит күлүп жакындашып
Кыз менен гүлгө отурду кол кармашып.
Нурилла эмнегедир муңайыңкы
Сүйлөшпөйт жигит менен көңүл ачып.
Бурулуп кыздын көөнү алда кандай
Тургансыйт кабагынан кымкар чачып.

***

Жигит да сыр билгизбей бардаш кылып
Ылаачын отургансыйт туурга чыгып.
Жалындап жаш жүрөгү тыбырчылайт
Нур кызга багынгансып моюн сунуп.
Билалбай чоочун жигит, кыздын сырын
Сүйлөдү таанышуунун сөзүн сылык.

***

Карындаш уруксат кыл таанышууга
Окшойсуз көл сагынып учкан кууга.
Сиздин бул назик, жумшак мүнөзүңүз
Нурга окшойт калкып түшкөн аппак бууга.
Жүрөгүң нени ойлоп тыбырчылайт
Чабактай кыялданып сүзгөн сууда.

***

Чолпондой кабагыңда кайгы турат
Ал кайгы жүрөгүңдү ары бурат.
Башында түбү терең сыр бар белем
Кирпигиң бир укмуштуу элес кылат.
Асмаңдан жер бетинен таппагансып
Жогуңду тургансыйсың күндөн сурап.

***

Бар эле менин дагы жоготконум
Тапкансып ал жолумду согот оюм.
Менин дал издегеним өзү го дейм
Анткени сынга толду сенин боюң.
Мойнуңдан айкалышып өтөр бекем
Каалаган анарыңа жетип колум.

***

Эрикпей үч жыл бою жол таптадым
Токой, түз, тоонун элин бүт актадым.
Тилегим ушу бүгүн орундалып
Өзүңдү издегеним, деп чактадым.
Сөзүмдүн гүлүн иргеп сөңгөктөрүн
Карындаш жообуң менен ырастагын.

***

Мүнөзүм ак чардактай тилге чоркок
Тилимде күкүк сындуу сөзгө мокок.
Андыктан сиздин туюк ичиңизге
Үйрөнбөс куш жаткансып жүрөк коркот.
Ан үчүн ачык айтам айып көрбө
Сураарым өмүр шерик жолдош болсок.

***

Дегенде көзүн ирмеп Нурилла кыз
Сүйлөдү сөзүн шашпай көңүлү суз.
Жолукпай гүл ачылып турган кезде
Жок экен экөөбүздө таалай ырыс.
Соолгон гүл суу сепсең да кайра ачылбас.
Андыктан эмгек кылбай койгон дурус.

***

Ук жигит өзү менмин соолуган гүл
Нурданбай өчүп бүткөн кыпкызыл түр.
Байкасаң гүлдүн кана өңү өчпөстөн
Кылдырап куурап түштү байланган бүр.
Ан үчүн айталбаймын макулдук сөз,
Кыскасы менден жигит обочо жүр.

***

Эжем бар тозок кечип күйүп жаткан,
Ал эжем кайсыл жерде бүгүн айтпайм.
Үшкүргөн деми жалын, ичкени уу,
Ан үчүн өмүрүмчө муңун сактайм.
Ал эжем күйгөн өрттөн кутулбаса
Мен дагы ошол отко боюм таштайм.

***

Сен менден түбөлүктүү үзгүн үмүт,
Сүйүүнүн көлүн чайкап уккун үгүт.
Ошондо эжем жаткан тозок кайсы
Көрүнөт көзүңүзгө бүлбүл күңүрт.
Сөзүңдү кыскарткын да жолуңду ал
Бул кепке ошол жолдо акыл жүгүрт.

***

Дегенде үмүт үздү жигит кыздан

Жүрөгү катуу тоңду кышкы муздан.
Кыялы торго түшкөн туйгун сындуу
Унутту эркин күнүн айга сызган.
Ошентип жигит турду жер чайпалып
Наштары махабаттын тийип уздан.

***

Нурилла бийлегенсип асман жерди
Ай чиркин оору кылды тигил шерди.
Унутпай ар убакта эстеп жүр деп
Жигитке каухар шакек сууруп берди.
Ошондо калдар берип алтын шакек,
Жөнөдү чайпагансып терең көлдү.

***

Жүрөгүн ууга бөлөп жигит кетти
Кызыл өрт каптагансып жерди-көктү.
Сезими шыкыраган жыланбы — дейт,
Тиктесе жел ыргаган жашыл чөптү
Ошентип миңдин башын чарпай бербей
Сүйүүнүн муң көлүнө бу да чөктү.

***

Хан Султан ошол кезде оору болуп
Суу ичип жаны чыкпай жатат солуп.
Молдолор «чилиясын» окуп жатты,
Эшендер жаназасын жүрөт тооруп.
Табыптар үзүлгөн жок оң тамыры
Айыгып кетет дешет адам болуп.

***

Отурат ырымчылар төлгө тартып
Өмүрү узун дешип көңүл айтып.
Бакшылар жин чакырып ойноп кирет
Султанды сабап өтүп, тарсылдатып.
Булдар да тынып калат — айыкты дейт
Жоготтук илешкенин бүтүн чанып.

***

Отурат кырк увазир баары мында
Ханыша калпаларга сыйынууда.
Кетишпейт айланчыктап котолошуп
Кош жүздүү кошоматчы бийлери да.
Хан Султан ан сайын оорлошуп
Жан берди бул дүйнөдөн болду ада.

***

Ошондо куулар ыйлап, өксөп талып,
Мүрзөгө хан Султанды койду апарып.

Ордуна хан болууга баласы жок
Дешти да увазирлер келди наалып.
Кеңешип эшен, калпа, увазирлер
Нурилла кызы деди ханга ылайык.

***

Нурилла чакырылып келип турду
Сөз сурап эшендердин көөнүн бурду.
Хандыкка башка адамды мен көрсөтсөм
Болобу шариятка ушул туура?
Эшендер жооп берди болот дешип,
Өз кызы көрсөткөн соң болбойт буруу.

***

Бул сөздү эшитишип кээ бир куулар
Ар бири хан болчудай сезет булар.
Жагынсам мени сунуш кылар бекен
Дегенсип өлгөн ханга ыйлаган бар.
Нурилла «Күйгөнчокту» сунуш кылды
Ошондо ый басылды болбой чуулар.

***

Бул сөздү айткан эле атам Султан
Мерт болсом «Күйгөнчокту» кылгыла хан.
Кызым сен өзүң сунуш кыл дечүлө,
Болгон соң тутунган уул күйөө балам.
Кор тутпай хандын сөзүн урматтуулар
Ордуна Күйгөнчокту тилеп турам.

***

Дечү эле — алыс жерден азып келген
Ал мага бала болду насип менен.
Эли бар алты айчылык алыс жерде
Жигитти атам сүйүп мени берген.
Ан үчүн бул сөзүмдү кабыл алып
Хандыкка көтөргүлө ал бир берен.

***

Дегенде бир карыя сөз чыгарып
Күйгөнчок — чынында дейт ханга ылайык.
Кошулду ушул чалдын сунушуна
Чогулуш бир добуштан тура калып.
Ошентип Күйгөнчокту хан көтөрүп
Отурду баа беришип жүзү жарык.

***

Асылдын барк кадырын асыл билет
Аяшпайт керек болсо башын берет.
Бир асыл оор күнгө учураса
Миң асыл бир боорлордой жашын төгөт.

Асылдын иштегенин иштей албай,
Дөдөйлөр кудураңдап сыртта күлөт

***

Чогулган эл берген соң ыраазылык
Тынчыды Нурилла да көөнү тынып.
Көп күтпөй тез өткөрдү таажы, такты
Жаңы хан урматына эл той кылып.
Калкынан бири калбай аял эркек,
Келишти бала-чака бүт жыйылып.

***

Күйгөнчөк алтын такта таажы кийип,
Көзүнөн шам чырактай нуру күйүп.
Калк үчүн даяр ырыс бакыт болду
Айрыкча алсыздарга суудай ийип.
Карыптар казынадан алып жатты,
Каалаган буюмдарын өзү билип.

***

Турган соң хандан күндөй нур себелеп
Келип, кыз жасанышат тагып бермет.
Жанында ханышасы Нуриллахан
Балбылдап толуп турган айча келет.
Жанаша эки чолпон бир чыккандай
Кубантат элдин сөзүн сулуу келбет.

***

Нурайым Болотбектин кош сүрөтүн
Күйгөнчөк чоңойттуруп бүт келбетин.
Астырды тогуз жолдун тоомдоруна
Боюна чоң жолдордун бирден эгип.
Болотбек кокус мында келип калса
Тааныса бурулар деп үмүт менен.

***

Күйгөнчөк хандык кылып жата берсин
Нурилла сырды бекем ката берсин.
Калдарбек Нурилладан үмүт үзүп,
Сүйүүнүн уу сазына бата берсин.
Кабарын билеличи жер жүзүнөн
Адашып кеткен шордуу Болотбектен.

***

Түнөрүңкү калың токой арасы
Солуп бүткөн жазгы гүлдүн баарысы.
Куудуратып паркин шамал учурат
Саргайыңкы жатат мекен талаасы.
Аюу, суур кирип кеткен ченге,

Туулуп өскөн мекени го жер асты.

***

Нурайым деп Болот жүрөт күйүнүп
Токой, черде арыш керип түйүлүп,
Аркасынан андан калбай куйту кыз
Өжөрлөнүп бу да тынбай жүгүрүп.
Чыгарыптыр кыз, бутунун чүнчүсүн
Айсыз түндө бир жыгачка илинип.

***

Ал аңгыча чөө алдынан жолугуп,
Ал куйтунун каны калган сорулуп.
Бир оокумда Болот артын караса
Көрүнбөдү ээрчиген кыз жолугуп.
Кайра чуркап ал Умсунду табалбай
Муңдуу Болот кала жазды зоругуп.

***

Акыр тапты барды анын жанына
Эки жашты ошол салган жалынга.
Сөөгү жатат бадалдуу тор жылгада
Арстан чайнап өлтүргөн бейм чагымда.
Этин бузбай соруп кеткен турбайбы
Чөө жолугуп калтырбастан канын да.

***

Анын сөөгүн жарга Болот жашырып
Нурайымды тез табууга ашыгып.
Азап менен күндөр өттү кайгылуу
Жаш жүрөгүн жарат чырмап ашынып.
Чөө жолугуп Умсунганды соргонсуп
Сүйгөн жарым калдың бекен жашынып.

***

Деп Болотбек утур токой аралап,
Көп учурда жарга-зоого камалат.
Нурайымым жырткычтарга жем болуп
Мен билалбай калдымбы — дейт талаалап.
Табалбадым бул токойдон даректи,
Өттү убакыт эки ай он күн чамаалап.

***

Ыйлай берип бүт кабарган эки көз
Болотбекке бардык кайгы болгон кез.
Түнт токойдо түркүн жапан айбан көп,
Бирок чиркин сырдашууга билбейт сөз.
Нурайымсыз аша кечип жанынан
Тынсамбы дейт жырткычтардан өлүп тез.

***

Эр Төлөгөн, Пархат, Мажнун кыз үчүн
Жусуп, Таргын, Боз жигит да көрдүм.
Кандай эрди кор кылбады махабат
Шер Тариэл, Афтандил да татты ууң.
Түн да, нур да, уу да, бал да махабат
Көз ачкыча өткөнсүйт го көп кылым.

***

Ой сур заман рахатың курусун
Бүт түгөндү Нурайымсыз ырысым.
Сүйгөнүмдү жеген болсо жырткычтар
Мени да жеп тындырсакен жумушум.
Деп Болотбек туталанып чыдабай
Алга карай шилтегенсийт өз бутун.

***

Элестелип утур келет Нурайым
Түнт токойдо жолуккансып жубайын.
Сүйлөшкөнсүйт токой менен күңгүрөп
Кайда менин бак-таалайым угайын.
Тирүү болсо кезиктирчи жеткирип
Жаздым болсо мен да өлүп тынайын.

***

Араң чыдайт асыл жанын кыялбай
Кан аралаш аккан жашын тыялбай.
Адамзатты сен жараттың кара жер
Неге айырдың эки ашыкты о дүйнө ай.
Жалын болуп өрттөнүшүп кетет бейм,
Махабаттын кайгысына чыдабай.

***

Аша берип Болотбектин арманы
Алы кетип куруп барат дарманы.
Өлбөй туруп жаны күйүп тозокто
Махабаттын жалынына кармалды.
Эси оогондой сендиректеп басалбайт,
Кандай кордук Умсунгандын салганы.

***

Же жеткирбей туулуп өскөн элине,
Же туш кылбай отоо курган жерине.
Жол табалбай туман кечип жүргөнсүйт
Көз тунарып жакын калып өлүүгө
Аргасыздан араң чыдайт жүрөгү
Бул дүйнөдөн Нурайымды көрүүгө.

***

Же жолукпай бир адамзат кишиге
Башын ийип махабаттын күчүнө.
Туш тарабы кыяматтан учурап
Эрксиз Болот уулуу заар ичүүгө.
Сүйүү сырын түз баалоочу ким экен?
Кайгы аралаш рахаттуу ишине.

***

Үч ай толуп так токсон күн болгондо
Кирген окшойт шек табуучу оң жолго.
Үч күн жүрүп келсе токой четине
Отоо курган жерине окшойт болжолдо.
Кыстарылуу кагаз турат бутакта
Байкас кылса артта, алга, оң-солго.

***

Шашып жетип ал кагазды алды эми
Көзүн бардап кагазды окуп калды эми.
Сүйүнтөбү, кайгыртабы ким билет?
Сүйгөн жүрөк алып учуп дегдеди.
Күсөгөнүн элестетип көзүнө,
Шылдыңдайсың ачуу санаа пендени.

***

Ал кагазда жазылды экен эминен
Окуп кулак салалычы кебине.
Кетеринде жазган экен Нурайым
Жел аркылуу тие көр деп — теңиме.
Эрксиз кеттим — дейт биринчи сөздөрү
Нур чачырап күндүн чыкчу жерине.

***

Бир жарым ай издеп токой-бадалды,
Таппаган соң же изиңди караңды.
Жер чайпалып болгон сындуу зилзала
Жарык дүйнө болду мага караңгы.
Жааннамга куйкаланып жүрөгүм.
От ичинде таба албадым чарамды.

***

Өлөйүн деп кыялбадым жанымды
Көрөмбү деп соо-саламат жаныңды.
Айласыздан кечип кетип баратам
Алоолонгон айланамда жалыңды.
Махабаттын рахатын буюрбай
Ачуу заман байлаган бейм багымды.

***

Тирүү туруп жүрөк боорум тилинди
Бир башыма миллион санаа үйүлдү.
О, жараткан эч пендеге салбасын.
Махабат деп менин көргөн күнүмдү.
Эркин ойноп ачалбадым гүлүмдү,
Муңдуу заман тозоктугу билинди.

***

Уу ичкендей жүрөгүмдү тырмалап
Сенин кайгың ичимди эзди жулмалап.
Этим, ирип, сөөгүм барат шалдырап
Мүңкүр, нанкүр күрүзү менен ургулап.
Өлбөй туруп болду мага кыямат
Көз алдымда кыл көпүрө сурданат.

***

Мен күтөмүн өзүңдү эсен көргүчө
Жер жүзүнөн бир кабарың билгиче.
Табалбасам зоодон таштайм боюмду,
О, Болотбек күйүтүңдө жүргүчө.
Төгөрөктү бүт кыдырам сени издеп
Өрт ичине конуп түнөп өлгүчө.

***

Каттагы сөз Болотбекти уулады
Өксөп ыйлап жер кучактап сулады.
Үн кошконсуп Болотбектин муңуна,
Ала салды таштын тунук булагы.
Башын чайкап, кой кейибе дегенсип
Кайгыргансыйт көк тиреген чынары.

***

Тентек шамал арачалап жаткансып
Экиленип өтүп жатты шашкансып,
Секин сылап бети, башын жымылдап
Болотбекке үгүт кайрат айткансып.
Бөөдө күйүп кетпечи деп тыбырап
Жүрөгүнө муздак колун баскансыйт.

***

Таап издеп ойго, тоого баргандай
Сүйгөнүнө жетип кабар салгандай.
Бир оокумда эсин жыйды Болотбек
Салкын шамал жанын сактап калгандай.
Туталанат жараланган жүрөгү
Бул күйүткө кылар арга табалбай.

***

Токтоналбай кагазды окуп көргөндө

Нурайымдын бар экенин билгенде.
Аргасыздан ыргай таяк колго алып,
Алыскы жол сапарга жөө киргенде.
Болотбекке ийинден жар көрүндө
Асман жердин ортосунда кең дүйнө.

***

Жетем десең алдыңдагы максатка
Чыда бекем кайраттанып азапка.
Көктөн түшүп өзү келбейт тилегиң
Калбоо керек кордуктардан жадап да.
Кутулбайсың башыңдагы кайгыдан,
Жата берсең жулунбастан тузакта.

***

Дейт Болотбек: — Айланайын көк асман
Биздин таалай алыс кайда адашкан.
Адамзаттын көпчүлүгү мендей кор
Азгылыгы хандар, бийлер чардашкан.
Эсен сактап сүйгөнүмдү көрсөтчү
Кошулушсун эки жүрөк самашкан.

***

Бет алдымдан издеп барам аргасыз
Же жанымда жолдошум жок жапжалгыз.
Кайда барсам жүргөн жерим караңгы
О, шум заман жаштадың бейм таалайсыз.
Багымды ачып жетсем экен максатка,
Колго тийип күткөн тилек ар намыс.

***

Же шордуу баш ажал жетип өлбөдүм,
Же сур заман ырахат күн бербедиң.
Биз сыяктуу максатыма жетпеген
Муңдуулардын көз жашыбы эрмегиң.
Бир жыргалым бул дүйнөдө Нурайым
Муну дагы акыр ыраа көрбөдүң.

***

Элге эрмек ый, муң берди Добулбай,
Эмине бердиң мен ыраазы болчудай.
Таалайыма шор учурайт алдымдан
Түрү суук ажыдаардын оозундай.
Ой сур заман неге мынча жектейсиң
Жыргал бербей алакандын ордундай.

***

Барсыңбы сен чын жараткан кудурет,
Чын бар болсоң кулак салып укчу кеп.

Ханды, бийди каалашынча жыргатып,
Алсыздардан бүтпөдүң го алып кек.
Жок окшойсуң биз ойлогон ордунда
Болбос жерден сыйынамын теңир деп.

***

Кең дүйнө күндө мени көрөсүң
Мен өткөргөн кордуктарды билесиң.
Карыптарга сенин бооруң ачийбы,
Же катуубу ошончолук мүнөзүң.
Айтып берчи кайда жүрөт Нурайым
Шордууларга райым кылган бир өзүң.

***

Ой атыр жел эркиң менен угасың
Асман жерди кыдырасың сызасың.
Бул дүйнөдө жалгыз эрке сыяктуу
Кайда жайсаң жетет сенин кулачың.
Билгениңди жашырбачы угайын
Нурайымдан кандай кабар кыласың.

***

Жер сен билсең так көрсөтчү жолуңду
Туура баштап алчы менин колумду.
Же кайнатып пешенеде шорумду,
Ачтың бекен Нурайымга бооруңду.
Сүйгөн гүлүм жер үстүндө болбосо
Э жан алгыч сунчу мага колуңду.

***

Айткылачы кимиң көрдүң угайын
Аман барбы мени сүйгөн жубайым.
Айткылачы бул дүйнөдө бар болсо,
Азаптардын бардыгына чыдайын.
Андан калбай менда өтүп тынайын.

***

Берчи дүйнө бир керемет билейин
Тирүү болсо кабак ачып күлөйүн.
Жолумду ачып сүйгөнүмө кошо көр,
Тарткан шордун ырахатын көрөйүн.
Азап көрүп сүйгөнүмө жетпесем,
Кара жер сен эч койнуңду кирейин.

***

Деп кана жаш Болотбек кайгыланып,
Жүрөктөн кан аралаш ириң агып,
Нурайым өзүң үчүн чыдайын деп
Чыкпаган жаны денде араң калып.

Тытылган сары чепкенин жер жоготуп,
Кылчылдап ак көйнөкчөн турду наалып.

***

Ышкырып ызырынат суук аяз
Эрбейген бадалдар бар көп эмес аз.
Жылтылдап кардын үстү күмүш кыроо,
Али узак, жакын эмес дегенсийт жаз.
Удургуп борошолор беттен уруп,
Тийишип Болотбекке кылгансыйт наз.

***

Ушундай кышы катуу ачык талаа,
Жаткансыйт айланасын чырмап балаа.
Жансактап жүргөн мында жаныбар аз,
Коён бар бүкчүңдөгөн анда-санда.
Болотбек уруп алса ажалдуусун
Үнөмдөйт бир коёнду жарым айга.

***

Жазууга жери да жок ылымталуу
Суу жоктон арык жылга, болбойт аңы,
Ун сепкен супарадай мел-мел этет,
Кышкысын карап турсаң бул талааны.
Көрүнөт сороктошуп арыс чычкан
Тиктесең алыс-алыс айлананы.

***

Сурданат көрүнгөндү оп тартчудай,
Келгенди кетирбестен жеп жатчудай.
Ызылдап карды түрүп алып жөнөйт,
Бороону бардык жерди сел алчудай.
Болотбек ушул жерден басып өттү
Сүйгөнүн табуу үчүн такат кылбай.

***

Кийгени кийиктердин кам териси
Көктөлгөн арсак-терсек бүт тигиши.
Ичинде жалаң көйнөк ыштаны бар
Алар да бүт эскирип кеткен күчү.
Жинди деп табар элең анда көрсөң
Замандын кимге жаксын ушул иши.

***

Күн жылып карлар эрий, жазга айланды
Көбүрдү агып суулар сайлардагы.
Өпкөгө өткөн суугу эстен кетпей,
Болотбек элестетет кышкы айларды.
Ушундай жол азабын актаар бекен

Таап алып издегени Нурайымды.

***

Калтырып аскарлуу тоо бийик белди
Эн жер, эрме чөлдө көрбөй элди.
Ышкысы Нурайымдын жалындатып,
Бел байлап кышкы чөлдүн суугун жеңди.
Темтеңдеп араң басып, өңдөн асып,
Жолдон бир нез жигитке дуушар келди.

***

Ал жигит өңдөн азган азаптанып,
Жүрөгү калган сындуу жараат чалып.
О, курдаш кайдан тентип жүрөсүң деп,
Болотбек суроо берди жакын барып.
Ал жигит Болтбекти сезген да жок,
Кабагын калыбынча жерге салып.

***

Дүйнөсүн ырахатын таштагансып,
Жашоонун бөтөн жолун баштагансып.
Телмирип айланасын тиктеп коёт
Койгонсуп түлкү боюн ташка жанчып.
Унчукпайт адамзатты билбегендей,
Өскөнсүп таштан туулуп, ташка жатып.

***

Болотбек дагы буга суроо берди
Э, жигит акылыңды кимдер жеңди.
Экөөбүз жер кылыппыз эрме чөлдү
Сүйлөчү кимдер сени элден бөлдү.
Ошондо тиги жигит эсин жыйып,
Болотко учурашып колун берди.

***

— «О, курдаш байкабапмын келгениңди
Укпадым мага суроо бергениңди.
Кантейин таалайым жок жаралыпмын
Сезе албайм, адам эмес асман жерди.
Деди да баштан өткөн окуясын.
Чууртуп Болотбекке айта берди».

***

Бар эле менин дагы өскөн элим
Атам бай, байбичеле менин энем.
О, чиркин атам ач көз, дүйнө пороз,
Башкача мүнөзү бар бөлөк элден,
Бир тууган эркек же кыз туулбаптыр
Болупмун жалгыз туума, жалгыз берен.

***

Ан үчүн гүлдөн алып гүлгө бөлөп,
Багыптыр атам, энем мени өнтөлөп.
Же мага ошол кезде ажал келип
Эмнеге албадыкен суук өлөт.
Дүйнөнү билбей өлсөм бала чакта
Кайгысыз жатпайт белем жерде сенек.

***

Ошентип мен чоңойдум болдум муңдуу
Боз балдар үйлөнүштү өзүм курдуу.
Бир күнү ошол атам Орунбайга,
Энем бир сунуш менен келип турду.
О, көрсө мени дагы үйлөнтүүнү
Ойлонуп жүргөн экен энем шордуу.

***

Атымды Бекчеге деп койгон экен
Өмүрү болсокен деп мыктай бекем.
Акыры атам мага эмне кылды
Мына азыр ал жорукту айтып өтөм.
Ач көздөн адам болуп туулганда
Таалайсыз болгон экен ушул чекем.

***

Ошол күнү ханга ханыша кеңешип
Бекчеге да калды деди бой жетип.
Бул уулуңду үйлөндүрсөң болбойбу,
Деди энем ала карап сыр чечип.
Каш-кабагын чытып койду Орунбай
Аял алса багалабы ал жетим.

***

Ал ушинтип жерге үңүлүп карады,
Кыялында алда эмнени санады.
Бир оокумда ачылгансып кабагы,
Бир кыз тапты деди ушул жарайбы.
Өткөн жылда өлгөн Алым доокердин
Жалгыз кызы аты Бакбур таалайлуу.

***

Деп Орунбай энем жакка бурулду,
Бул дурус кыз, айтчы деди чыныңды.
Муну кой, деп айтканыма көнбөсөң
Уулуң үчүн чача албаймын пулумду.
Ансыз деле бакшыларга алданып
Берип койдум кемпир сенин күнүңдү.

***

Орунбайдан угулганда ушул кеп,
Энем байкуш ага айтты мындай деп,
Алым бийдин кызы Бакбур курусун
Эл кеп кылат көзү кыйшык, дөдөй деп.
Балык ооз, орок тумшук, түйдөк чач,
Ал бүкүр кыз жалгызыңа болбойт эп.

***

Жап оозуңду деп Орунбай бакырды
Аны чанып табалбайсың асылды.
Өрүштө мал, казынада мүлкү бар,
Жакыр болсо, не кыласың акылды.
Атам бербейт өз билгенин бирөөгө
Жакын кел деп мени өзүнө чакырды.

***

Ал сүйлөдү кылган сындуу ырайым,
Үйлөн балам мен жебейин убайым.
Жок дебестен кызын алгын Алымдын,
Жаштык кылып тиктебегин чырайын.
Калың жебейт, той да дебейт чыгымсыз
Өз дөөлөтүн ала келет бу зайбың.

***

Ушул кыздын энесинин малы көп,
Казынада алтын, күмүш зары көп.
Өргө тигип, энчи бөлүп, сеп жыйып,
Кул жумшашып аял алыш болот эп.
Таалайсыздын чырайына кызыкпа,
Чырайсыздар малдуу болсо көрбө жек.

***

Ушундай деп акыл айтты ал мага,
Ошондо алды жүрөгүмдү бул жара.
Эмнегедир энем көзүн шишитип,
Миң алтынды салып койду жаныма.
Энем айтты кулагыма шыбырап,
Сүйгөнүңдү ал, мал мүлкүнө караба.

***

Жолго чыктым, кылдым өзүм чечимди,
Карабадым каадасы жок эсилди.
Бирден бирге, элден элге аралап
Кыз жактырчу жигит кылдым өзүмдү.
Калың элден аралап кыз табалбай
Мен бакытсыз шордуу башым өкүндү.

***

Бир күн кайра келе жатсам кайгырып
Каарын ойлоп Орунбайдан айбыгып.
Тогуз жолдун тоомундагы кепеде,
Нур жаркырайт келаткансып ай чыгып.
Шаша жүрүп мен да келдим жакындап,
Аттын башын кепе жакка тез буруп.

***

Учурады эшигинен кары чал,
Көптү көргөн, көптү билген ак сакал.
Тура калды кемпирине тигилип,
Тур эрте деп бул баланын атын ал.
Кепесинен ичин карап үңүлүп,
Балам тышка мейман келди орун сал.

***

Мен да түштүм ат алынып тез эле,
Көңүл бурдум ким бар сырдуу кепеде.
Ал сурашып эзелки бир тааныштай,
Сөз сүйлөшүп отурдук бир нечеге.
Чалдын кызы айдан айрып алгысыз
Бирок чиркин эч кийими жок денеде.

***

Ал олтурган кыздын аты Акседеп,
Кулун сындуу келишимдүү бүт келбет.
Сыр билгизбей отургансыйт жайдары
Тамагына жарашчудай ак бермет.
Билгизгенсыйт муңайыңкы кабагы
Отурганын жокчулукту көрүп жек.

***

Чал от жакты, кемпир кылды калама,
Кайнап жатты чайы кара кумганда.
Нанды салып чуңкур кара табакка,
Койду кемпир дасторконун жайды да.
Ошол кезде туруп келип ордунан
Чайды куюп сунуп калды кыз мага.

***

Мен ошондо кызга өзүмдү арнадым
Анын колун чайга кошо кармадым.
Уялгандан от чагылды көзүнөн
Сезбегенсип махабаттын салмагын.
Бирок Седеп сырды ачык билбеди
Ал чоңойгон арасында муң-зардын.

***

Адамзаттан терең эле акылы

Нур себелеп эки көздүн жаркыны.
Ууртап жуткан чай ичинен көрүнүп,
Ак булуттай тунук эле алкымы.
Ушул көркү токтотконсуп имерип,
Камыш үйдө мени эркисиз калтырды.

***

Дедим чалга: — «Сөзгө кулак салыңыз
Бизге дайын болду сиздин алыңыз.
Жолум алыс бүгүн мында каламын
Бул алтынды жан калтага салыңыз.
Өзүң билип оокат алып базардан,
Бир сыйрасын кызыңызга табыңыз».

***

Ошол чалдын аты болчу Шүкүрбай
Үйрөнүшкөн ал кепеге кышы-жай.
Карыганда көргөн кызы Акседеп,
Чырайына теңелалбайт аппак ай.
Бирок кызы өмүрүнчө жылаңач
Ийни бүтүн көйнөк кийип жыргабай.

***

Ал аңгыча чал да келди базардан
Алган экен түрдүү оокат, ширин нан.
Таап алып ханыша кийбес асылдан
Бөлөк түйүп Акседепке арнаган.
Чалдуу, кемпир кубанычтуу Седеп да
Өмүрүндө мындай базар кылбаган.

***

Айдай сулуу кийингенде буралып
Ийги шайы асыл бойго кыналып.
Таңдын жалгыз чолпонундай көрүндү
Айнек бети алоолонуп нурланып.
Эргип учат чөгөт болгон көңүлү
Бак таалайга отурган соң чырмалып.

***

Кеселерге келген шарап куюлуп
Мага турду Акседептен сунулуп.
Адам көркү, ак чүпүрөк — дегенсип
Айдай сулуу перизаттай кубулуп.
Көнө-көнө кыз да сөзгө кошулду
Назик доошу кыл кыяктай угулуп.

***

Таң жаркырап ата келди көңүлдүү
Бул кепеге күндүн нуру төгүлдү.

Кечээ жүрчү тоо кийиктей жылаңач,
Акседеп кыз бүгүн кайдан кийинди?
Ай ааламга ушундай деп жар салып
Күндүн нуру кубангандай туюлду.

***

Ата дедим жетет кылган сыйыңыз,
Кулак салың сизге айтар сырыбыз.
Өмүр балы, үйдүн гүлү кылайын
Акседепти ата мага кыйыңыз.
Дедим дагы миң алтынды бүт бердим,
Алдыңызга ушул тартуу пулубуз.

***

Жок дебеди Шүкүрбай чал куп деди
Айдай сулуу ал кызынан бак көрдү.
Чалдуу кемпир бул бакытка сүйүнүп,
Биз таттуу деп мага карап ант берди.
Сөз аяктап убада бүтүп кыз менен
Атты токуп чал өнтөлөп апкелди.

***

Ойлодум атам көнөр кызды көрүп
Адамдын гүлү экен деп көңүл бөлүп.
Мен мунун жалгыз эрке уулу болсом,
Сындырбас көңүлүмдү менден жерип.
Бул оюм таш-талканы чыгып кетти,
О, курдаш калалбадым ошондо өлүп.

***

Атама барып айттым кыз сыпатын
Чынында бул кыз: — дедим чылгый алтын.
Көнсөңүз мен ушуга үйлөнөмүн
Кадырын бул кыз билет адамзаттын.
Кетирер сыпатымды күлгө тепсеп,
Алымдын Бакбур кызы билбей баркым.

***

Үйлөнүп сыпатсызга байыбаймын,
Бакбурдун абийири жок элге дайын.
Дүйнөнүн ичи бирөө, сыры бирлек
Сүйүүдө бир кана сыр, нурдуу жалын.
Сүйүүнүн оту түштү жүрөгүмө
Көрүнүп бул кыз менин бак таалайым.

***

Дегенде атам мага кыйгач карап,
Көрөйүн өзүм барып деди жарайт.
Аттанып жолго түшүп келетабыз,

Ишенем, атам көрсө Седеп жарап.
Баа коюп: — Кыздардын бул чолпону деп,
Атам да кубанар деп келем санап.

***

Аркасын жаңсай курган бийик жарга
Камыш үй, тар кепеге буруларда.
Атамдын төбө чачы тике турду,
Кепенин түрүн көрүп, таппай арга.
Аңгыча Акседеп да чыга келди,
Окшошуп ак маңдайы толгон айга.

***

Атамдын орою суук сөзү чапчаң
Ошондо мага тиктеп көзү чакчаң.
Бак эмес чөнтөгүңө бир нан турбас,
Кепесин көрүп туруп кызын алсаң.
Менин да бүт арбагым качып кетер,
Бурулуп бул кепеге жакын барсам.

***

Деди да атам кайра жөнөп калды,
Көрүндү желмогуздай буга жарды.
О, чиркин ызаландым жерге сыйбай,
Бир жагы толгондуктан ичке кайгы.
Аңгыча атам көрүп жүзүн бурду,
Жылгада отун терген Шүкүрбайды.

***

Шашылып мен атымдан түшө калып,
Атамдын маңдайына басып барып,
Сизге, мен айыптуумун кечир дедим,
Чөгөлөп өз мойнума бото салып.
Алып бер жалгызыңдын сүйгөн кызын,
Мен болсом сенин жалгыз уулуң анык.

***

Табылар мал дүнүйө эсен болсом
Кааладым Акседепке башым кошом.
Жок десең Бакбурду алып кор болгуча,
Тынч өлүп жатуу үчүн ажал тозом.
Жүрөгүм ушул кыз да өзүмдө эмес,
Ан үчүн уулуңузда иш болбойт оң.

***

Атаке мал жетишет өмүр болсо
Мал барбайт өлүп кетсең гөргө кошо.
Кепени, чалды албайм кызды алам
Жаш өмүр рахаттуу өтүш олжо.

Ушинтип жашым төгүп жалдырадым
Кетирбей мен атамдын жолун тозо.

***

Ошондо атам мага тиктеп үңүп,
Ой уулум арың жок дейт муну сүйүп.
Көрүнбөй кызың менен жоголгун деп
Кат безер алып берди турпак түйүп.
Куураган как баш чалмын балам жок деп
Толгонуп кете берди алга жүрүп.

***

Мен буга кантер арга табалбадым
Артынан экинчи сөз салалбадым.
Ааламды кара туман каптагансып,
Турпагын мага берген алалбадым.
Атамдын бул ачуусун жазуу үчүн
Бакбурга көңүл буруп баралбадым.

***

Муңайып Акседепти калдым тиктеп,
Ойлodu ал эминени болжоп диттеп.
Урагансып уу үшкүнү жүрөгүмө.
Жалынсыз күйүп турдум ичимди өрттөп.
Акседеп мага жакын басып келип,
Сүйлөдү кулак уккус бир укмуш кеп.

***

Ал айтты, кыйналбагын гүлдөй жигит
Мени сен алалбайсың өзүң билип.
Алымдын кызын кошуп малын алып,
Үйлөнүп өмүр көргүн доорон сүрүп.
Дегенде бул сөз мени тыбыратты,
Жүрөккө сээп турган уудай тийип.

***

Жок... айткандарың болот ката,
Баласын тилдейт, урат көнөт ата.
Өзүңсүз өмүр муңдуу өтмөк эмес,
Жароокер жан кейитип болбо капа.
Дүйнөдө таалайым бар өзүңдү алсам
Бактым жок, ырысым жок сенден башка.

***

Дедим да кыздын кармап назик колун,
Оймоктой оозуна тийди оозум.
Энтигип бир нерсени күткөн өңдүү
Акырын тыңшап калдым анын доошун.
Кыз айтты кырк жыл азап көрсөм дагы

Каардап көчүрсө да тозок тоосун.

***

Айрылбайм айткан сөзүң ырас болсо,
Жакса да жаннамга мени кошо.
Келсе да уу кылычын ажал кармап.
Сен үчүн жаным берем алдын тозо.
Албасаң бул дүйнөдөн ыйлап өтөм,
Өлөрдө элесиңе колум созо.

***

Ошентип шерт кылышып мени аткарды
Жөнөдүм жал-жал карап Седеп калды.
Атамдын арт жагынан үйгө келсем,
Ал мага каарданып курду дарды.
Байлыктын касиетин жоготтуң деп,
Күнөөлөйт алам дедиң кызды жарды.

***

Желдеттер мени калды тегеректеп,
Койчудай этим тытып сөөгүм өрттөп
Чыңырып шордуу энем ыйлап келип,
Тырмагын Орунбайга салды беттеп.
Ачуусу келсе атам такыр жанбайт,
Шордуу энем сулап жатты, жерди беттеп.

***

Кылычын аарчып алды көк шиберге
Тыбырап башсыз энем жатты жерде.
Айыпсыз шыркыратып кызыл канын
Топурак торко болду асил денге.
Атыма камчы басып качып чыктым,
Беттешсе өлүм берип желдеттерге.

***

Артымдан кубалашып келген жанды
Чымчыктай башын үздүм калды армандуу.
Ан үчүн сүрө куубай чечиништи
Баарына берерим чын мен ажалды.
Атамды жексен кылып коёр элем,
О, чиркин балакенмин кол барбады.

***

Ошентип кайра келсем Акседепке
Седепсиз ээн калган камыш кепе.
Энеси отуруптур муң кучактап,
Киринип көз жашына өзү жеке.
Седепти алдагандай жүргүнчүлөр
Олжолоп тартып алып кеткен текке.

***

Кайгылуу кайын энемдин сөзүн угуп,
Бой таштап өлгүм келди сууга чүмүп.
Ан үчүн ага берет токтобостон
Аргасыз арман менен жашым тунук.
Алдымда шер турса да көралбаймын
Айнектей көздүн челин баскан булут.

***

Шерттешкен Седеп үчүн элден тентип,
Жетпедим арт жагынан кууй берип.
Кеп болсо ак өрүктүн данегиндей,
Калгандыр жүрөгүмдүн баары эрип.
Акыры элсиз чөлдө кала бердим,
Курт чагып алдымдагы атым өлүп.

***

Чиркин ай кимдер алып кетти кайда,
Шордуу кыз дуушар болду кандай жанга.
Түңүлбөйм жер бетинен жолугар дейм
Учуруп кетпегендир көктөгү айга.
Угарлык сөзүң барбы эшитайин,
О, досум баратасың өзүң кайда.

***

Кайгылуу сырын угуп Бекчегенин
Болотбек бүт унутту эстегенин.
Көксөгөн Нурайым да элестелбей
Эсинен бүт чыгарды турган жерин.
Кармашып жаштар тарткан кордук менен
Жүргөнсүйт кан майданда алып кегин.

***

Катардап хан, увазир, бийлер жардап,
Тургансыйт да бирөөнү отко кармап,
Болотбек ал шордууну куткарам деп,
Кылычын бараткансыйт утур кандап.
Да бир хан Нурайымды туткун кылып,
Койгонсүйт көндүралбай орго камап.

***

Кадамы белди таштап белге жетет,
Бийлерди алмаз менен уруп өтөт.
Бир кезде Нурайымды ордон табат
Жанында бир жаткансыйт тиги
Акседеп. Болотто, ойдун күчтүү толкунуна
Тиктешип муңайышат жер менен көк.

***

Бир кезде Бекчегени Болот карап,
Кайда дейт Седепти алып кеткен тарап.
О, достум жетип кызды куткаралы,
Калбасын жаш жүрөгү күйүп канап.
Ошентип кол кармашып жигит менен
Жөнөсө — жетер беле атаганат.

***

Чиркин ай ажыраган чеге эстен
Бил албайт кай тарапка Седеп кеткен.
Бет алса суудан, чөлдөн аска жардан,
Өтүүдөн башын бурбайт, кызыл өрттөн.
Ачкалык жалаң ачтык эстен чыгып,
Седепти тапкысы бар айдан, көктөн.

***

Адашкан үшүн жыйып эске келбей
Болоттун суроосуна жооп бербей.
Ордунан тура чуркап жөнөп калды.
Элирип тыбыраган куюн желдей.
Озондоп кээ бир кезде күңгүрөнүп
Акседеп-Акседеп дейт элес көрбөй.

***

Ширелген чөл тикени таманына
Бүткөнсүйт булак көздүн чанагына.
Болотбек жалгыз таштап кеталбады
Боору ачып, ичи эзилип абалына.
Артынан калбай жүрүп ойдон тоого.
Таппады сүйлөшүүгө такыр даба.

***

Сезе албай Чеге жүрөт күндү-түндү
Өртүнө-өрт кошулуп Болот күйдү.
Кайгылуу кара туман жерди каптап,
Сезбеди көз зиреси тунук күндү.
Адашып алдындагы Бекчегеден
Кучактап Болот жатты бир дүмүрдү.

***

Бир кезде эсин жыйды көзүн ачып,
Караса күн түш болгон асман ачык.
Токойдон кийик кууган жер мусалдуу,
Бет алды арыш керет ылдам шашып.
Элестейт Чеге досу көз алдына,
Жүргөнсүп адамзаттан безип качып.

***

Достусун табуу үчүн күн чыгыштан,
Кайраттуу кадам шилтейт Болот сырттан.
Берсечи чебер дүйнө канат жасап,
Карыпты көтөрүлтүп, көккө учкан.
Чегенин көргөн күнү бийлик кылып
Көксөгөн Нурайымы эстен чыккан.

***

Жаккан от жалын өрткө айлангансыйт,
Жаш жаны ортосуна байлангансып.
Жалдырап кээде сызга жата кетет,
Жаралуу жүрөгүнө чымды басып,
Ааламдын бүт кайгысын жалгыз өзү
Түгөнбөс энчи кылып кармагансып.

***

Жүгүрөт кээде тынбай алга карай
Түнөргөн караңгыда жол берет ай.
Боор ооруп зоо жол ачат жата калып,
Токтотуп кирген суусун өткөрөт сай.
Талаанын жапан өскөн айбандары
Таңыркап арт жагынан ээрчишет жай.

***

Болотко эрмек болуп күкүк үнү
Дүйнөнү бүт унутуп жүрөт тирүү.
Эрме чөл, ээн талаа муңайышат
Булардын не болот деп көргөн күнү.
Кабыгын аарчып койгон куу жыгачтай,
Кан качып адамчылык кеткен сүрү.

***

Таш тилсе таманынан кан сыгылбайт,
Жыгылса тизесинен эт сыйрылбайт.
Ширидей арык тери сөөккө катып,
Ыйласа көздөн нымшып жаш куюлбайт.
Дем алса жүрөгүнөн жалын оргуйт,
Уктаса кирпичтери эч жумулбайт.

***

Бир кылым мурун өлгөн арбак сындуу
Көөдөндө жаны жүрөт чыкпай сырдуу.
Соболуп кээ чанакка кирип кеткен
Ойгонсуп как жыгачка салып бурчу.
Кудурет жалгыз буга берген белем.
Калтырбай асман жерге жыйнап муңду.

***

Угулат алсыз добуш кезек-кезек

Жүрөгү Нурайымын араң сезет.
Куюнга камгак сындуу учар эле,
Салмактуу азыр мындан кургак тезек.
Эрбеңдеп ээн жерде келе жатса
Көргөн жан алда эмине деп качат безет.

***

Бир күнү чий дүмүргө өзүн ороп,
Бекинип коён жатат коркок нонок.
Шору бар чукул чыгып муну көрүп
Ошондо оокат жешти эстеп коёт.
Коёнду кармап оокат кылайын деп
Кармады сүдүрүлүп кетти Болот.

***

Жапайы эркин коён кош аяктап
Болотту көкүрөккө тепти баптап.
Ошондо чалкасынан кулап түштү,
Кутулуп коён кетти кудуп таскак.
Көңүлү караңгылап кайра эс алып,
Акырын Болот кетти өзүн чактап.

***

Ошентип кетип барат Бекчеге жок,
Уу жутуп жүргөн сындуу аралап чок.
Чөл сактап асыл дене калар бекен,
Бүт өчүп жалындабай жүрөктөн от.
Тынымсыз илкип алга умтулгансыйт,
Чалыштап өз буттары өзүн тороп.

***

Кыйналып бет алдына барат кетип,
Аралап тоодон өтүп, суудан кечип.
Термелип алсыз кургур келе жатыр,
Үмүттүн үзүлбөгөн жибин ээрчип,
Тургансып Нурайымы мында күтүп,
Сенделип бир шаарга келди жетип.

***

Караса шаар кым куут ыйгы-тыйгы,
Кыйналыш азап каптап келген сындуу.
Чаңдатып чапкандар көп көчөлөрдө
Басчудай арачалап болгон чырды.
Сенделип Болотбек да келе берди,
Түшүнбөй бул шаарда болгон сырды.

***

Аңгыча ат ойнотуп аркы беттен,
Бир жигит шашкан сындуу буга жеткен.

Барбы дейт эй мусапыр молдолугуң
Деп сурайт шашкан жигит Болотбектен.
Баласы эр Өмөрдүн кесел болуп,
Ан үчүн бизге катуу бүлүк түшкөн.

***

Жалбарат: — Түндө келген кыз кана дейт,
Ал кызды сүйдүм алып бергиле дейт.
Колуна бир шакекти кармап алып,
Өпкүлөп туталанып ыйлай берет.
Оорусу барган сайын оор тартып,
Кыйналып эр Өмөрдөн кетти кудурет.

***

Жүрөбүз молдо таппай ошондуктан,
Шер эле кайран жигит азып чыккан.
Жыйна деп молдолорду буйрук берип,
Аргасыз өксөп ыйлайт Өмөр сырттан.
Ансызда муңайышат эл кайгырып
Кайран эр жигит эле элге жаккан.

***

Болотбек бекем кысып от жүрөгүн
Толкундуу элестеди сүйүү өрнөгүн.
Кеселдин өз оозунан сырды угууга,
«Окуйм» деп келди бирге жигит менен.
Мусаапыр молдокен деп Болот шерди
Ал кесел жаткан үйгө алып кирген.

***

Байкаса өңдөн азган санаа оору,
Тырмалайт ачышкансып ичи боору.
Шакекти жүрөгүнө бекем кысып,
Диртилдеп токтоналбайт эки колу,
Бир туруп өбөт, сүйөт ал шакекти,
Тынымсыз утур жутат, муздак сууну.

***

Көргөн соң бул жигиттин алы жайын,
Сүйүүгө күйгөндүгү болду дайын.
Жаралуу жүрөгүнө чок тийгендей,
Болотбек сурайт неге куйкаландың?
Колуңда шакегиңде кандай сыр бар
Бул неге кетируү сенин алың.

***

Мүмкүн мен куткарармын сырың айтсаң,
Махабат мага досту, мага душман.
Жаралуу жүрөгүмдү уулабастан

Тезирээк сырыңды айтчы күйгөн сырттан.
Кай жактан, кимден алдың каухар шакек,
Мен да бир күйгөн арча махабаттан.

***

Чиркин ай сүйүү кимди уулабады
Кимдердин жүрөгүнө уу салбады.
Мен да бир махабаттын туткунумун,
О, достум ыраттың го без жарамды.
Ичиме, жүрөгүмө жалын толгон,
Махабат өрттөнбөгөн бейм бул ааламды.

***

Ошондо кесел жигит эсин жыйды
Сүйлөдү туталанып болгон сырды.
Болотбек айткан сырды кулак салып,
Жигиттен чыккан сырды угуп турду.
Бирде ыйлап, бирде муңдуу айтып жатты
Ал жигит каухар шакек берген нурду.

***

Ал айтат: — «Мен Өмөрдүн баласымын,
Бой тартып жигит болуп калгансыдым.
Каралдым сүйгөнүңө үйлөнгүн деп
Жиберди таңдагын! — деп элдин кызын.
О, чиркин ойдогудай кыз табалбай,
Жүрөгүм муздай тоңду айтсам чынын.

***

Жолуктум далай чолпон, далай үргө,
Ансайын өтө бердим гүлдөн гүлгө.
Арадан ала салып айлар өттү,
Алга үрөп бара бердим, бирден-бирге.
Кайсыл эл, кайсыл жерде калды билбейм,
Айтайын жолукканды ушул күнгө.

***

Күн бешим өтүп барсам чоң көчөдө
Шаар турат жасалгалуу кызыл гүлгө.
Оолуга оң жагыма башым буруп,
Жолуктум адамзаттан чыккан үргө.
Бул менин өзүм эмес түшүм дедим,
Сурасаң чынын айтар шамал күбө.

***

Ойлосом түшүм эмес өңүм экен,
Жалтылдап гүл аралап жүрөт эркем.
Турмушка чоң ыраазы болуп мен да.
Азгырып ушул кызга алып келген.

О, чиркин бул тилегим ташка тийип,
Жүрөгүм жараланды ошол жерден.

***

Анткени кыз мен жакка түк карабай,
Калдым го дедим кызга мен жарабай.
Акыры аңдып жүрүп жолуктурдум,
Кыз турду бул дүйнөдөн жадагандай.
Жүрөгүм жарылчудай туйлап турду,
Ал кызды махабатчыл сыр табалбай.

***

Ортодо сүйүүчүлүк сөздөр ойноп,
Бир сөздү экинчиси турду торгоп.
Акыры түйүндүү сыр чечилбестен
Жүрөккө ийне сындуу калды орноп.
Ал айтат бир энеден, бир атадан,
Тушкан жалгыз эжем жатат шордоп.

***

Ал эжем кошулбаса сүйгөнүнө,
Ачылбайт көңүл күндүн күлгөнүнө.
Ансыз мен кыз жолумдан адашалбайм,
Бапестеп оросо да дүйнө гүлгө.
Эжекем махабаттын тозогунда
Мен кана суу себемин жүрөгүнө.

***

Менсиз ал күйүп өчүп болот кемүр,
Кадалат жүрөгүнө ысык темир.
Эжемдин эркинде мен көрөр күнүм,
Жанымды ага кошуп койгон теңир.
Ажырап мен бактылуу болалбаймын,
Түбөлүк биригишкен эки көңүл.

***

Сен менден таалай сурап үмүт күтпөй,
Кете бер чындыкты айтсам аппак сүттөй.
Кезиксе махабатка күйгөн пенде
Изаттап бизге жөнөт андан үркпөй.
Сүйүүнүн бейиш, тозок, уусу, балы
Биз жакта күйүп турат нуру өчпөй.

***

Деп сулуу жаңылбады бир сөзүнөн
Эжемсиз так өтөм деп бул дүйнөдөн.
Эсиңе бизди унутпай ала жүр деп,
Колунан бул каухарын мага берген.
О, чиркин эжесинен неге айрылбайт

Ойлоном кыздын ички сырын билбейм.

***

Күтпөгөн жерден кайгы таап алып
Өчпөгөн кызыл отто жатам жанып.
Жүрөктү тилип тузга бөлөгөнсүп,
Боорумду эзип жатат тырмак салып.
Искектеп чач кирпичим бирден санап,
Койсо да жеңил шишке сайып.

***

Сүйүүнүн керемети көрүнбөгөн
Азабы теңдеш экен өлүм менен,
Кубаты чачылгандан зор көрүнөт,
Буркандай булутту өрттөп жеңилбеген.
Жалыны махабаттын чарпып кетсе,
Сөөгүңдү чагат экен темир менен.

***

Дүйнөнүн ичи толгон азаптардын
Бу көрө берсечиле мага баарын.
Сүйүүнүн тозогунан азат кылып,
Куу дүйнө кыласчыле башка каарын.
Же бул кыз учураган сырбы деймин,
Кокустан туш келтирген кудай залым.

***

Дал ушул сырдан кийин азап тартып,
Күн өтүп, айлар жетти жылга самсып.
Ошол кыз жүрөгүмдү бийлеп алды
Дүйнөгө жалгыз өзү жаралгансып.
Башканы өз боюма теңебестен,
Мен дагы үйгө келип калдым жатып.

***

Ата-энем айтты мага далай акыл
Болбосун үйлөнүүгө эч бир макул.
Акыры «суук жүрөгү ойгонгонсуп» деп,
Мен үчүн гүлгө безеп тикти чатыр.
Келин кыз учка чыккан өңчөй сулуу
Тандатып элден жыйнап алдырыптыр.

***

Мен жатам ортодогу ак чатырда
Келин, кыз наз көрсөтөт жаткан мага.
Ойношот шапар тебет, мыңкылдашат,
Жүрөгүм берилбеди түк аларга.
Чымчышат, көз кысышат, кучакташат,
Жалынат, жалбарышат деп садага.

***

Кантейин муздай тоңуп эрибедим,
Сезимсиз калыбымда тура бердим.
Күн өттү, айлар өттү, жылдар өттү,
Сулунун бирин тандап берилбедим.
Шакегин мага белек берген нурду,
Элестеп терең ойго чөмө бердим.

***

Күйүтү арта берди бара, бара
Жүрөктү чырмагансып туюк жара.
Ал кызды көз алдымдан алыстатпай,
Өзүмдү бийлеп алды түпсүз санаа.
Кантейин түшүмдө да жетпей калам,
Кандай бир тоскоолдуктар болуп мага.

***

Кайгылуу көп күндөрдүн бир түнүндө
Түш көрсөм жүрүптүрбүз ойноп бирге.
Жатыппыз нур үстүнө, нур тамгандай
Көйкөлүп кумар жазып, биздин үйдө.
Аңгыча төшөгүмдөн кайып болду
Антым бар кошулбайм деп — бул дүйнөдө.

***

Калыпмын эстен танып ошол бойдон
Айрыкча ушул кайгы чыкпайт ойдон.
Ойгондум көз ирмебей таң атырдым,
Уу белем жүрөктү эзип, ичимди ойгон.
Элирип тура калам чыдай албай,
Элестеп көрүнгөнсүйт оңдон-солдон.

***

Таң атты ата-энемди келсин дедим,
Шакектин ээсин алып берсин дедим.
Муздагы сыз жүрөгүм өрттөй күйүп,
Күн нурлуу кыз сыпатын айтып бердим.
«Түшүң» деп ишенишпейт атам, энем,
Шакекти күбө кылып ыйлай бердим.

***

Ан үчүн алдан кеттим туйлай берип,
Башымды дубалга уруп кыйнай берип.
Акыры айыкпаган оору болдум,
Бакшы ойнойт, молдо окуйт жатам конуп.
Жалынга чыдай албай кыжырланып,
«Соомун» дейм кууп чыгам, тилдеп сөгүп.

***

Ансайын оор тартып калды дешет
Молдодон молдо тандап алдыр дешет.
Ушинтип жок махабат күйгүзгөнүн,
Табалбай жүрүшпөйбү келин-кесек.
Жанымды жалын чокко кактап жатам,
Күн, түнү тынчтык бербей кызды эңсеп.

***

Түш көргөн түндөн бери үч ай өттү
Бошошуп кетип барат өзүмдөн шай.
Чиркин ай кыз келинге шылдың кылып,
Күйүтү чай кайнатым бербеди жай.
Боздотуп таштай албайм ата-энемди
Болбосо тентип кетким келет турбай.

***

Мынакей менин оорум ичим тилген,
Каптады жүрөгүмдү кандуу ириң.
Өзүң да махабатчыл эр окшойсуң
Сүйүүнүн сырын достум чече билгин.
Ошол кыз азап окшойт мени күткөн,
О, чиркин ал тарапка неге жүрдүм.

***

Деди да күйгөн жигит жашын төгүп,
Боздогон боточуктай калды чөгүп,
Болотбек чыдай албай жер кучактап,
Жатпайбы уу ичкендей ичи өрттөнүп
Жаралуу жүрөгүнүн канын сыгып,
Наштарлап тилген сындуу бөлүп-бөлүп.

***

Чиркин ай күйүттөгү Калдарбектин
Сыздаган жүрөгүнөн оргуп түтүн.
Дүртүлдөйт кайнак майга чок тийгендей
Жабыккан жаш жүрөгү Болотбектин.
Бир кезде көзүн ачты эс алышып,
Мунарык каптагансып көктүн бетин.

***

Калдарбек достусуна көңүл бөлүп,
Муңканган тилектештей ыйын көрүп.
Өзүңдөн достум сырды эштейин
Болосуң кайсы жактан кайсыл элден?
Кайгыдан арылбаган жан окшойсуң
Кай жерден жолугуштуң мында келип?

***

Ошондо Болотбек да ачты сырын,
Жомоктоп тизе берди сөздүн чынын.
Аргасыз асман жердин ортосунда,
Болгонун сүйүү үчүн алсыз чымын.
Өзү алсыз хандын сулуу кызын сүйүп,
Аргасыз алып алыс качкандыгын.

***

Айрылып ээн жерде бөлүнгөнүн
Жеңгенин кыштын суугун, жайдын чөлүн.
Каадасыз каргашалуу Умсунганды,
Чөө соруп колу менен көмгөндүгүн
Атасы зергер уста Нурбай чалды
Кан ичкич, хан колунан өлгөндүгүн.

***

Муну угуп кайра баштан кучакташып,
Махабат кеткен сындуу айга качып.
Солуктап кармагансып талма кесел,
Муңдуулар бирин бири камтый басып.
Аңгыча Өмөр келди эшик жактан,
Бу дагы нурун сыгып кетти жашып.

***

Чагылган бөлгөн сындуу жүрөктөрүн,
Сагалап келген сындуу суук өлүм.
Эзилип эстен танып жатышпайбы,
Сүзүшүп акыйкатсыз заман көлүн.
Эрке жел сылап, сыйпап, кургаткансыйт
Күйүттүү бул экөөнүн аккан терин.

***

Эс алып кучакташат кайра баштан,
Көлкүлдөп жер эриди аккан жаштан.
Максатташ дос бололу айрылгыс деп
Ай, чолпон, күн сыяктуу эки арстан.
Калдарбек ардактуу дос Болотбекке
Дүйнөдө баа жетпеген кийим жапкан.

***

Досуна Калдарбектен сыр төгүлдү
Азапка толгон экен жердин жүзү.
Жыргалдуу хандар, бийлер кайда барсам,
Укпадым мен алардан чындык сөздү.
Бул заман ор сыяктуу тумчуктуруп,
Онтоо көп элдик таалай көрүнбөдү.

***

Кыз тандап батыш менен күн чыгышты,

Аңтардым түндүк менен кең түштүктү.
Калбады мен көрбөгөн жердин сырты,
Көрбөдүм же укпадым кайра ырыскы.
Эшен, бий, хан, увазир тепсеп жатат,
Камчы ойноп эл жонуна тийип мушту.

***

Жолукту ар кай жерде элдик эрлер,
Хандарга кор болушуп жүрөт шерлер.
Мен бирок максатыма жетемин деп
Болбоду мекен кылган туруктуу жер.
Акыры максат бүтүп муң арттырдым
Ан үчүн арга таппайт атам Өмөр.

***

Хан эмес, падыша эмес, Өмөр берен
Бий эмес, эшен эмес элди жеген.
Калкы бар аймагында он миң түтүн.
Өмөр март бардык элин бирдей көргөн.
Хандардын адатына караганда,
Элине Өмөр жолду кенен берген.

***

Эл үчүн Өмөр кубат, Өмөр чечен,
Ан үчүн салам кылат бийлер эчен.
Батынып ачуу заарын төгө алышпайт
Өмөрчүл болгондуктан коркуп элден,
Ой келди Добулбайча чыгым салбайт,
Калкасы элге тиет Өмөр эрен.

***

Достум сен айрылыпсың Нурайымдан,
Мен күйүп бул кыз үчүн жерге сыйбайм.
Биз үчүн ордон терең, ийинден тар.
Хан эшен бийик кылган муңдуу заман.
Же бизди жасаганбы азап үчүн,
Кең дүйнө бир рахат буюрбастан.

***

Отурат Өмөр дагы булар менен,
Ойлонот сырларды угуп утур терең.
Калдарбек санаа менен ооруганын,
Түшүндүм махабатка жок дейт — ченем.
Бурулат Болотбекке: — башым тартуу,
Уулумдун сүйгөн кызын таап берсең.

***

Калдарбек сенин досуң менин уулум
Медерим белге кубат жарык нурум.

Чыдабай ачырканып жаткан тура
Ичинде махабатчыл кычкыл уунун.
Уулумду ушул уудан куткар балам,
Сынбасын колумдагы алтын туурум.

***

Ошондо Болот сүйлөйт достусуна
Мен быштым махабаттын өрт отуна.
Сен үчүн, өзүм үчүн, Чеге үчүн
Кыдырам бороонго учуп, агып сууга.
Бар болсо алып чыгам ууну кечип,
Болсо да көктө калкып жүргөн буу да.

***

Жолукту ээн чөлдө мага бирөө
Жаштарга үйүлгөн бейм бардык күнөө.
Ал достум өзү алсыз аты Чеге,
Ал кургур Седеп деген кызга күйөө.
Желимдей чыккыс бекем жармашылды
Мунун да муң кайгысы жүрөгүмө.

***

Достум сен баралбасаң күткүн мени
Мен тытып аңтарайын бул дүйнөнү.
Таппасам сүйгөнүмдү, сүйгөнүңдү
Чыкпаса өз ордунан иштин жөнү.
Турпактан тышта болсом кайрылармын,
Достум сен сыйлай бергин ата-энеңди.

***

Азапты тарта жүрдүм Нурум үчүн
Арылбайм достум сенин гүлүң үчүн.
Издеген үч чыракты табалбасам,
Айланып айга чыгам жетсе күчүм.
Максатым орундалып таап алсам,
Келбесем кагаз менен кабар күткүн.

***

Мага бер шакегиңди колундагы
Чиркин ай күткөн тилек орундайбы?
О, тагдыр өмүрүмчө нур көрбөдүм.
Жерден чоң арылбаган шорум барбы?
Ким түшсө махабаттын тозогуна
Аябайм эмгегимди колумдагы.

***

Шакегиң кыз колунда жүргөн чыгар,
А мүмкүн ойлонуп кыз күйгөн чыгар.
Алданып алда эминеге чыдай албай

Так өтөм, дегенсип наз кылган чыгар.
Анда да махабатчыл жүрөк болсо,
Көрсөтсөм өз шакегин сыр чыгарар.

***

Демекчи жана айттың да бир кепти,
Ал кебиң ойлогонго болду шектүү.
Тозокто анын жаткан эжеси ким?
Мүмкүн ал Нурайымбы же Седеппи?
Сүйүүнүн көлүн чайкап түшүндүң го,
Эжеси күйүп жаткан жалын өрттү.

***

Бул сөздү дал ошол кыз айтса сага,
Өзүнүн сыры уйкашпайт башкаларга.
Кокустан Нурайымга жолугушуп,
Жүрбөсүн туюк сүйлөп кабар сала.
Сен өзүң мени ээрчитип алып барсаң,
Жолдорун туура баштап ошол шаарга.

***

Чыдасаң, зерикпесең жүргүн бирге,
Жок издеп азап муңдун гүлүн ирге.
Жолуксак насип болуп эки гүлгө
Бир сызып, бир конолу көктө күнгө.
Жок болсо өмүрүмдү сайсам дагы
Кошоюн жүрөгүңдү сүйгөнүңө.

***

Дегенде туура деди Өмөр муну,
Калдардын арылбайт го ансыз муңу.
Өзүм да бирге барам силер менен
Калдарым не болду деп жутпай ууну.
Ошентип кырандарды ал ээрчитип,
Баратат кармоочудай көктөн кууну.

***

Болотбек, Калдарбектер тулпар минип,
Жөнөштү максат менен жолго кирип.
Бардыгы тозок кечип бараткансыйт,
Дүйнөнүн рахатын таштап ийип.
Таппаса бир максатташ үч жылдызды,
Кыйчудай өмүрлөрүн чөлдө жүрүп.

***

Өмөрдүн эли узатып кала берди,
Тумчугуп кайгы күүсүн чала берди.
Алдында берен Өмөр жолду баштап,
Болотбек, Калдар менен бара берди.

Токой, түз, мискин талаа, агын суулар,
Коштошуп артка чубап кала берди.

***

Шаардан, шаар кыдырып, шаарга өтүп
Саргайган жалбырактай иреңи өчүп.
Бир жан жок Нурайымдын шегин билген
Күткөнү береги экөөнүн бүт дарексиз.
О, чиркин ар жүрөктө үчтөн кайгы,
Нурайым, Седеп, шакек ичтерди эзип.

***

Өзү үчүн кошо жүргөн достор үчүн,
Болот шер жумшагандай бардык күчүн.
Сүйүүнүн жалынынан кыпын учуп,
Караңгы түнт тозокто бирден-бирден.
Жүргөнсүйт, адаштырып кара түтүн.

***

Болотко Нурайымсыз үч жыл өттү.
Аңтарып калбагансыйт жердин бети.
Сүйгөнү күндөй сулуу Нурайымдан
Таппады Седептен да кылдай шекти.
Бир күнү алды жакта мунарыктап,
Көрүндү Калдар барган шаар элеси.

IV

Апенди өз сакалын кыркып алып,
Күзгүгө караныптыр жакын барып.
Сакалсыз көлөкөсүн тааный албай,
Бул ким? — деп карап туруп таңырканып.
Сакалдуу адам эле сенин эриң,
Мен кимдин күйөөсүмүн тааны анык?

***

Деп сурап аялына бурулуптур,
Аялы дейт: — Тааныбай сен жөн отур.
Дегенде өз эриңди тилдедиң деп,
Апенди катынына жулунуптур.
Тааныбайм, менин эрим эмессиң деп.
Аялы бул келтектен кутулуптур.

***

Турмушта мындай иштер болот тура,
Турмуш тез өңдү өзгөртүп коёт тура.
Куу заман азап мындан арылтпаса,
Адамдын күндөй жүзү оңот тура.
Азапка кайгы муңга чыдай билсе
Алдында таалай даяр болот тура.

***

Гүл, булбул күз айында айрылышат,
Гүлдү издеп кыштан алтай булбул учат.
Азаптан ак кан басып, аяк чырмап,
Кызыл гүл сыр жашырып, жерде жатат.
Жыргалдуу, ырахаттуу жаз айлары
Булбулга гүлдү кошуп ыр-ырдатат.

***

Болотбек бул шаарга кирип барып,
Асылган кош сүрөткө таңырканып,
Ар дайым элестетчү аппак нурду,
Сүрөтүн Нурайымдын анык таанып.
Эркекпи, кызбы анын жанындагы,
Бир түшкөн Нурайымга дейт кыналып.

***

Анткени дарбазанын сырт жагына,
Орноткон чоң таш күзгү каалгага.
Шаарга капкалардан киреринде,
Көрүнүү адат экен бүт адамга.
Күзгүгө тазаланып көрүнбөсө,
Айыптап жыгуучукен бийлер малга.

***

Көрүнгөн Болотбек да бул күзгүгө,
Аныктап көңүл бурган өз жүзүнө.
Окшобойт иреңинин нуру өчкөн,
Өзүнүн тиги турган сүрөтүнө.
Эч бирөө сүрөттөгү сенсиң дебес,
Жандатпас анын арык келбетине.

***

Ан үчүн бул сүрөткө көңүл бурбай,
Тааныштык жок болгон соң карап турбай.
Сүрөтүн Нурайымдын тиктей берди,
Оңунан солуна өтүп эчен курдай.
Көргөндөр бир мусапыр бечара дейт,
Арыктап эти каткан бел кындырдай.

***

Ошондо Болотбекке бир ой келип,
Санаасын алда эмнелер кетти бөлүп.
Нурайым эрге тийип алган тура,
Аңыртып мени таштап мында келип.
Ушул ой жүрөгүнө суу сепкенсип
Буртулдай түтүн чыкты көккө эрип.

***

Чыдабай мөлтүлдөтүп төктү жашын,
Таалайсыз экен го деп кайран башым.
Сүйүүнүн аяк жагы ушул болсо,
Махабат неге уудай жаралгансың.
О, сүйүү өзүң үчүн өрткө түштүм,
Жүрүүгө кубат болбой жарым аршин.

***

О, дүйнө махабатты курутупсуң,
Жалынын жүрөгүмдүн суутупсуң.
О, Нурум мени унутуп, эрге тийип,
Өзүңдү ханыша кылып кутулупсуң.
Сүрөткө эриң менен бирге түшүп,
Уялбай астырыпсың жүзүң курусун.

***

Жалгандан сүйгөнүңө алданыпмын,
Ой жок Нур неге алдап азаптанттың.
Өзүңдү өмүрүмчө күтөмүн деп,
Канакей кат аркалуу берген антың.
Умсунган сөздүн чынын айткан экен,
Ырас, сен душман болдуң билбей баркым.

***

Ушинтип өксөп ыйлап чыдай албай
Сүрөттү суук көрүп өчкөн шамдай.
Тозокто мени таштап өзүң жыргап,
Кеткениң мен карыпка болду уудай.
Ошентип өз сүрөтүн өзү жектеп,
Болотбек ылай берди тааный албай.

***

Калдардан жүрөк эргип көккө сермейт,
Жарыңды тааныдыңбы достум сен дейт.
О, чиркин асмандагы чолпон окшойт?
Бүтүптүр жазгы гүлдөй сулуу келбет.
Болотбек: — Ал сулуу кыз Нурайым дейт.
Билбеймин, эри бекен берки сүрөт.

***

Дейт дагы таш күзгүгө кайра келет,
Өзүнүн өң келбетин оңдоп көрөт.
Окшобойм, мен эмесмин тиги сүрөт.
Деп жигит туталанып жашын төгөт.
Достусу Калдар келип Болотбекке,
Кейибе табабыз деп кайрат берет.

***

Дейт Калдар жолугалы ушул ханга
Дүйнөдө жалгыз өскөн нурлуу шамга.
Көңүлдү тиги сүрөт азгыргансыйт,
О, чиркин тааныштык жок мына мага.
Достум сен сүйгөнүңдү чын таанысаң
Баралы ушул адам ким болсо да.

***

Бул сөздү Өмөр дагы макул көрдү
Калдарбек, Болотбектер ханга кирди.
Отурат алтын такта күндөй жигит,
Чиркин ай анын сырын кимдер билди.
Калдарбек көзүн жумду тиктей албай,
Асмандан күн чагылып турган өңдүү

***

Күйгөнчөк көрө коюп Болотбекти,
Бир алдын эс акылы оонап кетти.
Бурулуп кайра тиктеп ичтен сыздап,
Сүйгөнүм эмес го деп кылды шекти.
Токтотту өз жүрөгүн бардаш кылып,
Кантсе да эл башкарган хан эмеспи.

***

Болотбек «Күйгөнчөктү» тааныбады,
Аял деп кантип жоруйт «эркек» жанды.
Бүшүркөп каш, богогун тегиз байкап,
Бир алдын сыр айтууга кайраттанды.
Жок деди эри тура Нурайымдын
Сүрөттө бирге түшкөн жанындагы.

***

Тааныбайт «Күйгөнчөк» да ачыгыраак,
Бүшүркөп жүрөк чиркин турат туйлап.
Болотбек сөөгү калган эти кетип,
Чыкпаган араң гана жаны турат.
Кезинде күндөн түшкөн гүл эле го,
Жүзүнөн нур төгүлгөн бир шам чырак.

***

Ан үчүн «Күйгөнчөккө» күдүк болуп,
Чыдабайт өз тагында миң толгонуп.
Атың ким, кайсыл элден болосуң деп
Кайталап эчен ирет сурайт тооруп.
Болотбек жолоочубуз алыс жерлик
Карыппыз жок жоготуп көргөн кордук.

***

Сырдуу ой Болотбекти чырмап алып,

Ан үчүн чындыкты айтпай жатат танып.
Кантсе да ачыгыраак билейин деп
«Күйгөнчок» үйгө келди экөөнү алып.
Аптыгып Нуриллахан дем алалбай
Отурган Калдарбекти чала таанып.

***

Көзүнөн Калдарбектин от чагылып,
Жүрөгү бараткансыйт бүт жарылып.
Баягы мага каухар шакек берген
Ушул кыз өзү го дейт ал сабылып.
Бу дагы сырды ачык чыгаралбай,
Тулгага тургансыды ич каарылып.

***

Хан сурайт: — Танбай чынын айт жолоочу,
Дейт Болот: Аллаяр хан чыным ушу.
«Күйгөнчок» тура калып бокчо чечип,
Кадимки кийимдерин алып чыкты.
Чоюн баш, канжар, калкан, айбалтасы,
Алдына келтирилди өз кылычы.

***

Куралды таанып турат Болотбек да,
О, чиркин хан өзү ким айла канча.
Ушул хан элби, жообу эки шерге
Кокустан чалынтабы бир кырсыкка.
Ушул ой эки досту чырмап алып,
Келалбай отурушат сыр чындыкка.

***

Дейт Болот: — Мен буларды эч көрбөгөм,
Биз эмес жоо качырчуу найзакерден.
Бул кийим биз билбеген табар экен
Кимдики кайдан келген ачык билбейм.
Дегенде Күйгөнчоктон айла кетип,
Жомок деп өз тарыхын айтып берген.

***

Жомокко Болот, Калдар турду эрип,
Аягы токтоду ушул жерге келип.
Ошондо Болот буга чыдай албай,
Ыйлады көздөн кандуу жашын төгүп.
Бул жомок менин көргөн азаптарым,
Кечирдим шордуу баштан кумдай терип.

***

Ошондо Болотбекти анык таанып,
Күйгөнчок кучагына алды барып.

Тирешип эки жүрөк чагылгандай
Дем чыкпай эки чолпон калды талып.
Мен дагы таалайлуумун деген өңдүү
Калдарбек көздүн нурун турду жанып.

***

Чиркин ай жүрөк экөө, тилек бир го
Сакталып ар биринде жүргөн сыр го.
Эки өрт кокусунан кошулушса,
Болмокчу жалынына кандай чыдоо.
Көздөрдөн булак сыңдуу кыпкызыл жаш,
Кылкылдап агып жатты көчөлөрдө

***

Жел чуркайт гүл булбулга кабар берип,
Шыкаалап көк көз асман турду көрүп.
Муң менен ажыраган ак куу, парчын,
Кетерде бир-бирине бек ширелип.
Эр Калдар өзү зорго ажыратты,
Жатканда коргошундай экөө эрип.

***

Кубанып Өмөр турат ыйлаба деп
Кайраттуу сөздөр айтып дагы эң көп.
Күлгүлө, ый кайгынын бети курсун
Муңдуу күн ада болду ачылды көрк.
Адамда сыпат болсо шундай болсун,
Кылт этип кыйшайбаган байлашкан шерт.

***

Нурилла жүзүн көрүп Болотбектин,
Теңебей көрүп жүрчү нур сүрөтүн,
Эжемдин сүйгөн жары бул эмес деп
Жүрөгүн кайра каптайт ачуу түтүн.
Махабат үч жыл бою шишке сайып
Өчүргөн гүл чырайын азап чиркин.

***

Ал ойлойт: «Эжекемдин агасы бейм,
Же жээни, же болбосо тагасы бейм.
Же жигит кулун тайдай ойноп өскөн
Тең курбу жолдошунун нагызы бейм.
Же мүмкүн арт жагынан издеп келген
Элинде куда, тамыр, таанышы бейм.

***

Үч жылы кайгы менен иреңи өчкөн,
Жаркырап нур төгүлдү Болотбектен.
Махабат ушунчалык күчтүү беле?

Максатка жетер замат тез семирткен.
Сырдуу сөз бирден чубап өтүп жатты.
Туулуп Нуриллага көлдөй терең.

***

Нурданып түнү күндөй жаркырады,
Күйгөндөй Нурайымдын шам чырагы.
Таалай өз бешигинде терметкенсийт,
Сезилет байкаганга бул кырдаалды.
Сүрөттөп баарын толук айтуу кыйын,
Отурган Калдар менен Нурилланы.

***

Болотту бакыт таалай курчагандай
Сүйүүгө мындай сонун учур кандай.
Көңүлдүү, рахаттуу ар бир мүнөт,
Төрүндө гүл бакчанын отургандай.
Бапестеп ак булутка ороп алып,
Эрке жел, айга күнгө учургандай.

***

Сөздөрү ууз кымыз бал сыяктуу,
Сөөлөтү катар чыккан ай сыяктуу.
Маңдайы күлүп тийген күн сыяктуу,
Экөөнүн сабагы бир гүл сыяктуу.
Көргөндүн көздөрүнүн нурун алат,
Асмандан учуп түшкөн үр сыяктуу.

***

Нурайым эркек киймин чечип салган,
Кыз киймин алда качан кийип алган.
«Күйгөнчок» деген аты өчүрүлүп,
Өзүнүн мурунку аты кайталаган.
Кымча бел, чынардай бой, жибек саамай,
Бүгүн шат, бүгүн азат, кайгы зардан.

***

Нурилла зор кубанып жаны калбайт,
Кыялы асмандагы айды самайт.
Бир баштан санап өтөт элестетип,
Аргасыз өткөндүгүн кур махабат.
Көзүнө Калдарбекти жылуу сезип,
Ал жигит ушубу дейт атаганат.

***

Калдарбек нени күтөт чыдай албай,
Барбы дейт менде дагы бакыт таалай.
Кадимки уролуна жакындашып,
Болоттон чыга келди аппак чырай.

Көрсөтүп бирде кайгы, бирде жыргал
Адамды алдайсың го ой дүйнө ай.

***

Болотбек ошол кезде Нурайымга
Гүлүм дейт бир сөз айтам тыңша мага.
Башымдан арылбады менин муңум.
Жүрөгүм отто жатат айтсам сага.
Күйүттүү эки достум Калдар, Чеге,
Ким десең Бекчеге жок Калдар мында.

***

Бул экөө махабатчыл санаа оору,
Жолумдан кезиктирди мага муну.
Үшкүрсө жалын оргуйт жүрөгүнөн
Жанар тоо көтөргөнсүп кекке бууну.
Дарексиз алдын артын каранышат,
Издешип көлгө чумуп кеткен кууну.

***

Өткөрдүк махабаттын кайгы муңун,
Эч адам көрбөгөнсүп бизден мурун.
Биз гана таткан сындуу сүйүү балын,
Биз гана ачкан сындуу сүйүү сырын.
Кудурет кубат берсин махабатка,
Жашасын, гүлдөй берсин далай кылым.

***

Махабат жалыны бар оттон ысык,
Махабат кыялы бар гүлдөн назик.
Махабат жеталбаса уудан ачуу,
Махабат колго тийсе өмүргө азык.
Махабат айрылууга караңгы түн,
Махабат жетишкенде шамдан жарык.

***

Гүл элек солуп жаттык кайра ачылмак,
Нур элек өчө жаздык кайра жандык.
Ордогу туткун элек махабатка,
Чыдадык түттүк акыр мөөрөй алдык.
Өзүбүз күйгөн өрттө булар жатса,
Жардамсыз жашоо бизге зор наадандык.

***

Калтырды өчпөс тамга өткөн күндөр
Ак нурга айлансакен кара түндөр.
Биз жаттык уу ичкендей туталанып,
Чиркин ай жардам кылды бизге кимдер.
Сыр терең жашырылып өрт ичинде,

Билбеди адам эмес, шайтан жиндер.

***

Турмушта болот тура далай укмуш,
Сүйкүмдүү, кээ бирлерин адам уккус.
Эч пенде махабатка күйбөсүнчү,
О, чиркин байлайт экен өрткө жипсиз.
Калдарга ушул жерден жолугуптур,
Адамбы, перизатбы бир сулуу кыз.

***

Бекчеге зордукчуга сүйгөн жарын,
Алдырып жүрөгүнө түшкөн жалын.
Ал кыздын аты болчу Акседеп дейт,
Жиндидей чөлдө жүрөт жеп убайым.
Калдарбек бул шаардан кызын алып,
Ичинен төгөр бекен кайгы зарын.

***

Экөө тең адамзаттан чыккан сырттан,
Муңуна боору ачыбас кандай кырс жан.
Экөө тең күйүт оору кесели бар,
Таза эмес жүрөктөрү күйүк жыттан.
Бул шордуу досторумдун кайгысы үчүн
Куп десең жердин бетин карап чыксам.

***

Азаптын баарын көрдүм өзүң үчүн,
Куу заман аябастан алды өчүн.
Уу кечип ээн чөлдө Чеге жүрсө
Куткарбай жөн таштоого түтпөйт ичим.
Ойлосом жаанамдын дүпкүрүндө
Жаткансыйм куйкаланып, сыртым ичим.

***

Мына бул каухар шакек колумдагы
Калдардын жүрөгүнө кайгы салды.
Ан үчүн шаарга илик саласыңбы,
Табууга достум сүйгөн ушул шамды.
Чегенин Седебинен дайын чыкпайт,
Билбеймин жер жүзүндө жокпу, барбы?

***

Бар чыгар издеп табам жер жүзүнөн
Болбосо зордукчулар шайтан, жиндеп.
Акседеп көйкаптагы пер болбосо,
Достума сыр көрсөтүп алдап жүргөн.
Дарегин сурамжылар билалбадым,
Нур бекен наз көрсөтүп түшкөн күндөн.

***

Билинбейт экөөнүн тең сыры бирге,
Же чиркин бир элеси келбейт көзгө.
Сүйүүнүн уусун, балын тең татышкан,
Ойлонсок оор кайгы экөөбүзгө
Жок болсо шакек ээси уруксат кыл,
Тезирээк жөнөйлү деп салды сөзгө.

***

Нурайым угуп туруп терең сырды
Элестеп өз башынан өткөн муңду.
Көзүнөн кан аралаш төктү жашын,
Санаасы, сан бөлүнүп уйгу-туйгу.
Зар какшап Болотбекти кучактады,
Жүрөккө уулуу канжар урган сыңдуу.

***

Ардагым, кагылайын, таалай багым
Түшүндүм достум таткан уунун жайын.
Түбөлүк максатыма жеттим десем,
Куу заман ачпайт белем менин багым.
Элестеп достуң Чеге көргөн күндү,
Аргамды таппай турам не кылайын.

***

Дүйнөдө биз көрбөгөн азап барбы
Дечүлөм ал азаптар алыс калды.
Шум заман биздин көргөн кайгы муңду,
Апарып алда кимге дагы салды.
Бизге дос, бул дүйнөгө махабат дос,
Бирде уу, бирде ширин, бирде шаңдуу.

***

Туулуппуз адам болуп ый, муң үчүн,
Жеңбедик махабаттын сырдуу күчүн.
Жылчыксыз туюк ордон жаңы чыксак,
Куу дүйнө бүтөлөк бейм бизден өчүн.
Досторуң биздин ордо жаткан окшоп,
Өрттөнүп жүрөк боорум күйдү ичим.

***

Ошентип Калдарбектен шакекти алып,
Шакектен сыр тапкансып ачык жарык,
Тилектеш өз сиңдиси Нурилланын,
Белгилүү бул каухарын анык таанып,
Кабагы күндөй күлүп жаркырады
Бул кандай сыр болдукен аныктайлык.

***

Нурайым басып келип Нуриллага,
Эжелик мүнөз менен дейт садага.
Мен үчүн дүйнөдөн так өтөмүн деп,
Бел байлап күтүп жүрдүң убадаңда.
Болотбек эсен келди бүттү максат,
Болмокчу эркин, жарык эмки мудаа.

***

Бери отур жашырбагын көктөгү айым,
Уялбай чынын айтчы сыр сурайын.
Гүл элең мага күттүң ачылалбай
Жүрөгүң зилге айланды жеп убайым.
Болотбек келди күтчү күндөр бүттү.
Ачылды сенин дагы бак таалайың.

***

Жүрөгүң тандап бирди сүйдү бекен?
Көңүлүң көздөп бирди жүрдү бекен.
Шерт үчүн араң чыдап жашың төгүп
Сүйүүнүн жалынына күйдүң бекен.
Болотту алсакен деп тилек кылып,
Ичиңди чексиз санаа ойду бекен.

***

Сырыңды айтчы күнүм билсин эжең,
Жашырбай махабатты ичке терең.
Мен үчүн өмүр, бакыт, таалай болдуң.
Аябайм өз башымды жаным сенден,
Жок болсо каалаганың сүйлөшкөнүң.
Бир жигит табалыбы байкап элден?

***

Махабат чындыгында өмүр балы,
Мен эжең калкып сүздүм көлүн аны.
Сүйгөнүң асмандагы күндөй болсо,
Өлгүчө адамзаттын таалай багы.
Термелсең махабаттын бешигинде,
Дүйнөнүн башка заты калат нары.

***

Нурилла эжесинен муну угуп,
Терең бир сыр айтчудай улутунуп.
Чиркин ай назик кыял кыз эмеспи
Айтууга оозу барбай тили буулуп.
Кылгыртып чолпон көзүн жалжылдатып
Уккан сөз жаш жүрөгүн эзип мыжып.

***

Эжеке сыр айтайын көңүл бөлгүн
Сен үчүн Болотбекти күтүп келдим.
Акыры ошол тилек орундалып,
Деп ойлойм акталды го антым менин.
Кыпынын махабаттын жүрөгүнө,
Бир жигит салам деди мен көнбөдүм

***

Эжеке бул сырымды өзүң чеччи,
Айтайын бирден терип болгон ишти.
Кандайдыр эл кыдырып келген жигит,
Ичинен гүл бакчанын көрдү бизди.
Күлүңдөп мени тиктеп туруп калды
Бир топко жыйнай албай акыл эсти.

***

Мен дагы байкап туруп жигит жайын,
Сыздады жаш жүрөгүм болду жалын.
Наз кылып сыр билгизбей гүл аралап,
Артыма кадам шилтеп басып калдым.
Алдымды торой басты ал шер жигит,
Мен деле кыйгач өтпөй жакын бардым.

***

Ал жигит таанышуунун сөзүн салып,
Мен дагы жашыктарча кетпей жанып,
Эзелтен тааныш өскөн курбуларча,
Отурдук гүл үстүнө басып барып.
Ал менден махабатчыл сыр табалбай,
Жүрөгү тургансыды канжарланып.

***

Сөзүнөн бал тамызып башын иет,
Айтканы бирок мага уудай тиет.
Чындыктын сырын айттым жашырбастан,
Эжем бар күйүп жаткан тозокто деп.
Ал эжем ошол оттон кутулбаса,
Махабат мага ачуу, мага кермек.

***

Дедим да секин туруп кете бердим,
Артымдан калды тиктеп кеткен менин.
Обдулуп ал ордунун туралган жок,
Кейитип койдум окшойт анын зээнин.
Ал жигит таалайымдай көрүнсө да,
Таштабай кала бердим баркың сенин.

***

Ошондо сүйүү эми не чече албадым,

Жигитке сизди таштап кеталбадым.
Бир күнү адатымча көңүл ачып,
Жанакы гүл бакчага дагы бардым.
Ал жигит кандуу жашын ирмеп келип,
Муңайган жүрөгүнө салды жалын.

***

Кайрылып гүл бакчадан чыгалбадым,
Бирок да «сүйөм» деп сөз чыгарбадым.
Эжеке сенин жуткан уунду ойлоп,
Жигитке жүрөгүмдү кыйалбадым.
Ошондо махабаттын сырын чечтим.
Жигиттин көрүп туруп ыйлаганын.

***

Жок дедим так өтөмүн бул дүйнөдөн
Күтпөгүн дурус үмүт, жигит менден.
Болбосо күйгөн отто шордуу эжем
Айланып кетсин дедим жаным сенден.
Эстей жүр бирок мага кайрылба деп,
Колумдан каухарымды ага бергем.

***

Ошентип жигитке уу ичиргемин,
Эжеке кадырыңды сактап сенин.
Келдикен кайсыл элден, кайсы жерден,
Өзүнөн сурабапмын ошол шердин.
Жигитке дагы мындай деп койгомун
Сыр жашыр болгон иш түшүм дегин.

***

Анткени жүргөндүрсүң жортуул кылып,
Калбассың ушул бойдон үйдө тынып,
Жигитке жолуккан кыз чаныптыр деп,
Жүрбөсүн душмандарың ушак кылып.
Көргөндө каухарымды көөнүңө алгын,
Белегим ушул дедим курдашчылык.

***

Сезилди жигитке көк бузулгандай,
Жер тарып бир жаңгакка кысылгандай.
Аргасыз ал шакегин мага берди.
Колуңа салып кой деп куру калбай.
Таалайым бул дүйнөдө жок экен деп,
Коштошуп жөнөп кетти ыйлай-ыйлай.

***

Эжеке муну сизге айталбадым,
Шектенип кейийт го деп баталбадым.

Ал жигит аттанарда мындай деди:
Так өтөм үйлөнүүдөн мен да тандым,
Ошентип күндөр күңүрт өтпөдүбү,
Өмүргө элчисиндей шум ажалдын.

***

Бул шакек үч жыл мурун болду буйнат,
Ошондон бери согот жүрөк туйлап.
Жеке сенин кымбат салтың үчүн,
Өзүмдүн жүрөгүм чын араң чыдап.
Өзгөчө ал жигитти элестетип,
Ый менен узатамын түндү сыйлап.

***

Мынакей ошол шакек колумдагы
Башкача кооздолгон порумдары.
Ушинтип арман менен өтөт окшойм
Кантейин ала тоодой шорум барбы.
Дүйнөдө мындан башка сүйгөнүм жок
Билбеймин бул максатым орундайбы?

***

Жанакы келген жигит Болот менен,
Ошонун сурап көрчү сырын терең.
Учурайт пешенеси мага ысык,
Болбосун ошол жигит ушул берен.
О, чиркин тиктеп өңүн билип калбай,
Анда мен кымырынып кыйгай көргөм.

***

Сөөлөтүн арт жагынан анык тааныйм
Жүрөгүм дал ушул деп болот жалын.
Мүмкүн бул же ошонун ага-иниси,
Же жээни же тагасы билет жайын.
Сүйүүнүн сырын өзүң билесиң го,
Мен сизге мындан башка нени айтайын.

***

Дегенде бек сүйүнүп эжекеси,
Сиңдисин эркелетип беттен өптү.
Каухарың мына менде жигит бар деп
Колуна бере салды ал шакекти.
Жигиттин ким экенин анын сырын
Нурайым бирден терип айтып өттү.

***

Кабагы күндөй күлүп Нурилланын,
Эшитип Калдарбектин бардык жайын.
Жарына жолуга албай ичтен шашат,

Кылымдар бараткансыйт болуп жарым.
Калдардын сүйгөн кызы табылды деп
Өмөргө калгандыр го болду дайын.

***

Болотбек шертин угуп Нурилланын
Кызга айтат: — Сен киргиздин өлгөн жаным.
Гүлүмдү, таалайымды сактап бердин
Тамызып маңдайыма өчкөн шамым.
Дүйнөдө эмгегиңе теңдеш тартуу,
Берүүгө табалбайм го кагылайын.

***

Башымды алдыңызга тартуу кылам,
Не десең аткарамын качпайм чыдайм.
Жашырдың эжеңдеги сырды бекем,
Садагаң болом сага Нуриллахан.
Энелеш туушканым деп санагын
Нурилла карындашым менмин агаң.

***

Азапка көнө бербейт ар ким эле,
Чыдабайт оорчулукка ар бир пенде.
Наадандар өз сөзүнө ээ болалбайт,
Чыгалбайт берген шерттин этегине.
Айтышкан антка чыдаш улуу сыпат,
Бул сыпат жаралбаган асман, жерде.

***

Ырахмат кагылайын бардашыңа,
Сен чыдап нур кийгиздин сырдашыңа.
Жылдызга чабыт тагуу учкул шумкар,
Кут болсун таалай болуп бу башыңа.
Дегенде Нуриллахан башын ийип,
Жөнөдү уялгансып секин жыла.

***

Калдарбек бул дүйнөнү сөөлөттөнтүп,
Алчудай асмандагы айды серпип.
Шаңдуу эр, шайыр кызын элестетет,
Тургансып нурду, кийип муңду чечип.
Күсөшкөн эки жүрөк тыбырчылайт
Ой менен бири-бирине дароо жетип.

***

Махабат кыз жигиттин эркин бийлеп,
Наз кылат алда эмнеге кирпич ирмеп.
Эки жаш бараткансыйт, булут минип,
Сүйүүнүн күндөй кызыл нурун жиреп.

Максатка жетип турса кантип чыдайт,
Сүйүүдөн үмүт үзгөн эки жүрөк.

***

Күйөөнүн ким экенин эл да билди,
Эшикте шыкаалашып кыздар жүрдү.
Нурайым кан күйөөнү сынайынчы,
Билейин келечеги көлбү, желби?
Таалайлуу Нурилланын сүйгөн жарын,
Шыкаалап Калдарбекти келип көрдү.

***

Ошентип сынап турса кан күйөөнү,
Ак кууга чабыт жайчу туйгун өңдүү.
Сүрү бар капысынан чыккан шердей,
Жүзүнөн эч ким билбейт кайгы муңду.
Көрүүгө Нурилланы чыдай албай,
Тартипке араң чыдап турган өңдүү.

***

Жүзүндө сүйүү шаттык аралашып,
Термелип терең көл да бараткансыйт.
Шабырда жаткан кууну аңдып басып,
Алсам деп жүрөгүнөн кан аккансыйт.
Нурмайым ушул сырды биле коюп,
Шашылып Нуриллага келди кайтып.

***

Нурилла эжекесин көрө коюп
Тамылжып ак маңдайы айдай толуп.
Кулпунат көлдө сүзгөн чүрөк сындуу,
Кылада отургансып туйгун тооруп.
Берметтей жалтылдаган көз кареги,
Жалжылдап акак зире алоолонуп.

***

Кыздары кашындагы күндөй жаркып,
Тургансыйт курч жүрөгүн магнит тартып,
Чиркин ай сүйүү жалын жүрөк магнит,
Жүргөнсүйт чагылгандай көктө калкып.
Элестейт сүйгөн жарын бийик зоодон.
Калкыган ылачындай шаңдуу, шаңшып.

***

Нурга — нур көйкөлүшүп кошулчудай,
Магнит чагылганга тозулчудай.
Жүрөктүн муңу кетип муздай эрип,
Булутча айды карай созулчудай,
Кыздарга кыял менен наз көрсөтүп,

Кылтылдайт түрү сымап коргошундай.

***

Эжеси Нуриллага жакын келип,
Жатабы жаш жүрөгүң сүйүүгө эрип.
Таалайың сырдуу күндө учураган.
Өзүңдү энчилеген шакек берип.
Келбети туурдагы туйгун сындуу
Кубандым асылзатты сынап көрүп.

***

Айдан чоң кагылайын сенин бактың,
Айтайын адеттеги элдин наркын.
Баралы сүйгөнүңө жүргүн Нурум,
Жаркырап күндөй күлүп көңүл ачкын.
Ар ишке чыдамдуу бол токтоо калбаат,
Жоготпо кыздын назик гүлдөй салтын.

***

Нурилла эжесинен муну эшитип,
Таптагы кыргыектей канат силкип.
Чиркин ай ошол мүнөт кубаныч го,
Азаптуу күндөр калды артта илкип.
Келкидей алтын тактан ыргып түшүп,
Жөнөдү сүйгөнүнө кадам шилтеп.

***

Ээрчитип кырк бир келин жана кырк кыз,
Бири да чеки баспайт Нурайымсыз.
Жалтылдап баары окшош кийинишкен
Алды, артын бүткүл безеп берметке жыш.
Келатат тартип менен гүл бурашып,
Чиркин ай тегиз сулуу баары ыксыз.

***

Каркыра сындуу көктө катар сызган,
Кундуздай кулпунушат сууда сүзгөн.
Бийлеген асман жерди жаркыратып,
Нурга окшойт баарын тегиз күндөн үзгөн.
Көлдөгү чүрөк сындуу кылтылдашып,
Көргөндөр кетирүүдө курчун көздөн.

***

Сегиз кыз Нурайымды жандап алган,
Баскансып кызыл пачки оонап кардан.
Аркардай кырандагы баары шаңдуу
Кырчындай тегиз өскөн жайык сайдан.
Бардык кыз таза, тамчы суудай окшош,
Мөлтүлдөп кулап түшкөн бийик шардан.

***

Арткылар алты топко бөлүнүшкөн,
Ар бири пери сындуу көрүнүшкөн.
Жалтылдайт алкымдары күн нуруна,
Атайын каптагансып ак күмүштөн.
Ар бир кыз бирден чолпон болор эле,
Табийгат күч көрсөтсө көктө сүзгөн.

***

Нурилла ортодогу калың топто,
Көп жигит көрүп алып түшөт отко.
Кими кыз, кими келин, ким Нурилла,
Билалбайт ажыратып ким да болсо.
Жүрөктүн сүйүү беги таанытпаса,
Билалбай Калдар түшөр эми чокко.

***

Бир жигит көрүп туруп кыздын шаңын,
Жалбырттап каптагансып ичин жалын.
Сүйгөнүң келатат дейт Калдарбекке,
Дит багып маңдайында туралбадым.
Атайын кең дүйнөнүн төрт бурчунан,
Чогултуп келген белем үрүн баарын.

***

Асманда калың жылдыз жымыңдаган,
Бардыгы паар алат күн нурунан.
Буллардын нуру күндү чегиндирет,
Чолпонго бул кыздарды теңей албайм.
О, чиркин үрбү, перби, адамзатпы?
Чырайы ай ааламды табалаган.

***

Эттери кар үстүнө кар жаагандай,
Беттери кан үстүнө кан тамгандай,
Келбети тең ачылган жазгы гүлдөй,
Көздөрү каухар чырак күйгөн шамдай.
Маңдайы он бештеги толгон айдай
Каштары кардыгачтын чалгынындай.

***

Басышы жайкы тунук салкын желдей,
Кыялы жел термелткен кызыл гүлдөй,
Шум заман бизди мынча шордуу кылды,
О, чиркин бул кыздардан бирден бербей.
Тааный көр сүйгөнүңдөн адашпастан,
Мага окшоп көп сулууга көңүл бөлбөй.

***

Аңгыча эшик ачты келин келип,
Нурайым өттү төргө үйгө кирип.
Сүйгөнүң калың кыздан тааный албай,
Калдарбек туталанат ичи күйүп.
Аңгыча орто ченден бир кыз кирди,
Каптады ошол кыздан жалын келип.

***

Калдарбек турган жерден козголалбай,
Кыйгансып жүлүндөрүн канжар салбай,
Шыркырап агып жаткан ширендидей,
Жүрөктөн от чагылды чагылгандай.
Өрт кетип кыз, жигиттин ортосунда.
Босого эрип түштү чыдай албай.

***

Жүрөктөн учуп кызыл кыпындары
Көрүндү өрттөнчүдөй кыздын баары.
Бутун кыз шилтейби же шилтебейби,
Калдарга не болсо да жакын барды.
Тилсиздей бири-бирине умтулушуп,
Эки ашык айкалышып калып калды.

***

Жазылбас калтек салса билектерин,
Айрылбас балта чапса жүрөктөрүн.
Дүртүлдөп көйнөктөрү күйүп кетти
Куймалап жаткансындуу жиликтерин.
Чакалап муздак сууну куя берди
Шашылып корккон сындуу кырк бир келин.

***

Оргуштап жүрөктөрдөн кан аккансыйт,
Полоттой ширелишип бараткансыйт.
Элестеп махабаттын таттуу балы,
Кыздарга алда эмнени санаткансыйт.
Бир кезде эл алышып тура калса,
Мемиреп уктап жатып таң аткансыйт.

***

Ошентип кошулушту сүйүшкөндөр,
Өртүнө махабаттын күйүшкөндөр
Сүйүүдөн бул дүйнөдө түңүлүшүп
Аргасыз санаа көлүн сүзүшкөндөр.
Махабат жетсең нурдай, жетпесең уу,
Айтышат жалган дешип муну кимдер.

***

Хандыкта азырынча Нурайым бар,
Болотбек, Калдарбектен кетти муң зар.
Сүйгөнү Бекчегени Акседеп жок,
Барса да элден элге чабармандар.
Муңканат, барган сайын алдан кетет,
Болотбек Бекчегеден билбей кабар.

***

Достум деп ташка жанчат от жүрөгүн,
Үшкүлөп тешкен сындуу көздүн челин.
Солуктап жоогазындай катып кетет
Бекчеге көрбөйбү деп Акседебин.
Бир күнү Болот, Калдар кел бери деп,
Өмөрбөк айтып жатты иштин жөнүн.

***

Жагабы мен оюмду кылсам кеңеш,
Хан болуп такка чыгуу максат эмес.
Нурайым такта туруу ылайыксыз,
Хандыкты кан соруучу каалайт мерез.
Болоттун шыктуулугу кажыбастан,
Өмүрлүк, таалай алды хандар жеңбес.

***

Баралы күткөн элге Болот балам,
Сиздерге дайым душман ачуу заман.
Седепти Бекчегени таппасаңар,
Адашып сыпатыңан болдуң жаман.
Бекчеге белдүү даана жигит болсо,
Калбасын сүйгөн жарын көрбөй каран.

***

Деп Өмөр Болотбекке кезек берди,
Болот да жок дебестен буга көндү
Калдарбек, Нуриллахан, Нурайым да
Айтканын Өмөр эрдин туура көрдү.
Кубанды Калдар, Болот тек кетүүгө
Дүйнөдөн табалы деп ошол шерди.

***

Хандыкты эл эркине салып койду,
Эл дагы жүгүртөр деп акыл ойду.
Кеңешип, катар өргөө тигип жатты,
Берүүгө кетеринде элге тойду.
Чакырат эл аралап барып жатты,
Жигиттер чапкылашып оңду, солду.

***

Нурайым убактылуу хан болгон соң

Болотбек, Калдар экөө жар болгон соң,
Атактуу элдик тойдон аянбады
Султандан калган төрт мүлк бар болгон соң.
Көтөрүп элдин чөгөт көңүлдөрүн
Жок небес кетебиз деп — суроо койсом.

***

Деп Болот эсеп жеткис сойдурду мал,
Ташылды келчүлөргө эсепсиз бал.
Бир күнгө, бир адамга он кеседен
Эсептеп келтирилди ак шараптар.
Калк үчүн, бей-бечара карып үчүн
Ачылды күн мурунтан казыналар.

***

Лыкылдап ойго, кырга эл да батпай
Келишти аял эркек үйдө жатпай.
Эркинче ичип, жешип тоюп жатты,
Ал кезде сен тийбеген оң карыптар
Эсепсиз алтын, бермет жана каухар
Берилди таратылып күмүш жавар.

***

Ошондо эр Болотбек элге карап,
Сөөлөтү Калдарбектин элге жарап.
Алгыла казынадан эркиңерче,
Жүрбөсүн эшен, байлар элди талап.
Кимде ким калган болсо үйлөрүндө
Келишсин канча десе алтын алат.

***

Дегенде эл ызаттап Болотбекти,
Чуулабай бирден туруп айтты кепти.
Ырахмат айга жетсин сунган колуң
Жетерлик көп дүнүйө алдык дешти.
Бул болсо бир кана эмес эки өмүргө
Буюрса үчүнчүгө артат дешти.

***

Ошондо дагы сүйлөйт Болотбек шер,
Биздерге эми калкым уруксат бер.
Сураймын чын жүрөктөн ыраазылык,
Таалайды жеңип алчу боордош эл.
Биздерди күндө жолдон күтүп жатат,
Өскөн эл өзүңөрдөй, туулган жер.

***

Замандын баары күчтүү болду элге,
Айыпсыз канды бийлер төгөт жерге.

Өзүңөр бак-таалайлуу болуш үчүн,
Хандыкты өткөргүлө элдин эрге.
Ач көздөн хан кылсаңар таалай бербейт,
Кошкаула оюңарды баарың бирге.

***

Алгыла адилеттүү хан көрсөтүп,
Ханыңар эл жебесин дагы өксөтүп
Ким кана бийлерге эмес, элге жакса
Хан кылып жыргагыла өсүп өрчүп.
Ханыңар элдик камды чече билсин,
Эл менен бирге болсун бир сыр чечип.

***

Дегенде эл алкады бүт чуулдап
О, балдар максатка жет таалайды тап.
Анда биз ызаат менен жөнөтөлү,
О, мейли кала берсин ал таажы так.
Таажысы тебеленип чирип бүтсүн,
Тактысы топон болуп күнгө куурап.

***

Алыс жол үч айчылык барар жериң
«Кол ал» дейт бир карыя — «биздин элден,
Эрлерге эшен, хандын баары душман,
Карактап жүрүшпөсүн тосуп белден.
Олжолоп сулууларды азаптантып
Койбосун жолуктуруп муңга терең.

***

Кезигер кокус болуп жолдо душман,
Эсирип көпкөн орой дагы бир хан.
Сөзүңөр узун болсо кол көп болсо
Жеңесиң жеңдирбейсиң салгылашсаң.
Эрикпей кол алгыла азык, түлүк,
Кезигер ысык талаа, муздак даван.

***

Айтканы карыянын жактырылды,
Көп чатыр нар качырга арттырылды.
Тандалып жүздөн бири, миңден ону,
Сөөлөттүү беш жүз жигит жактырылды.
«Копол» деп бийдин байдын камкөштөрүн,
Биринде колго кошпой калтырылды.

***

Акылдуу көптү көргөн ал карыя
Адамга ошол кылат деп ырая.
Салышып ак кийизге такка апарып,

Хандыкты эл өткөрүп берди ага.
Жөнөттү урмат менен Болотторду,
Коштошуп көздөрүнөн жашы тама.

***

Бөлүндү соот, чопкут калкандуулар,
Көрүнгөн сөөлөттөрү заркумча бар.
Жаркылдап кылыч, найза, айбалталар
Сеңирди омкорчудай каптап булар.
Ачылсын жолуңар деп дуба берет,
Кош балдар элиңерден бак табыңар».

***

Алдыңда калың кербен мурун жөнөп,
Артында беш жүз колу бөлөк келет.
Ызааттап кол кармашып, кош айтышып,
Гүл тосуп эрлерге эл берет белек.
Демигип алда кимдер араң жетип,
Көз жашын кылгыртышты беттен өбөт.

***

Сөөлөтүн Болотбектин ошол күнкү,
Жарашкан кол баштаса анын көркү.
Душманга найза сунган эр сыяктуу,
Обдулса солк этчүдөй жердин бети.
Айталбайм бүт сүрөттөп, кубат жетип,
Болчудай жалгыз өзү элдин көркү.

***

Жалтылдап тиктегени сепкен нурдай,
Жаркылдап күлсө тиши тунук айдай.
Дагдайып көкүрөгү өскөн шердей
Сүйлөсө сөзү ширин тамган балдай.
Мингени көк чапчыган кара тулпар,
Кулагы күйүп турган шамаладай.

***

Керилген үзөңгүгө кызыл найза
Илинген чоюн чочмор ээр кашка.
Болоттун сүрүн көрүп чыдай албай.
Ийинге сойлоп кирет ажыдаар да.
Айбаты абалкы өткөн Манас сындуу,
Берилген салт санаасын элдик жакка.

***

Кийгени алтын соот, күмүш калкан
Кубанат муну көрүп жашыл асман.
Нурайым, Нуриллалар өздөрүнчө
Кырк ноокер бул экөөнү жандап атчан.

Шаңданып Калдар келет кол алдында,
Өмөр да өз курбусун элден тапкан.

***

Чөл келсе кейибестен суусадык деп,
Бел келсе дем албастан чарчадык деп,
Сезишип кол азабын ырахаттай,
Шерди кууйт, чер жазышат жолдон четтеп.
Тагылган өңчөй нарга коңгуроолор,
Көркүнө күн күлүндөп жел эркелеп.

***

Өткөргөн атандарга алтын буйла
Жабылган калы килем окшоп нурга.
Чырмалган кызыл-тазыл жибек аркан,
Салынган манат дикек качырларга.
Бир кана Чеге үчүн кайгы тартып,
Болот шер кошулалбайт шаңдуу ырга.

***

Калдарбек Болотбекке көңүл айтып,
Чыгалы Чеге үчүн көккө кайкып,
Муңайтпай жеткирели максатыңа,
Седепсиз таштабайлы чөлгө жанчып.
Кайгырбай кана алга жарышалы,
Акседеп Чеге үчүн көңүл ачып.

***

Ошентип кубалашат кулан, жээрен
Жаа тартып кушту атышат кими мерген.
Ойношот оодарышып эр сайышып,
Ким экен ат үстүндө илгир берен.
Ырдашат узун жолду кыскартышып,
Созултуп кубулжуган обон менен.

***

Баардыгы ызаатташат Болотбекти,
Сүйлөшөт Добулбайда калган кекти.
Бир эсе эске алышып кейип өтөт,
Сөз кылып Чеге менен Акседепти.
Бир эсе шылдың кылып күлүп өтөт,
Баягы түш жоруган эшендерди.

***

Бир эсе муну коюп Умсунга өтөт,
Келгенин Болотбекти издеп кексеп.
Тилектеш эки жашка азап берип,
Өлгөнүн өзү чөөдөн ыйлап өксөп.
Аны да таштап коюп теминишип,

Жарышып алга карай жүрүп кетет.

***

Бир эсе алда кимди тамашалап,
Каткырып катар жүрөт аны жандап.
Бир эсе тартип менен бурулушуп,
Өмөрдүн сөздөрүнө кулак салат.
Дейт Өмөр: — Жигит болсоң элди сүйгүн,
Бул урмат, бул өчпөгөн зор махабат.

***

Дүйнөдө эмне сулуу, күн да сулуу,
Аппак ай, таңкы чолпон, гүл да сулуу.
Жүрөктү өз боюна тартып алат,
Жигитке азып чыккан үр да сулуу.
Даңктантат, атактантат, кылымдарга,
Эр үчүн, эл кымбаттуу жалгыз сулуу.

***

Өчүрбөйт атагыңды элди сүйсөң,
Эл үчүн жүрөгүңдү бере билсең.
Ал эрди эл да сүйөт урмат кылат.
Эр болсоң элди сезгин атам, энем.
Асманда айга сунса колу жетет.
Бириксе элдин күчү сыры терең.

***

Ошентип билинбеди чарчаганы
Калтырды эчен даван, эчен сайды.
Өтүштү эки ай жүрүп чөлдөн суудан.
Жол жүрүп, түн күзөтүп күтпөй таңды.
Көңүлдүү рахаттуу, ынтымактуу,
Келатат ойноп, күлүп колдун баашы.

***

Жулкунуп тулпарлары куштай учкан,
Шаңданып кол алдында Болот сырттан,
Жүктөгөн чатырларын катар тигип,
Маселелеп бир шаарга бүгүн жаткан.
Эмне болор экен эртеңки сыр,
Аныгын айтып берем муну уксаң.

***

Кудасы Добулбайдын Дөөлетбек хан,
Седепти аламын деп даярданган.
Ан үчүн эл шаарга кирип жатат,
Чакырып жүргөн үчүн көп чабарман.
Болотбек алдын тозуп сөз сурады.
Удургуп бара жаткан чабармандан.

***

Чабарман атын бурду Болотбекке,
Болот да ал жигитти салды кепке.
Ал айтат: айдан тунук нурдан сулуу
Ханыбыз үйлөнмөкчү Акседепке.
Ал сулуу тийбеймин деп ханды чанып
Жатчуле караңгы ордо атасы экөө.

***

Акыры тиём дептир көнүп ханга
Никелеп алсын дептир эл алдында.
Ал судуу дагы минтип айтат имиш,
Бүт зордук ханда болсо барбы арга.
Же кошсун сүйгөнүмө эл текшерип,
Же ханга күнөөм болсо ассын дарга.

***

Ал кызды соодагерлер алып келген
Ошолор тартуу кылып ханга берген.
Кеп кылат эл дуулдап, ошол кыздын
Сүйгөнү болсо керек дешип берен.
Артынан издеп келген адамы жок,
Билалбайм ал сулуу кыз кайсыл элден.

***

Келген дейт кара коонун ары жагынан
Болбойт дейт бул сулуудан өткөн чыгаан.
Бул кызга мал айдатып соодагерлер
Пайда таап күрпүлдөктүн базарынан.
Ошондо Дөөлөтбекке жолугушуп,
Седепти тартуу кылып алтын алган.

***

Сулуунун сырын айтып бералбаймын,
Ал элге эмне дейт билалбаймын.
Кааласаң барып туруп өзүнөн ук,
Эл менен бирге түшүн иштин жайын.
Деди да ал чабарман кете берди,
Түшүнтүп толугураак айтпай дайын.

***

Болотбек Акседепке көңүл бөлүп,
Ошолбу башка бекен билели деп.
Кербендер ак чатырлар тура берсин.
Шаарга көп кол менен кирели деп.
Калдар дос колдун баарын ээрчитип жүр.
Болбосун Чеге сүйгөн чын Акседеп.

***

Аттанды беш жүз колу баары туруп,
Шаарына Күрпүлдөктүн кирди чууруп.
Кылкылдап болот кылыч, сыр найзалар,
Чарайна зоот, калкан миң куулуп.
Ордодон чыгып келип хан Дөөлөтбек
Баш ийип салам кылды тизе бүгүп.

***

Коюлду ат алынып алтын күрзү,
Санайсың күзгүлөрдөн жүздөн жүздү.
Бир топко отурушту сөз алмашып,
Сүйлөшүп таанышуунун ширин сөздү.
Тартылып албан түрлүү бал тамактар,
Куюлуп ак шараптар турган кези.

***

Жүгүрүшөт келип жатат эл да толуп,
Акседеп жаткан чыгар ордо солуп.
Чын эле айрылабы Бекчегеден
Асылып илмек дарга каны чууруп.
Же ханга аргасыздан тийип алып,
Өтөбү жаш өмүрү гүлдөй солуп.

***

Аңгыча буйрук берди эл отурду,
Акседеп орто жерге келип турду.
Эл менен аралашып мында келген,
Седебин издеп жүрүп Чеге шордуу.
Чиркин ай айды кыян каптагансып,
Жүзүнөн жаш агызат кийип чомду.

***

Желдеттер Шүкүрбайды дегдеңдеткен,
Кандуу жаш аксакалын жууп кеткен.
Атасын желдеттерден кыз талашат,
Коё бер өлөбүз биз калбай кечтен.
Бошотуп Шүкүрбайды сүйлөгүн дейт,
Эшитсе эл акыйкат кылар бекен?

***

Ошондо дейт Шүкүрбай кандай зордук,
Биз ханды кыяпаттан кордободук.
Билбеймин бизден азап кетпес болду
Анткени хандарда экен уудай кордук.
Калайык акыйкатын кылгылачы,
Баары бир бизди ажал калды тооруп.

***

Дүйнөдөн хан, падыша байлар өтөт,
Кор кылып букараны айдап өтөт.
Кайгылуу тиги дарда канын төгүп,
Айыпсыз биздей шордуу зарлап өтөт.
Ээ кылбай элдин башын өздөрүнө
О, чиркин муңдуу заман бизди тепсеп.

***

Күн батыш күн чыгышты араладым,
Балырлуу түбүн көрдүм дарыялардын.
Ой кырдын гүлүн ыргап эркин соккон,
Түйүндүү сырын чечтим шамалдардын.
Бир кезде айга коңдум кыял менен,
Эч хандан акыйкатты табалбадым.

***

Шорум көп кайда барсам гөр кезигет
Бербеди ачуу заман бизге кезек.
Соодагер, хандар, бийлер жылан болду
Көрбөдүм адилеттүү жайды издеп.
Мына бул аксакалым куурап бүттү
Жашымдан көөнүм өспөй болот чөгөт.

***

Болбодум эч ыраазы ханга, бийге,
Кайгы-муң энчиледи булар элге.
Аргасыз алдан үмүт күтүп келдим.
Ырахмат ороочудай кызыл гүлгө.
Мен болсом кезек келди бүгүн өлөм,
Калгандар жетер бекен жыргал күнгө.

***

Азапка чыдап келдим бакыт көрбөй,
Өлүмгө өзүм кыйып жаным бербей,
Залимдер бүт бийиктикти ээлеп алып,
Эл үчүн ушул заман болду гөрдөй.
Акыры кулжа деген жерге келип,
Токтолго кылган элем тентип жүрбөй.

***

Камыштан жол боюна кепе тигип,
Өлбөстүн ашын ичип кийимин кийип.
Аргасыз кесип болду отун сатуу,
Торуна бул замандын башымды ийип.
Кайгылуу ошолордун бир күнүндө
Бир жигит муңайыңкы келди кирип.

***

Ошондо бул башыма бакыт конду,

Бул жигит Акседепти алмак болду.
Ойлодум көп шылдыңдын бири го деп,
Аягы жалган эмес чындыкка ооду.
Ал жигит баласымын Орунбайдын,
Азапты атасынын көргөн шордуу.

***

Бекчеге ал жигиттин билсең аты
Ал өзү жигиттердин асыл заты.
Ал шордуу айылы алыс болгондуктан,
Седептин көргөн муңун билбей калды.
Акседеп менин кызым ушул муңдуу
Олжолоп соодагерлер берди зарды.

***

Бекчеге жүргөн чыгар издеп сурап,
Жеткирбей бизди ажал тооруп турат.
Муңдууга хан колунан ырая жок,
Айыпсыз өлөбүзбү дарды сырдап.
Калайык, жанга кылдык кандай айып,
Өзүңөр кылгылачы бизди сурак.

***

Мен күтпөйм, хан да бербес жакшылыкты,
Седеп да эсептебейт ханды мыкты.
Өзүнүн сүйгөн жары Бекчегени,
Таштабайт муздай кылып тоңгон кышкы.
Колумда зордук бар деп мактанбаса,
Биз үчүн хандар, бийлер зор кылмыштуу.

***

Ошондо хан Дөөлөтбек тура калды,
Чычалап чал сөзүнө чыдабады.
«Тездет» — деп буйрук кылды желдеттерге,
Кескилеп дарга аскыла тиги чалды.
Седепке жооп бер деп хан бурулду,
Түкүрүп Седеп жаакка салып калды.

***

Желдеттер туш тараптан жетти чуркап,
Седептин чалдын таңды көзүн чырмап.
Бекчеге таш бараңдап кирип келди,
Сүйгөнүн байлап жатса кантип чыдайт.
Таш алып он чактысын уруп жыгып
Жулунду Дөөлөтбекке кылбай ызаат.

***

Болот да элчи салды Дөөлөтбекке,
Көнсүн деп жакшылыкка айткан кепке.

Ал залим долуланат сөз тыңшабайт,
Мейманым киришпе деп, биздин ишке.
Ошондо беш жүз колго буйрук болду,
Алышты желдеттерди тепетепке.

***

Тааныды Болот көрүп Бекчегени,
Көзүнөн жашын төгүп кел деп бери.
Жолугуп күткөн досу өз алдынан,
Кучактап кол кармашып чыкты чери.
Ошондо Чеге жыйнап акыл эсин,
Элестеп эске түштү жүргөн чөлү.

***

Ажалдан Акседепти коргоп калды,
Алкашып күлүп турду элдин жармы.
Болотбек: — Ханды кармап алып кел дейт
Калың кол тинтип, тытып таппай калды.
Болотбек кире качып кетсе керек,
Өзүнө паана кылып да бир жарды.

***

Болот шер таптыралбай Дөөлөтбекти,
Жылкысын бүтүн тийип алып кетти.
Бекчеге Акседептер азап чегип,
Көксөгөн максатына бу да жетти.
Ошентип баары азат, баары эркин,
Өмөрдүн эли тозуп алат көчтү.

V

Болот кетти, хан Дөөлөтбек ачуулу,
Ойлоп турду эл жылкысыз калчубу.
Ала качып келинимди дагы алса,
Акыр мага бир кара түн салчубу.
Колумдагы Акседептен айрылдым,
Кантип чыдайм, эл кеп кылса ушуну.

***

Бу көрөкчө мен ажалсыз өлөйүн,
Болотбектен келген ишти көрөйүн.
Кабарланып хан Добулбай кудама,
Эсепсиз көп колду топтоп жөнөйүн.
Элин чаап Болотбекти өлтүрүп,
Бул майданда өз күчүмдү ченейин.

***

Кимден корком баатыр Бөкчө уulum бар,
Ачууланса найза салып тоо бузар.
Бул ааламда буга теңдеш балбан жок,

Болотбектин кең дүйнөсүн кылаттыр.
Келинимди, жылкымды алып Болоттон,
Мен да мардам сөз сүйлөйүн ачык шар.

***

Ушундай деп кагаз жазды кудага,
Колду курап тезирээк кел сен мында.
Нурайымды периште эмес Болотбек,
Алып жүрөт бербөөчүдөй кылымда.
Бекчегенин колуктусу Седепти,
Ал бошотуп тийип кетти, малымды.

***

Пешенени периштеден тууду деп,
Ызалантып сени кылды элге кеп.
Акырында Нурайымды, Бөкчөдөн,
Алып келип бизди аңыртты Болотбек.
Бир Болотту жеңалбаса эки хан,
Уккан көргөн адам көрбөс муну эп.

***

Казат кылам Болотбекке ан үчүн,
Топтоп жатам калдайган кол зор күчүм.
Чабуул кылып, жерге талдын шаарына,
Бүлүндүрүп талап алам эл ичин.
Ал качкындан Нурайымды куткарам,
Акседептей, Нурилладай сиңдисин.

***

Көп кол алып мени менен бараспы,
Же тынч жатып олжодон куру каласпы?
Хандын кызын хан алалбай калган деп,
Баарыбызга сөкөт тийди ыраспы.
Ойлойсуңбу Болотбек ким, Бөкчө ким?
Таштайбызбы хандык ата мурасты.

***

Уялбасаң жообун тез бериңиз,
Намыстансаң колду курап келиңиз.
Жөнөш үчүн чукул жетти убакыт,
Сизге кана күтүп калган кезибиз.
Душманыңдан алып берем кегинди,
Көкшүнүң сууп өссүн чегет көөнүңүз.

***

Жигит барды катты берди колуна,
Хан Добулбай окуса иш оңунда.
Менин дагы шегим болчу Болотто,
Башым тартуу Дөөлөтбектин жолуна.

Деп Добулбай жооп жазып жөнөттү,
Ал жигитти кайра келген жолуна.

***

Туталанып хан Добулбай ачынды,
Тез келсин — деп желдеттерин чакырды.
Азат кулду, Пешенени каардап,
Буйрук берди экөө дарга асылды.
Түш жоруучу кереметтүү эшендин,
Эл алдында калптык сыры ачылды.

***

Жер түнөрөт тоолор көчүп жаткандай,
Күүгүмдөнөт аппак нурун төкпөстөн.
Ай муңаят кейип ыйлап жаткандай,
Хан Добулбай сансыз колду топтоду,
Бүт алынып элде жигит, ат калбай.

***

Ал ары жок ойлобой өз абалын,
Жуушаң аштап даярдады жарагын.
Хан Дөөлөтбек күтүп турса мен үчүн,
Мен уялбай четтеп кантип калайын.
Пайгамбар деп Болотбектин баласын
Баккан дешсе шылтоо кантип табайын.

***

Деп ары жок каарданып күүлөнүп,
Көрүнгөндү куралдан деп сүйлөнүп.
Элди жыйнайт чөрүүгө тез чыгууга
Тил албаса кескилетет жинденип.
Зордук менен колду жыйнап келтекчен,
Келип турду Дөөлөтбекке кол берип.

***

Залим менен залим Болот танапаш,
Жүзү курсун кара мүртөз, боору таш.
Залим хандар оюн кылган эмеспи
Букаранын көздөрүнөн акса жаш.
Көралышпайт элге таалай жыргалды
«Көптүң» дешет курсак тоё ичсе аш.

***

Бирге жүрдү эки хандын лашкери,
Кол баштады Балбан Бөкчө саркери.
Кылыч, найза, көпчүлүгү союлчан,
Хандар келет сейил менен өздөрү.
Калың колу кумурскадай лыкылдайт,
Чолоосу жок шердин тоосу түздөрү.

***

Болотбекке азыр кирип барчудай,
Гүлдөп жаткан элин чаап алчудай.
Бекчегенин, Калдарбектин мойнуна,
Суук дардын илмектерин салчудай.
Өз ичинде хан Дөөлөтбек ойлонот,
Акседепке күйөө болуп калчудай.

***

Бул казаттан пайда чыкса хан көрөт,
Зыян болуп эки ортодон эл өлөт.
Көп күн өтүп каптап түшүп калышты,
Элдин четин талап алып маалелеп.
Эки канкор каарданып кат жазып,
Элчилерин жерге талга жиберет.

***

Ошол элчи кагазды алып жөнөдү,
Жата берди элди талап бөлөчү.
Малын алып өз баштарын азаптап,
Кыз-келиндин кыйнап жашын төгөбү.
Болотбекти Бөкчө ырас жеңеби.
Аяк жагын дагы улап көрөлү.

***

Элчи келди сырдуу ишин ким билет,
Болот окуйт кагазында мындай дейт.
Ар жылына жүздөн улан, жүз селки,
Кул-күндүккө бизге берип тургун дейт.
Жүздөн жорго алтын жабдык салынган,
Жана жүздөн кызыл нарга көнгүн дейт.

***

Жүздөн камчы бүлдүргөсү алтындан,
Өрүмдөрү болсун жибек жашылдан.
Сабы болсун тунук кызыл акактан
Сапка кошо болот канжар жасалган.
Найза, кылыч, айбалта бер бир жүздөн
Тийген жерден кан чыгарбай жан алган.

***

Айткандардын бардыгына көнөсүң,
Өмөр өзүң алдыбызга келесиң.
Биринчиде жүздөн кызга баш кылып,
Нурайымды, Нурилланы бересиң.
Акседеп да ушулардан калбасын,
Көнбөс болсоң бизден кордук көрөсүң.

***

Болотбектин эки колун байлатып,
Буга кошо Бекчегени айдатып.
Сыйың менен алдыбызга түшпөсөң,
Каптап кирем көп колумду калдайтып.
Эгер кирсем шаарыңды өрттөймүн,
Кыз келиниң олжо кылып карматып.

***

Биз ырайым кылалбайбыз сиз үчүн,
Сен акылсыз айыптуусуң биз үчүн.
Калкалайсың неге тигил Болотту,
Ал айыптуу эр Бөкчөнүн теңи үчүн.
Хандын кызын, бербей хандын уулуна
Алып кеткен жооп берет ан үчүн.

***

Бул кордукка кантип чыдап көнөбүз,
Мындай жоодон кан акса да көрөбүз.
Чынын айтсак сөздүн созбой кыскасын
Сулууларды бийлерге алып беребиз.
Болотбекти, Бекчегени кул кылып,
Иштебесе кызыл канын төгөбүз.

***

Айткандарды тез келтиргин алабыз,
Сен көнбөсөң элиңди бүт чабабыз.
Элин кырып, аялдарын тул кылып,
Башыңарга караңгы түн салабыз.
Тилге келип алдыбызга түшпөсөң
Үч күн күтүп, үстүңөргө барабыз.

***

Деген катты угуп Болот каарман,
Ач көздөрдүн уу сөзүнө болуп таң.
Адилеттүү айыпсызды кор тутуп,
Хан шимирип хандар келет кадим тең.
Кул, күң кылып ыйлаткыча жаштарды,
Өлүм келип жүрөгүмдөн өчсүн шам.

***

Деп Болотбек кагаз жазды элине,
«Кол жыйна» деп эл башкарчу бегине.
Кантип берем, улан, селки жаштарды,
Кул, күңсүң деп тамга салып көрүнө.
Иш жүзүндө көрсөткүлө кордукту
Бизди хандар алышпаса теңине.

***

Адам деген өрүштөгү мал эмес,
Адам деген кышта жааган кар эмес.
Алтын эмес каухар эмес адамзат,
Адам асыл асманда ай тең эмес.
Адам кымбат, адам азиз баарынан,
Баалаганга адам күндөн кем эмес.

***

Бергин дешет эпсиз чыгым жылына,
Эки дөдөй ээ болгонсуп кылымга.
Тозок кечип, ууга калкып жетишсек,
Ары жоктор көз артышат сулууга.
Ач көздөрдөн эмнеге коркоюн,
Мен даярмын каалаганын кылууга.

***

Эл кадырын хандар баалай билбесе,
Эрди хандар жек көрүшүп сүйбөсө.
Адамзаттан азып чыккан асылды
Малсызсың деп таалайды ыраа көрбөсө.
Кандай кордук кайгы муңдуу бул заман,
Асат дарга асылдарды ар кезде.

***

Нурайымым кыздардын чын нуру го,
Нуриллахан, Акседептер гүлү го.
Биздин бакыт, таалай үчүн туулган,
Айдан сулуу, адамзаттын күлү го.
Сулууларды кантип берем кол менен
Калдар, Чеге, Болотбектер түрү го.

***

Деп Болотбек кагаз калам алдырып,
Кеңеш менен жооп жазды жандырып,
Ал элчини кайра салды жолуна,
Айтчу сөздү ак кагазга жаздырып.
Колду куруп даярданып казатка,
Болотбек да тура берди кам кылып.

***

Кол жыйналып келип жатты шатырап,
Куралданып кылыч, найза жалтырап.
Өң баатырлар өздөрүнчө бир бөлөк,
Кийгендери соот, чопкут жаркырап.
Сөөлөтүнө көктө жылдыз таң калып,
Айбатынан ажыдаар, шер калтырап.

***

Сөөлөттөнтүп куруп бүттү көп колду,

Саркерликти Калдарбекке өткөрдү.
Тандалмалуу тулпарлары тыбырап,
Алтын балдак, ак асаба көтөрдү.
Кызыл найза, айбалталар өзгөчө,
Колдун көркүн душмандардан өткөрдү.

***

Баары окшош калканы бир формада,
Кол башчылар өздөрүнчө жоргодо.
Каарын ойлоп хандарга эл кыжынат
Кылыч асып, жебе кармап колдорго.
Улан-селки кайрат курчайт белине,
Кантип жоого бололу деп биз олжо.

***

Колдун саны миңден, миңден, миң болду.
Басып кирген жоону жеңчү күн болду.
Керней, сурнай дүбүртүнө үн кошуп
Сөөлөттөнтүп саркер баштап көп болду.
Жөнөгөндө кылкылдатып жыл ыргап,
Кең талаага кызыл гүлдөй түр болду.

***

Эки ханга элчи барды бир нече
Элчи сүйлөйт нени ойлойсуң келгиче.
Жардысынтып Болотбекти кордобо
Жалгыз силер жаралгансып пилге эсе.
Кан төгүшпөй чечишели чырларды
Айткылачы максатыңар эмине?

***

Хан Добулбай Дөөлөтбекти жандаган,
Көп олжону элестетет ал наадан.
Элдин малын, кыз-келинин олжолоп,
Эсепсиз мүлк алчудай казнадан.
Ошондуктан жооп берет күрсүлдөп,
Катты кабыл албасаңар болот жан.

***

Хандар көнбөйт Болот дагы болбоду,
Ал дөдөйлөр эл талоодо болжолу.
Абал мурун эрдин-эрин сынашып,
Күч салышып сайышууга оң, солду.
Туу көтөрүп орто жерде калыстар,
Хандар окшойт тиги турган жондогу.

***

Жеке-жеке чыккыла деп эки хан,
Сайышууга балбан Бөкчө камдалган.

Бууралардын башын үзчү күчүңдү
Көрсөткүн деп хан Дөөлөтбек жанданган.
Түшүнгүлө Бөкчө деген өзү ким?
Адам да жок ал Бөкчөдөй зор балбан.

***

Бөкчө берен далай кордук дөөлөргө,
Бөкчө балбан атчан эрге жөө эрге.
Жоосун жеңген, жеңилбеген эч качан,
Бөкчө даңктуу ала тоолук элдерге.
Тосуп алып урган ташын кайта уруп,
Ал жеңдирбес, асмандагы перлерге.

***

Тиги турган көк челекче башы бар,
Ар бир талы ортон колдой чачы бар.
Бака сүзчү чөлмөк сындуу көзү бар,
Түнт чытырман чөп сыяктуу кашы бар.
Мурду тиги жатагандай салаңдап,
Кабагы окшойт кашатчадан көчкөн жар.

***

Катар сайган чий сыяктуу кирпичи,
Музоо баштай эки беттин сары түгү.
Добул жааган чагылгандай добушу,
Адам эмес айбан сындуу өз түрү.
Ачууланса ичин жарбай куйкалап,
Жута турган ирик койду бүкүлү.

***

Сегиз карыш кош далинин арасы,
Эки көздөй колдорунун салаасы.
Мойну жоон нар бууранын санындай,
Жылга — чыбыр эки беттин талаасы.
Ар бир тиши кара жыгач күрөктөй,
Кара үңкүрдөй кош мурдунун таноосу.

***

Булут чапчып кер тобурчак мингени,
Тогуз кабат соот, чопкут кийгени.
Жети кадак уютулган чоюнбаш,
Калканы бейм сол карыга илгени.
Карагайдан улап кадап жасаган,
Найзасы бейм ак булутка тийгени.

***

Дагы жүрөт сол жанбашта салбырап
Жамгыр менен түшкөн жаадай жалтырап.
Байкаганга кылыч окшойт анысы,

Токойлорду чапса кесет барчалап,
Дагы илген далысына сур жебе,
Огу тийсе ташты бузар талкалап.

***

Ушул Бөкчө ишенгени хандардын,
Ач көз залим арсыз чалдардын
Хан Дөөлөтбек жандап келип баласын
Деп шыбырайт: «келгиле деп жар салып,
Аргымагын алга сүрүп туйлатып,
Дарылдады чыккыла деп балбаның».

***

Булут көчүп күн күркүрөп кеткендей,
Жылдыз учуп жерди сыйпап өткөндөй.
Жер силкинип чаң агызды асманга
Удургутуп катуу бороон соккондой.
Алыс-алыс катар тоолор жаңырды.
Ачуу үнү жер түбүнө жеткендей.

***

Муну угуп кол башчылар чыдабай,
Өздөрүнчө кеңеш кылды бир далай.
Балбан издеп Өмөр колду кыдырат,
Буга теңдеш эр барбы деп аралай.
Бир карыя чыгып келип кошундан
Эр болобу Болот, Чеге, Калдардай.

***

Бул үчөөнүн бири буга барбаса,
Башкаларга Бөкчө кылат каргаша.
Орою суук опсуз балбан көрүнөт.
Коё береби кокус бирди кармаса.
Деп карыя Болотбекке карады,
Сен чык балам деген сындуу жараса.

***

Чымырканат Чеге буга чыгам дейт,
Желмогузду жерге жексен кылам дейт.
Уруксат кыл мен барайын сен кал деп,
Туталанып кабар чыкпайт Калдарбек
Ошол кезде Болот күлүп буларга, Калдар,
Чеге экөөңүздөр бери кел дейт.

***

Кайратыңа Чеге эч ким тең эмес,
Күчкө толсоң өзүңө шер теңелбес,
Калдарбек сен жүрөгүң курч, өзүң жаш.
Бөкчө менен беттешишиң эп эмес.

Кан ичкичке мен барайын экөөң кал,
Анын канын төкпөй келчү мен эмес.

***

Жеке чыгып бул арсызды сынайын,
Намыс үчүн кайратымды чыңайын.
Ажыдаардай түрү суук Бөкчөнүн,
Кабак башын жанчып санат кылайын.
Карыптардын касиети колдосо.
Башын кырчып бул заңгини жыгайын.

***

Атка минип баарың даяр тургула
Муну жыксам шаңдуу чабуул кылгыла.
Кокус болуп мен жеңилсем Бөкчөдөн,
Качпай коркпой сайгылашып куугула.
Элдик тилек жеңип чыкса Бөкчөнү,
Калгандарын чегирткедей кыргыла.

***

Деп Болотбек найза кармап колуна
Кабат, кабат соот кийди жонуна.
Кылыч, жаасын, чоюн башын байланып,
Алтын калкан асып койду карыга.
Жер силкинтип минген атын ойнотуп
Эки-үч камчы уруп алды сооруга.

***

Кайрат берди Өмөр кары бабасы
Калдар баштап калың колдун баарысы,
Жеңип кел деп тоодой болгон нааданды,
Нурайымдыа тынбай турат санаасы,
Ажал менен кармашууга Болотбек,
Атырылган шер мусалдуу баратты.

***

Муну көрүп балбан Бөкчө чамынып,
Мурун найза салуу үчүн камынып.
Алга сүрүп жөнөп калды мингенин,
Күнгүрөнгөн үнүнө жер жарылып.
Болотбек да тайманбастан качырды,
Аркы-терки куу найзалар сайылып.

***

Күүсү менен бири-биринен өтүшүп,
Мингендерин бура тартып секиртип,
Ачууланып Болотбек да кыйкырып,
Жаңырыкка Булак суусун силкинтип,
Айбаттуулар көз ирмебей сайышса,

Жер чыдабайт башаттарын бүркүлтүп.

***

Пачыр-пучур сынып кетип найзалар
Жандан сууруп кылычтарын алды алар.
Карсылдашып кайра тартпай чабышып,
Ширендидей от жалтылдайт калкандар.
Кылыч сынып, ай балтасын алышат.
Калкандары болуп барат чалдыбар.

***

Болот чабат ылачындай зыпылдап,
Илгир кыран куш кумпадай кыпылдап.
Балбан Бөкчө бурулгуча дагдандап,
Он беш чабат алдын тороп ыкчамдап.
Үүшүн алып барган сайын шаштырып,
Кээде Болот чапчып өтөт алкымдап.

***

Ай балтанын сабы Жолдо калышып,
Ээр каштан чоюн башын алышып.
Дүбүрөтүп бирин-бири качырып,
Куу Бөкчөнүн колу барат карышып.
Эр Болотбек ыгы менен келтирип
Оң карыга салып өттү чаңыртып.

***

Жерге түштү колдон ыргып чоюн баш,
Ал ойлоду эми мени соо кылбас,
Алгычакты далыдагы жебесин,
Дал чекеге чаап кетчи добуш тарс.
Ары жоктун мээси бөлөк быркырап,
Тоо көчкөндөй кулап кетти Бөкчө кас.

***

Отуз киши калыс эки тараптан,
Сайган тууну ошолорго карматкан.
Бөкчө балбан жексен болуп жер менен,
Калыстар да, Болот туусун жандашкан.
Эки хандын туусун жулуп алганда,
Ал арсыздар артын карай чаңдашкан.

***

Ач көздөрдүн кабыргасы кыйрады,
Таранчыдай дүркүрөдү жыйналды.
Ишенгени Бөкчө балбан жеңилип,
Кейиш түшүп чөкө таандай чуулады.
Бөрү тийип кой үрккөндөй дабырап,
Кылчакташып артын карай чубады.

***

Качкан жоонун алдын артын тозушуп,
Чабуул койду бири-биринен озушуп,
Калың тулпар жар көчкүдөй дүңгүрөп,
Добушуна керней, сурнай кошултуп,
Кылкылдатып агызчудай кан төгүп,
Кызыл сырдан жердин бетин жошултуп.

***

Ураалашып Бекчегелер алыстан,
Чар тараптан чыга келип кылды жаң
Чегирткедей калың душман ортодо,
Кырып кирди эр Калдарбек каарман,
Бир тарабын жалгыз тосуп Болотбек
Кутулалбайт качып душман булардан.

***

Өрт кеткендей туш тараптан ат салып,
Арга таппай хандар калды апкаарып.
Ан сайын үшүн алып кыйкырып,
Чыга келет жүздөн-жүздөн топ болуп,
Кандар уюп агып суулар бөгөлдү.
Жер титиреп, көл чайпалып козголуп.

***

Алакташып дедей хандар шашышат,
Жан калкалап элди аралай качышат.
Өлүктөрү корум болуп жыйылып,
Далай душман жер кучактап жатышат.
Бирөө жарым качкан болсо бөлүнүп,
Аркасынан жебе менен атышат.

***

Келип жатат Болотбекти билгендер,
Хан колунда аргасыздан жүргөндөр.
Бөлүнүшөт өтөт Болот тарапка,
Бул казатка зордук менен келгендер.
Учурашып колун берет Болотко
Азап чегип Добулбайдан күйгөндөр

***

Арсыздарга ажал тору кийилип,
Арачы жок чырды басчу кийлигип.
Олжо түгүл Добулбайга орун жок,
Коркуп бүттү өз жанынан түңүлүп.
Алдын тоз деп кыйкыргансып өз колун,
Хан Дөөлөтбек чапкан болот үңүлүп.

***

Асман жерди ажал каптап келгенсип,
Күн муңаят нурун төкпөй келгенсип,
Кан жыттанып жердин бети коңурсуп.
Жел тыбырайт элге кабар бергенсип.
Чаң түнөрүп көктү каптап боз түшүп,
Бул кыргында ажал күлөт эрдемсип.

***

Алдасташат кочкул суулар шар менен
Атыр жытын жел жоготуп чаң менен.
Канкорлорду кайсап жүрөт Болотбек,
Күч чыңачу ариет, намыс, ар менен,
Хансыз өскөн эл көнөбү кулдукка,
Утур күчөп кирип жатты шаң менен.

***

Кан шыркырайт адырдан сел куйгандай,
Тоолор көчүп жер бузулуп тургандай.
Зоону бузуп уйгу-туйгу чагылган.
Бет алдырбай туш тараптан ургандай,
Ай балталар аркы-терки чакылдайт,
Карга, кузгун бүгүн тарпка тунгандай.

***

Аттар тердеп көкөлөдү көк түтүн,
Желге калкып, күүгүмдөнтөт жер бетин.
Ашар кылып арапканды оргондой,
Жоготушту душмандардын үлүшүн.
Олжо алуучу ач көздөрдү талкалап,
Туткун кылды өлбөй калган түрүүсүн.

***

Мактанышкан хан Добулбай, Дөөлөтбек,
Кайгыланды келгенине эбеп-жеп.
Ал арсыздар элге болду шерменде.
Таба кылды ай, жылдыз, жер тиги көк.
Бирөө кайтып мекенине кеталбай.
Өлүктөрү кала берди чымын жеп.

***

Канын чачып эки хан жа өлгөнүн,
Тебеленип жатып жанын бергенин.
Эр Болотбек аныктады, тааныды,
Эми хансыз бакты ачылды элдердин,
Ан үчүн жел айга кабар жеткирет,
Залимдерди Болот, Калдар жеңгенин.

***

Мына ушундай экен өткөн замана,
Эл кор болгон арсыз ач көз хандарга.
Ору терең, уусу ачуу ал заман.
Жыргалдуу күн берген эмес адамга.
Болот сындуу элдик эрлер чыкса да
Элди баштап жеткен эмес таалайга.

***

Ал заманда жер ыйлаган эл түгүл,
Суусуз какшып ачылалбай кызыл гүл.
Дардан аккан кызыл кандын буусуна,
Аралашып жел ыйлаган таппай нур,
Эркин ээлеп балыгын жеп өстүрбөй,
Көлдү ыйлатып соруп жатчу жылан сур.

***

Күндө дарды, орду көрүп тангансып,
Жердин жүзү хандык бойдон калгансып,
Күн муңайып зуу заманды каргаган,
Элдин муңу ага жетип баргансып,
Эшен, молдо алдамчыны жек көрүп,
Жылдыз турчу бүлбүл чырак жангансып.

***

Хандар, бийлер кайгырышып элдерди,
Ачкан эмес элдик таалай кендерди.
Элдин бакты асыл жерди кор тутуп,
Көгөртпөдү чаңкап жаткан чөлдөрдү.
Ал сур заман тумчуктуруп тоолорду,
Жол курбады бузуп зоону, белдерди.

***

Болотбек ким, Нурайым ким уктуңар,
Ханды элди салыштырып чыктыңар.
Ошол кезде Болотко жол бербеген,
Мына бүгүн бизди сыйлайт капчыгай.
Ал заманда кан шимиген акбейит.
Ак алтындай була берет дапдаяр.

***

Ал заманда Нурбай үчүн кусадар,
Азыр зергер өчпөй таалай нур табар,
Чечилдиби менден күткөн сурооңор?
Чечкен болсом машинеге чыксаңар,
Элге азыр таалай бүттү дапдаяр.
Калган ырды машинеде уксаңар.

***

Деди Курман кызыл жүзү тамылжып,

Толкундадык биз да буга кубандык.
Дүңгүрөдү машиненин мотору,
Биз да чыктык жүрдү күтүп тургансып.
Ыр оргуду жүрөгүнөн акындын,
Коңур үнү моторду күү кылгансып.

(Аягы)

АЙРЫМ СӨЗДӨРДҮН ТҮШҮНДҮРМӨЛӨРҮ

Буумач	— контексттеги мааниси каракчы, уруу.
Насивалеш	— насиптеш.
Каркадил	— крокодил.
Марап	— соруп, оп тартып.
Жавар	— жубар бермет, асыл таш.
Ийирим	— ийип, көңүлү жибип турган абал.
Дара	— ичине кум салып тигилген жалпак камчы.
Дары	— дарга деген мааниде.
Чарайна	— калың булгаарыдан, кээде металлдан денеге кынапталган соот.
Чопкут	— жоо кийиминин бир түрү.
Аршин	— жарым метр, арыш түшүнүгүндө.

Адабий-көркөм басылыш

«Эл адабияты» сериясы

БОЛОТ

АСАН, ЖАМАЛ

26-том

Түзгөндөр: Ч. Турсунбеков, Г. Койчуманова, А. Мукасова

Редактору Р. Сакелова

Сүрөт редактору Н. Васильев

Тех. редактору М. Курбанбаева

Корректору З. Дуплик

Терүүгө 25.09.03. берилди. Басууга 27.10.03. кол коюлду. Кагаздын форматы 84×108¹/₃₂. Мектеп ариби. Жөнөкөй ыкма менен басылды. Көлөмү 21,0 физ. басма табак. 17, 64 шарттуу басма табак. Нускасы 2000. Заказ № 2115.

Т. Суванбердиев атындагы «Кыргызполиграфкомбинат» акционердик коому
720005, Бишкек ш., Т. Суванбердиев атындагы көчө, 102.